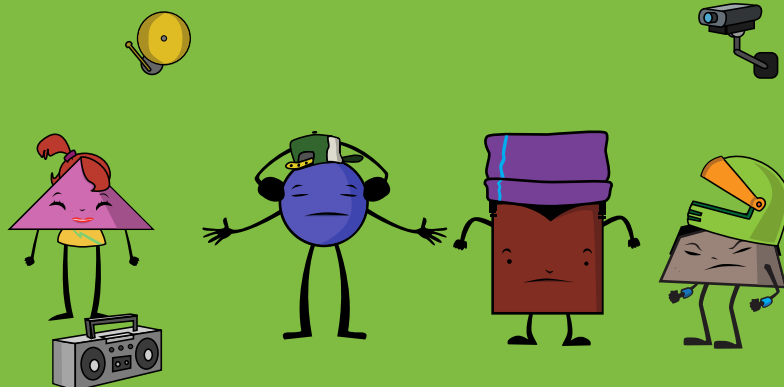

‘Een stevige basis voor persoonlijke ontwikkeling’

Handboek opgemaakt in het kader van het IPOP-project

Deze publicatie kwam tot stand met steun van het Europees Sociaal Fonds en van het Hefboomkrediet. Het ESF stelt middelen ter beschikking voor innovaties die bijdragen tot meer en betere jobs voor meer mensen.

Ontdek de werking in Vlaanderen via www.esf-agentschap.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IPOP-samenwerkingsverband.

IPOP is een project van: JES stadslabo vzw (promotor), Arktos, CDV Aura, Foyer, Groep Intro en LEJO (partners), VDAB (voorzitter stuurgroep), SLN en DBO (leden stuurgroep).

Meer info en vormingsaanbod: zie ipopinfo.wordpress.com

IPOP-logo en illustraties: Bart De Melker.

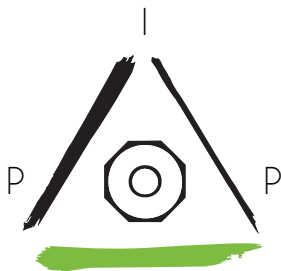
Wettelijk depotnummer: D/2012/12.737/2

Promotor

Partners

‘Een stevige basis voor persoonlijke ontwikkeling’

Hoe creëer je de voorwaarden opdat
jongeren zich (opnieuw) willen en kunnen
ontplooien in verschillende levensdomeinen?

Handboek opgemaakt in het kader van het IPOP-project

Leeswijzer

Dag lezer!

Wat mag je verwachten van dit handboek?

Vooreerst willen we vertellen dat het allesbehalve 'allesomvattend' is.

Bedoeling is om er in te grasduinen en bruikbare handvaten te vertalen naar jezelf, je eigen team, je eigen werking. Het geeft geen kant-en-klare tips, maar wel vele voorbeelden uit de praktijk die kunnen inspireren en een aanzet kunnen zijn tot uitwisseling en intervisie.

Hoe ga je aan de slag met dit handboek?

Je mag, maar je hoeft het niet van de eerste tot de laatste pagina te lezen.

Je kan perfect een selectie maken van de dingen die jou interesseren.

Dit kan enerzijds via de inhoudstafel. Daar kan je op zoek gaan naar specifieke onderwerpen.

Anderzijds kan je gebruik maken van de tabel met linken tussen de verschillende onderwerpen in de tekst. Deze tabel laat je toe om een bepaalde doelstelling uit te kiezen (aanwezig zijn, tot rust komen, functioneren in de vorming, zelfvertrouwen, vertrouwen, realistisch zelfbeeld, motivatie) en op zoek te gaan naar manieren om daar rond te werken.

Verklarende woordenlijst en lijst van afkortingen

In de tekst staan bepaalde woorden aangeduid met een *. Deze woorden staan uitgelegd in de verklarende woordenlijst achteraan het handboek. Ook de gebruikte afkortingen worden achteraan verder toegelicht.

Gebruik van fictieve namen

De namen van de jongeren en begeleiders die geciteerd worden in dit handboek zijn fictief om de privacy van de jongeren en de begeleiders te beschermen.

Veel leesplezier!

Inhoudstafel

Leeswijzer	5
Linken in de tekst	8
Dankwoord	10
Inleiding: de cruciale basisfase voor je begeleiding	12
1. Situering van POT en VT	14
1.1. POT en VT binnen het decreet 'leren en werken'	14
1.2. De doelgroep van POT en VT	16
2. Waarom kunnen en/of willen onze jongeren zich op verschillende levensdomeinen niet meer ontplooiën?	17
2.1. De puberteit als een kwetsbare periode	18
2.2. Binding remt grensoverschrijdend gedrag	20
2.3. Maatschappelijke kwetsbaarheid door verstoorde verbindingen	21
2.4. Verstoorde verbindingen en leerblokkades	22
3. Inzet van de basisfase: wat hebben jongeren nodig om zich te willen en kunnen ontplooiën?	24
3.1. Maatschappelijke kwetsbaarheid doorbreken	24
3.2. Binding met begeleiders versus binding met ouders	27
3.3. Doelstellingen van de basisfase	28
3.3.1. Voorwaarde-scheppende doelstellingen voor de vorming	29
3.3.1.1. Er geraken (aanwezig zijn)	29
3.3.1.2. Tot rust komen	30
3.3.1.3. Kunnen functioneren in de vorming	31
3.3.2. Voorwaarde-scheppende doelstellingen voor competentieontwikkeling	32
3.3.2.1. Vertrouwen in de begeleiding (als vertegenwoordigers van de maatschappij)	32
3.3.2.2. Zelfvertrouwen	33
3.3.2.3. Een realistischer zelfbeeld	34
3.3.2.4. Motivatie	35
3.4. Opbouw van de basisfase binnen POT en VT	37
3.4.1. Opbouw van de basisfase binnen POT	37
3.4.2. Opbouw van de basisfase binnen VT	38
4. Welke houding neem je aan als begeleider?	39
4.1. Een vertrouwensband opbouwen	39
4.1.1. Het vertrouwen van de jongere winnen	39
4.1.2. Een goede balans houden tussen afstand en nabijheid	43
4.2. Geloven in de mogelijkheden van de jongeren en deze bekrachtigen	44
4.3. Een positief klimaat creëren	48
4.4. Jongeren kansen geven	51
4.5. Jongeren verantwoordelijkheid geven	53
4.5.1. Participatie in het vormingsgebeuren	53
4.5.2. Mede-eigenaarschap van het traject	55
4.6. Veiligheid en structuur bieden	57

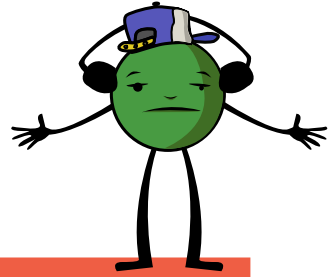
4.6.1. Een duidelijk kader scheppen.....	57
4.6.2. Goed omgaan met belonen en straffen	59
5.1. In actie.....	64
5.1.1. Ondersteunen en motiveren om te komen	64
5.1.1.1. Achter de jongeren aan gaan	64
5.1.1.2. Belang van een succesvol eerste contact	66
5.1.1.3. Inspelen op de interesses van de jongeren	68
5.1.1.4. Instapdrempel laag maken.....	71
5.1.2. Vormingsaanbod.....	73
5.1.2.1. Activiteiten in groep.....	74
5.1.2.2. Individuele activiteiten.....	78
5.1.2.3. Gesprekken	79
5.1.2.3.1. Formeel.....	79
5.1.2.3.2. Informeel	82
5.2. In samenwerking	84
5.2.1. Het belang van een sterk team	84
5.2.2. Samenwerking met het netwerk van de jongere	85
5.2.2.1. Ouders of referentiepersonen.....	85
5.2.2.2. Vrienden.....	90
5.2.2.3. Betrokken professionals	90
5.2.3. Samenwerking met het netwerk van de organisatie: hecht partnerschap.....	94
Verklarende woordenlijst	96
Lijst van afkortingen	102
Linken en extra informatie.....	103
Bibliografie.....	106
Bijlagen	108
Bijlage I: Knipperlichtenlijst POT	108
Bijlage II: Knipperlichtenlijst VT	109

Linken in de tekst

Je kan dit handboek op twee verschillende manieren lezen. Ofwel volg je de thematische opbouw, die je in de inhoudstafel terugvindt. Ofwel vertrek je vanuit een bepaalde doelstelling in de basisfase en lees je over de verschillende thema's heen alles wat betrekking heeft op deze doelstelling. Onderstaande tabel geeft je daarvoor de nodige handvaten.

Doelstelling	Verklaring literatuur	
Voorwaarde-scheppend voor vorming		
Er geraken (p. 29)	• Sociologisch (p. 20 & p. 21): • wantrouwen t.a.v. maatschappelijke instellingen • ouders die jongere onvoldoende ondersteunen door eigen ervaringen met maatschappelijke instellingen • gebrek aan binding met de conventionele maatschappij, extra investeren in peergroup die dezelfde ervaringen heeft • Neurologisch (p. 18): gevoeligheid voor sociale beloning ten nadele van lange termijn voordelen • Biologisch (p. 18): verandering van slaapritme, wat leidt tot moeilijkheden om vroeg op te staan • Psychologisch (p. 22): negatief zelfbeeld, gebrek aan zelfvertrouwen, geen geloof in eigen groeipotentieel	
Tot rust komen (p. 30)	• Traumatiserende ervaringen (p. 21)	
Kunnen functioneren in de vorming (p. 31)	• Gedragsmoeilijkheden en onvoldoende kans gehad om zelfreflectie en bepaalde andere sociale competenties te ontplooiën (p. 21)	
Voorwaarde-scheppend voor ontplooiën van arbeidsmarkt- of kwalificatiegerichte competenties		
Vertrouwen in de begeleiding (p. 32)	• Maatschappelijke kwetsbaarheid leidt tot wantrouwen t.a.v. de maatschappij (p. 21)	
Zelfvertrouwen (p. 33)	• Door maatschappelijke kwetsbaarheid negatief zelfbeeld, geen geloof in eigen groeipotentieel (p. 22)	
Realistischer zelfbeeld (p. 34)	• Onvoldoende kans gehad om ervaringen op te doen die toelaten een realistischer zelfbeeld te ontplooiën (p. 22)	
Motivatie (p. 35)	• Door maatschappelijke kwetsbaarheid (p. 22): • negatief zelfbeeld, geen geloof in eigen groeipotentieel, geen risico's durven nemen om te leren • gevoel van machteloosheid, geen greep op eigen levensloop en dus sterk beperkend hier en nu denken	

Begeleidershouding		Aanpak
	• Vertrouwensband opbouwen (p. 39) • Kansen geven (p. 51) • Een positief klimaat creëren (p. 48) • Veiligheid & structuur bieden (p. 57) • Geloven in de mogelijkheden en deze bekrachtigen (p. 44)	• Ondersteunen en motiveren om te komen (p. 64) • Samenwerking met het netwerk van de jongere (p. 85)
	• Veiligheid & structuur bieden (p. 57) • Positief klimaat scheppen (p. 48) • Kansen geven (p. 51)	• Samenwerking met het netwerk van de jongere (p. 85) • Belang van een sterk team (p. 84)
		• Vormingsaanbod (p. 73) • Samenwerking met het netwerk van de jongere (p. 85)
	• Vertrouwensband opbouwen (p. 39) • Positief klimaat creëren (p. 48)	• Samenwerking met het netwerk van de jongere en van de organisatie (p. 85)
	• Geloven in de mogelijkheden en deze bekrachtigen (p. 44) • Verantwoordelijkheid geven (p. 53)	• Vormingsaanbod (p. 73)
		• Vormingsaanbod (p. 73)
	• Verantwoordelijkheid geven (p. 53)	

Dankwoord

We willen in het bijzonder een aantal personen danken die bijdroegen aan de realisatie van dit handboek:

De stuurgroep van het IPOP-project

- Frank Roegiest, voorzitter van de IPOP-stuurgroep, directeur methodieken en instrumenten VDAB
- Patrick Manghelinx, directeur JES stadslabo
- Erik Vanwoensel, directeur Arktos
- Gert Winters, stafmedewerker Arktos
- Gab Benoot, directeur Groep INTRO
- Kris Molemans, stafmedewerkster Groep INTRO
- Ben Verstreyden, directeur LEJO
- Ludo Lemahieu, coordinator CDV Aura
- Katelijn Schevelenbos, coordinator Foyer
- Jeroen De Lathouwer, stafmedewerker SLN

De werkgroep van het IPOP-project

- Marjan Van de maele, projectcoördinator IPOP JES stadslabo
- Ludo Van Gheluwe, vormingwerker VT JES stadslabo
- Ben De Melker, SPI-begeleider deeltijds onderwijs JES stadslabo
- Jeroen Bels, pedagogisch ondersteuner VT JES stadslabo
- Bert Claeys, vormingswerker POT LEJO
- Robbert Jacobs, vormingswerker POT LEJO
- Raf Bloemen, individuele begeleider POT Groep INTRO
- Joachim Aneca, vormingswerker POT Groep INTRO
- Frederik Verhaeghe, vormingswerker POT Groep INTRO
- Dimitri Vingerhoets, vormingswerker POT Groep INTRO
- Sara Willems, vormingswerker POT Groep INTRO
- Saskia Nauwelaerts, vormingswerker Arktos
- Stefano Iannuzzi, coördinator Foyer
- Katelijn Schevelenbos, coördinator Foyer
- Katrien Deweer, trajectbegeleider CDV Aura
- Nele Vervaeck, jongerencoach CDV Aura

Onze collega's die hun input leverden via talrijke interviews:

- Ludo, Pieter-Jan, Freija en Laetitia van JES stadslabo
- Dries, Wouter, Filip, Jakob, Thomas, Katelijn, Frederik, Saar, Jenka, Hans en Karen van Groep INTRO Oost-Vlaanderen
- Peter en Johan van Groep INTRO West-Vlaanderen
- Jesse, Frederik en Dimitri van Groep INTRO Brussel
- Bert, Daan, Veerle en Raf van Groep INTRO Limburg
- Anouchka en Lieselot van CDV Aura

- Katelijn en Thomas van Foyer
- Maya, Kim, Robbert en Laura van LEJO
- Peter, Barbara, Nies, Jef, Sofie, Bart, Joris, Lin, Luc en An van Arktos

De jongeren die hun expertise inbrachten door deel te nemen aan de interviews:

- Nikola, Yüksel, Lee, Nikolas, Suhada en Jeton uit POT Groep INTRO Oost-Vlaanderen
- Marwan uit POT Groep INTRO Brussel
- Amara uit VT JES Gent
- Thalia, Jelke, Sara, Niko, Dana, Khalid, Furkan, Burhan van POT Arktos
- Gertjan van POT Foyer
- Stefano en Kader van POT Groep INTRO Limburg
- Majelle van POT CDV Aura
- Sander en Benedict van POT LEJO

Een aantal experts ter zake die ons te woord stonden tijdens een interview:

- Peter Adriaenssens, kinder- en jeugdpsychiater KULeuven
- Gie Deboutte, onderwijsdeskundige en filosoof KULeuven
- Nicole Vettenburg, criminologe UGent

Een aantal experts uit het welzijnsveld die ons handboek nalazen en ons zeer bruikbare en boeiende opmerkingen en tips gaven:

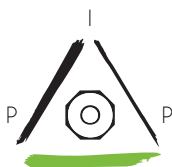
- Saskia Glorieux, voorzitter Cachet vzw
- Pascal Van Heyste, coördinator Thuisbegeleidingsdienst De Pont en De Pit (Project Intensieve Trajectbegeleiding) Tonuso
- Sabine Bourgeois, directeur Oranjehuis

Inleiding: de cruciale basisfase voor je begeleiding

Jongeren uit het deeltijds beroepsonderwijs volgen een traject dat bestaat uit een component leren en een component werkplekleren. De component werkplekleren kan, naargelang de arbeidsrijpheid van de jongere, op vier verschillende manieren invulling krijgen: via reguliere arbeid, door middel van een Brugproject of door middel van een Voortraject of een Persoonlijk Ontwikkelingstraject¹.

Binnen de Persoonlijke Ontwikkelingstrajecten (POT) en de Voortrajecten (VT) werken we met jongeren die binnen een gewone school- en/of arbeidscontext moeilijk kunnen functioneren. De begeleiding die we binnen POT en VT aan deze jongeren geven, is grosso modo opgebouwd uit drie fases. In de eerste trachten we het contact met de jongere te herstellen. De nadruk ligt hier op aandacht voor persoonlijke en contextfactoren, veeleer dan op competentieontwikkeling. In de tweede fase trachten we de jongere te versterken, waarbij de nadruk wel komt te liggen op het verwerven van competenties. In de derde fase gaat het om het ondersteunen bij het zetten van de stap naar een vervolgetraject. De invulling en de duur van deze fases is verschillend binnen POT en VT. In hoofdstuk 3 wordt in detail toegelicht hoe deze trajecten precies vorm krijgen.

We hebben de laatste jaren heel wat expertise en instrumenten uitgebouwd rond de tweede fase, het competentiegericht werken. Hier ligt ook de focus van de meeste ESF-projecten. We ervaren echter dat het aanslaan van de begeleiding vaak heel weinig te maken heeft met de instrumenten die ingezet worden, maar veel meer met het ontstaan van een positieve band tussen een begeleider en een jongere. Deze wordt uitgebouwd tijdens de eerste fase, die we de basisfase gedoopt hebben.

Deze is cruciaal voor het gehele verdere traject, want hier wordt de basis voor de verdere begeleiding gelegd. Zonder deze vertrouwensband is de begeleiding op los zand gebouwd. Toch wordt die eerste fase heel intuïtief aangegaan door begeleiders. Sommigen lijken 'het' in zich te hebben, terwijl het anderen meer moeite kost om een positieve relatie met de jongeren uit te bouwen. Ook vanuit overheidsstandpunt wordt deze fase niet gevaloriseerd. Ze staat zelden mee opgenomen als expliciete doelstelling en trajecten worden vaak afgerekend op effectieve tewerkstelling of doorstroming naar school, zelden op het feit dat de basis gelegd is voor een duurzame maatschappelijke integratie op vele vlakken.

Binnen het IPOP-project² zijn we geëvolueerd van een focus op competentieontwikkeling naar een focus op deze eerste, voorwaarde-scheppende stap. Zonder deze basis is het opstarten van de tweede fase immers onmogelijk. We zijn de uitdaging aangegaan om te proberen de vinger op 'het' te leggen en deze eerste fase in kaart te brengen. Tijdens een uitgebreide interviewronde hebben we enerzijds jongeren bevraagd over wat voor hen gemaakt heeft dat ze naar POT of naar VT zijn blijven komen. Wat maakte het voor hen de moeite waard? Ten tweede hebben we ook begeleiders hierover bevraagd: Wat probeer je als begeleider te bereiken? Welke houding neem je daartoe aan? Hoe pak je dit in de praktijk aan? Vervolgens hebben we de resultaten van

1. Zie hoofdstuk 1 voor meer info over POT en VT.

2. Zie het hoofdstuk 'Linken en extra informatie' voor meer informatie over het IPOP-project.

deze bevragingen gekoppeld aan bevindingen uit de sociologie*, criminologie*, psychologie* en neurologie*. Dit heeft ons geholpen om beter te begrijpen waarom onze jongeren zich op een bepaald punt soms niet meer willen en/of kunnen ontplooiën. Het geeft ons ook aanwijzingen over hoe we hier als begeleiders beter mee om kunnen gaan.

Dit handboek vormt het verslag van onze zoektocht. Het begint met een korte situering van POT en VT. Daarna volgt, in het tweede hoofdstuk, een overzicht van de relevante wetenschappelijke inzichten die we uit de verschillende genoemde disciplines gepuurd hebben. Vervolgens koppelen we, in het derde hoofdstuk, aan deze inzichten de doelstellingen die we binnen de basisfase trachten te bereiken, geïllustreerd met citaten uit de interviews. Er wordt eveneens toegelicht hoe de basisfase binnen POT en binnen VT vorm krijgt. Het vierde hoofdstuk, de kern van dit handboek, beschrijft welke begeleidershouding er nodig is voor het tot stand brengen van een positieve binding. Talloze citaten van jongeren en begeleiders bieden inspiratie over wat deze houding in de praktijk kan betekenen. Het vijfde hoofdstuk omvat, ten slotte, een reeks goede voorbeelden van wat je in de praktijk kan doen om de eerste fase te laten slagen. Dit hoofdstuk vormt een bloemlezing van interessante cases uit de interviews. Gezien de aanpak binnen VT meer arbeidsgericht is dan binnen POT, wat zich ook uit in een andere invulling van de werkvormen, worden telkens voorbeelden uit beide trajecten gegeven.

Hoewel we voor het IPOP-project vooral terugvielen op onze ervaringen binnen POT en VT, is de focus van dit handboek toch vooral de basisfase, die niet specifiek is aan deze trajecten. We zijn ervan overtuigd dat onze bevindingen veel ruimer toepasbaar zijn. Het proces, de begeleidershouding en zelfs de praktische voorbeelden kunnen inspirerend zijn voor alle begeleiders die, in zeer uiteenlopende contexten, geconfronteerd worden met jongeren die niet (meer) willen en/of kunnen werken aan hun persoonlijke ontwikkeling. Bij deze andere contexten denken we onder andere aan jeugdwerk, sociaal werk, bijzondere jeugdzorg, begeleiding naar tewerkstelling,...

Bij het uitwerken van dit handboek is ook heel wat energie gekropen in de reflectie over hoe we ervoor kunnen zorgen dat mannen en vrouwen op gelijkwaardige wijze kunnen profiteren van ons vormingsaanbod. We hebben vastgesteld dat het genderspect vaak ook wordt gecombineerd met een cultuuraspect. Bepaalde rollenpatronen zijn nog sterker aanwezig binnen bepaalde culturen én wat goed is voor de diversiteit man-vrouw, geldt vaak ook voor de veelheid aan culturele achtergronden. Uit onze reflectie kwamen heel wat boeiende inzichten en goede praktijken naar voren. Vandaar dat we telkens bij de desbetreffende hoofdstukken een aandachtspunt of goede praktijk hebben opgenomen met betrekking tot gendermainstreaming*. We willen daarbij wel waarschuwen dat het zeker niet de bedoeling is de verschillen tussen jongens en meisjes en tussen allochtonen en autochtonen extra te benadrukken, wel om ervoor te zorgen dat al deze groepen in gelijke mate van ons aanbod profiteren.

Wij wensen u een boeiende leeservaring!

1. Situering van POT en VT

1.1. POT en VT binnen het decreet 'leren en werken'

Op 10 juli 2008 werd een nieuw decreet 'leren en werken' door de Vlaamse regering goedgekeurd (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2011). De kerngedachte hierin is het streven naar een voltijds engagement voor zoveel mogelijk jongeren uit centra voor 'leren en werken' (CLW). Elke jongere in de systemen 'leren en werken' moet vanaf het schooljaar 2008-2009 op weekbasis een invulling hebben van ten minste 28 uren. Daarnaast wil de Vlaamse overheid met dit nieuwe decreet de ongekwalificeerde uitstroom in het deeltijds onderwijs terugdringen.

Voor jongeren uit een centrum voor deeltijds beroepsonderwijs (CDO) bestaat de voltijdse invulling van 28 uur per week uit 2 componenten, namelijk leren en werkplekieren.

- De component 'leren' omvat 15u en wordt ingevuld door algemene en beroepsgerichte vorming in een CDO.
- Voor de component 'werkplekieren' (13u) zijn er verschillende mogelijkheden:
 1. reguliere tewerkstelling in het normaal economisch circuit;
 2. een brugproject: project waar men de jongere een deeltijdse werkervaring in een goed omkaderde omgeving aanbiedt;
 3. een voortraject (VT): specifiek programma waar men met de jongere aan arbeidsattitudes werkt;
 4. een persoonlijk ontwikkelingstraject (POT): traject binnen een veilige leeromgeving waarin welbevinden, individuele aandacht en zorg op maat centraal staan met de bedoeling beter inzicht te krijgen in de persoonlijke situatie en deze draagbaar te maken.

Jongeren die geen aansluiting vinden bij de leercontext van een CDO worden toegeleid naar een voltijds Persoonlijk Ontwikkelingstraject. Dit betekent dat ze een programma krijgen van minimum 28u, waarin zowel het luik 'leren' (15u) als het luik 'werkplekieren' (13u) vervat zijn. Het vormt in dit opzicht een laatste vangnet voor jongeren. Een stopzetting gebeurt dan ook uiterst zelden. Een POT kan ook gecombineerd worden met een Voortraject (VT) of een Brugproject.

Decretaal ligt vast dat jongeren na een screening of na een beslissing van de klassenraad georiënteerd worden naar het traject dat aansluit bij hun noden (POT, VT, brugproject, reguliere tewerkstelling). De link met de arbeidsmarkt wordt gelegd door middel van registratie van deze beslissing in het cliëntvolgsysteem (CVS) van de VDAB.

Aangezien we het hier verder zullen hebben over de werking van POT en VT, kaderen we, in grote lijnen, het verdere verloop van deze trajecten.

VT

De rode draad doorheen het VT is het verhogen van de bereidheid en de mogelijkheid van een jongere om deel te nemen aan het regulier arbeidscircuit. Via een groepsgerichte aanpak wordt getracht de individuele jongere te versterken met het oog op tewerkstelling.

Het VT verloopt in grote lijnen als volgt: een jongere wordt aangemeld door de school. Vervolgens vindt er een intakegesprek plaats, waarbij de jongere, de begeleider van VT en bij voorkeur ook de trajectbegeleider van het CDO aanwezig zijn. Dit gesprek kan zowel op school als op de plaats van het VT plaatsvinden. Het alterneringsplan vormt de administratieve leidraad voor het intakegesprek en dient verplicht ingevuld en ondertekend te worden. Naast de identificatiegegevens van de jongere bevat het alterneringsplan de motivatie voor deelname, de modules waarvoor de jongere werd toegeleid en zijn werkpunten.

In de loop van het volledige traject moeten er minstens drie opvolgingsgesprekken zijn, waarvan de conclusies ook opgenomen worden in het alterneringsplan. In de praktijk zijn dit er vaak. De jongere kan in het totaal maximum 312 uren deelnemen aan het voortraject. Ofwel boekt hij binnen die periode voldoende vooruitgang m.b.t. zijn werkpunten en kan hij doorstromen naar een Brugproject of naar reguliere tewerkstelling. De trajectbegeleider van het CDO en de begeleider van het VT beslissen hierover in consensus. In een beperkt aantal gevallen gebruikt een jongere al zijn uren op, en moet er gezocht worden naar een ander, meest passend, voltijds engagement. Op het einde van het traject krijgt de jongere een attest van verworven competenties, waarop de behandelde competenties vermeld staan.

POT

In tegenstelling tot het VT is de doelstelling van POT niet arbeids-, maar kwalificatiegericht. Het hoofddoel is een kwalitatieve terugkeer naar de school. De doelgroep staat veel verder af van de maatschappij dan de doelgroep van VT. Binnen het traject wordt een intensieve, langdurige, individuele begeleiding³ gecombineerd met tal van groepsactiviteiten.

De school meldt de jongere aan. Vervolgens volgt een eerste intakegesprek (rondetafelgesprek) met de betrokkenen: de jongere en zijn ouder(s) of referentiepersoon, de doorverwijzer vanuit het CDO, het CLB, de aanbieder van POT en eventuele relevante derden. Tijdens dit gesprek wordt de visie op het probleem besproken, wordt gezocht naar een gedeelde oplossingsstrategie en worden ieders verantwoordelijkheden benoemd. De aanmelding wordt bevestigd in een gemotiveerd verslag, geschreven door het CLB. Wijzigingen of stopzetting van het traject worden steeds genoteerd in de bijlage van dit verslag.

Vervolgens wordt gewerkt met een persoonlijk ontwikkelingsplan, een dynamisch, persoonlijk en maatgericht instrument. Naast de informatie uit het intakegesprek worden hierin ook de verwachtingen, de competenties en de werkpunten, die duidelijk worden tijdens het traject, opgenomen.

Opvolging en evaluatie van het traject van de jongere gebeuren op basis van een 2-maandelijks case-overleg.

3. POT-trajecten zijn langduriger dan Time Out-projecten, waar de begeleiding veel korter en duidelijk afgebakend is (van enkele dagen tot enkele weken). De doelgroep van Time Out-projecten verschilt ook, in die zin dat het niet enkel gaat om jongeren uit het systeem 'leren en werken', maar om jongeren uit alle onderwijsvormen van het secundair onderwijs, bij wie het, om welke reden dan ook, niet loopt op school zoals het zou moeten lopen. POT richt zich in het bijzonder op jongeren met een multicomplexe problematiek, terwijl Time-Out meer tracht in te spelen op een specifiek probleem.

Hier zitten dezelfde mensen rond de tafel als bij het intakegesprek, aangevuld met relevante personen voor het verdere traject van de jongere. De evaluatie gebeurt in functie van het voortzetten, aanpassen of stopzetten van het traject. Dit laatste gebeurt steeds na beslissing in consensus. Tot slot krijgt de jongere bij het afsluiten van POT een attest van verworven competenties, waarin op gedetailleerde wijze de stappen van het persoonlijk ontwikkelingstraject opgenomen zijn.

Een POT is in principe ongelimiteerd qua aantal uren. Het wordt echter wel stopgezet op het einde van het schooljaar waarin de jongere 18 geworden is.

1.2. De doelgroep van POT en VT

Binnen het decreet wordt de doelgroep van POT als volgt omschreven:

'Jongeren tussen 15 en 18 jaar die voldoen aan de inschrijvingsvoorwaarden voor deeltijds beroepsonderwijs met een onduidelijk toekomstperspectief. Het betreft jongeren die omwille van persoonlijke en/of sociale problemen onvoldoende weerbaar zijn en/of te weinig draagkracht hebben om deel te nemen aan een arbeidsgericht traject. Gezien hun vaak multicomplexe problematiek en/of maatschappelijke kwetsbaarheid hebben deze jongeren nood aan een beschermde, veilige leeromgeving, waarin welbevinden, individuele aandacht en zorg op maat gegarandeerd is.'* (Decreet Leren en Werken 2011)

De vertaling van deze definitie naar de praktijk heeft geleid tot een knipperlichtenlijst POT (zie bijlage). Deze lijst somt een aantal concrete elementen op die duiden op de mogelijke maatschappelijke kwetsbaarheid en/of multicomplexe problematiek van de jongere. Deze elementen - vaak gaat het om een combinatie van verschillende factoren uit deze lijst - kunnen wijzen op de nood aan een POT. De lijst omvat o.a. een problematische schoolloopbaan, psychosociale problemen, een complexe thuissituatie, medische antecedenten, hulpverleningshistoriek,...

Voor VT omschrijven we de doelgroep als volgt:

'Jongeren tussen 15 en 18 jaar die voldoen aan de inschrijvingsvoorwaarden voor deeltijds beroepsonderwijs. Specifiek bij deze jongeren is dat de component werk niet is ingevuld, noch in een brugproject, noch in het reguliere circuit. De jongere heeft echter wel een basismotivatie om te werken, maar vertoont een tekort aan basisvaardigheden, sociale vaardigheden en arbeidsattitudes.' (Decreet Leren en Werken 2011).

In de praktijk zijn er ook jongeren van 14 jaar die starten in een VT, maar voor hen is doorstroom naar een ander traject pas mogelijk vanaf 15 jaar. Voor VT zijn er een aantal officiële knipperlichtenlijsten ontwikkeld (zie bijlage voor een voorbeeld door Groep INTRO).

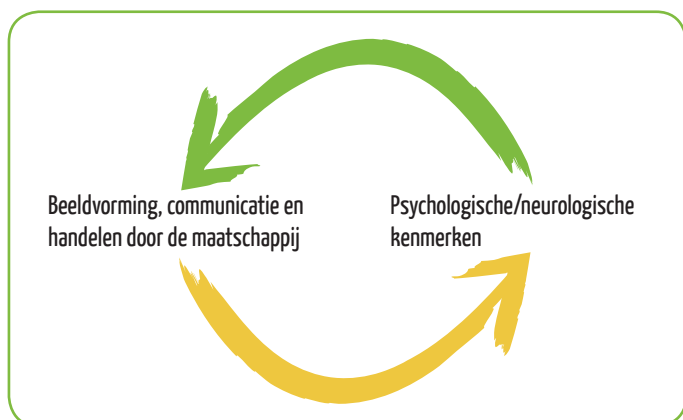

2. Waarom kunnen en/of willen onze jongeren zich op verschillende levensdomeinen niet meer ontplooien?

De puberteit is voor geen enkele jongere een gemakkelijke periode, maar de meerderheid van hen komt dit zonder al te veel kleerscheuren door. Voor tien tot vijftien procent van hen wegen sociaal-emotionele problemen echter te zwaar. Deze problemen vertalen zich in grote lijnen op twee tegenovergestelde manieren: enerzijds het naar binnen en anderzijds het naar buiten gericht probleemgedrag. De eerste vorm duikt opvallend meer op bij meisjes en uit zich in piekeren, depressie, zelfmoordgedachten, zelfverminking, anorexia,... Jongens wentelen hun sociaal-emotionele problemen eerder af op hun omgeving door storend of agressief gedrag. In veel gevallen komen de persoonlijke ontwikkeling en het leerproces van deze jongeren hierdoor in de verdrukking.

Dit probleemgedrag is nooit enkel toe te schrijven aan bepaalde psychologische, biologische of neurologische kenmerken. Het komt ook voort uit de wijze waarop de omgeving hiermee omgaat. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat kinderen met leerstoornissen meer gedragsproblemen vertonen dan men, louter op basis van toeval, zou verwachten. Dit heeft te maken met de stigmatisering* en de faalervaringen die deze kinderen ervaren in hun sociale omgeving. Ze ontwikkelen daardoor sneller minderwaardigheidsgevoelens en hebben minder het gevoel dat ze de omgeving aankunnen of invloed hebben op wat hen overkomt. Groeien en ontplooien gebeurt dus steeds in wisselwerking met en dankzij de sociale omgeving. De verantwoordelijkheid kan dus nooit eenzijdig bij het individu of bij de samenleving gelegd worden, zeker gezien maatschappelijke kwetsbaarheid, zoals we verder zullen zien, een intergenerationeel proces is. Een persoonsgerichte focus moet dan ook samengaan met een bredere, contextuele en interactionistische kijk* (Deboutte 2006; Ruysenaars & Ghesquire 1999).

Afbeelding 1: Wisselwerking tussen individu en maatschappij

In de volgende paragrafen worden een aantal theorieën en onderzoeksbevindingen toegelicht, die verklaren waarom sommige jongeren vastlopen in hun persoonlijke ontwikkeling. Logischerwijze wordt daarbij sterk gefocust op de wisselwerking tussen neurologische, biologische en psychologische factoren en de sociale omgeving.

2.1. De puberteit als een kwetsbare periode

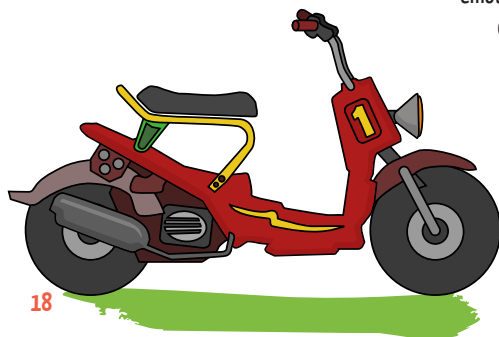
Doorheen de puberteit maken jongeren de overgang van de kindertijd naar de volwassenheid. Deze periode kenmerkt zich door belangrijke biologische, neurologische en psychosociale evoluties.

Op neurologisch gebied vinden er grote veranderingen plaats in de ontwikkeling en de organisatie van de hersenen. Die evoluties gebeuren voor alle hersengebieden niet op hetzelfde moment, wat de gedragingen van jongeren deels kan verklaren. Zo rijpt het gebied dat belangrijk is voor 'emotionele kicks' sneller dan dat dat instaat voor het beheersen van emoties. Dit verklaart waarom jongeren graag impulsieve, gevaarlijke acties ondernemen en minder in staat zijn om hier controle over uit te oefenen.

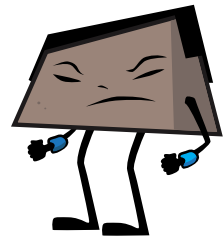
De prefrontale cortex* is het hersenonderdeel dat ons toelaat om onze impulsen te beheersen. Bij de meeste jongeren is dit deel van de hersenen nog in volle ontwikkeling. Pas rond het 18e tot 25e levensjaar is deze ontwikkeling afgerond. Daarom hebben sommige jongeren het erg moeilijk met zich concentreren, het inschatten van de gevolgen van hun gedrag en het controleren van wat ze eruit flappen. De prefrontale cortex is ook belangrijk bij complexe processen, zoals moeilijke rekensommen of het maken van complexe keuzes. Voor dergelijke activiteiten moeten verschillende subgebieden van de prefrontale cortex met elkaar communiceren. De benodigde communicatiekanalen zijn echter nog volop in ontwikkeling. Daarom ook dat jongeren het moeilijk hebben met plannen, ordenen en abstract denken.

In de puberteit vinden er verder heel wat veranderingen plaats in de emotionele beleving en emotiegerelateerde gebieden in de hersenen. Deze gebieden worden bij jongeren veel meer geactiveerd dan bij volwassenen, ook in ogenschijnlijk 'rationele' situaties. Dit komt doordat emotionele en rationele hersengebieden op een andere manier gaan samenwerken. Zo spelen emoties en gevoelens bij jongeren een heel belangrijke rol bij het nemen van beslissingen. Het is voor hen moeilijk om rekening te houden met lange termijngevolgen van hun gedrag, omdat de mogelijkheid van een snelle beloning het wint van veilige keuzes. Dit komt doordat het 'pleziercentrum' in de hersenen, dat erg gevoelig is voor beloning, tijdens de puberteit overactief is. Jongeren willen hun behoeften dan ook meteen bevredigen. Bovendien hebben spannende (risico)situaties voor hen een belonend effect. Het waarschuwingssysteem voor gevaarlijke situaties rijpt pas vanaf de late puberteit. Dit alles leidt ertoe dat jongeren in niet-emotioneel prikkelende situaties risico's goed kunnen inschatten en redeneren over verschillende uitkomsten. Zodra er een beloningsgevoel (in de breedste zin van het woord) in zicht is, worden de

emotiecentra echter hyperactief. Een gevolg hiervan is dat positieve feedback meer hersenactiviteit geeft dan bij volwassenen en negatieve feedback net minder. De emotionele hersengebieden zijn in de puberteit heel gevoelig voor groepsacceptatie, samenwerking en de angst om buitengesloten te worden. Contacten met vrienden zijn dan ook een belangrijke sociale beloning.

De hersenen van jongeren zijn ten slotte minder efficiënt omdat hun hersenen gekenmerkt worden door zeer veel verbindingen tussen hersengebieden. Jongeren zijn hierdoor wel creatiever, idealistischer en vindingrijker dan volwassenen. In de loop van de puberteit verdwijnen bepaalde verbindingen en blijven enkel die verbindingen over die veel gebruikt worden. De hersengebieden die belangrijk zijn voor creativiteit en vindingrijkheid, muzikaliteit, sport en maatschappelijke betrokkenheid zijn de gebieden waar het laatst in gesnoeid wordt, vandaar dat jongeren net in deze domeinen kunnen uitblinken (van Duin 2011; Crone 2008; Nelis & van Sark z.d.; Roos 2010).

Op biologisch gebied verandert er heel wat. In het kader van dit handboek is het vooral interessant te vermelden dat het lichaam tijdens de puberteit op een steeds later tijdstip het slaaphormoon melatonine afgeeft, waardoor het bioritme verschuift. Jongeren worden daardoor later moe, maar tegelijk hebben ze door de vele lichamelijke veranderingen meer slaap nodig. Dit leidt tot een staat van 'continue jetlag' (van Duin 2011).

De puberteit wordt gekenmerkt door de zoektocht naar een eigen identiteit. De theorie van Jane Loevinger geeft meer inzicht in de psychosociale ontwikkeling* die jongeren doormaken tijdens deze zoektocht. Deze theorie maakt duidelijk hoe mensen zichzelf en anderen zien en hoe dit in de loop van hun leven verandert. Een eerste levensfase, de kindertijd, wordt **'het impulsieve stadium'** genoemd. Kinderen zijn impulsief en aanhankelijk. Ze zijn afhankelijk en hebben nood aan een autoriteit die sturing en richtlijnen geeft. In de vroege puberteit maken jongeren een **'zelfbeschermend stadium'** door. De impulsiviteit* en de afhankelijkheid nemen af en de jongere heeft het gevoel dat hij prima voor zichzelf kan zorgen. Deze fase kenmerkt zich door egocentrisme* en door het feit dat relaties met anderen alleen van belang zijn als er iets voor de jongere uit te halen is. Verder gaat de jongere op zoek naar de grens van wat wel en niet mag. Deze fase gaat ook samen met tegendraads en brutaal gedrag. In de latere puberteit komt de jongere in een **'conformistisch stadium'**. In deze fase is wat een ander vindt bijna net zo belangrijk als de eigen mening. Ze wordt gekenmerkt door sociaal wenselijk gedrag. De jongere heeft het erg moeilijk met afgewezen worden of kritiek krijgen. Groepsnormen en waarden zijn enorm belangrijk. Een laatste stadium is het **'zelfbewuste stadium'**. De eigen mening en het eigen gedrag worden opnieuw veel belangrijker. Tegelijk is er wel het besef dat andere mensen andere meningen kunnen hebben en is er hiervoor begrip en tolerantie. Lang niet elke volwassene bereikt echter dit stadium.

Een stagnerende psychosociale ontwikkeling gaat vaak samen met problematisch gedrag. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de jongere wrijvingen krijgt met vrienden, die wel naar een volgende psychosociale fase evolueren. Als reactie kan de jongere zich 'volwassen' proberen voor te doen door middel van grensoverschrijdend gedrag*. Impulsiviteit en egocentrisme, kenmerken uit de vorige psychosociale fases, maken deze jongeren bovendien nog kwetsbaarder voor grensoverschrijdend gedrag (Ezinga 2009).

Samenvattend maken deze neurologische en psychosociale ontwikkelingen dat emoties een sterke rol spelen bij het nemen van beslissingen, en dat beloningen op korte termijn daarbij sterker doorwegen dan voordelen op lange termijn. Geaccepteerd worden door de peergroup* is voor jongeren enorm belangrijk en de invloed van vrienden is dan ook aanzienlijk. In de vroege puberteit hebben jongeren een zeer egocentrische focus, waardoor het nodige inlevingsvermogen soms ontbreekt. Deze cocktail maakt dat jongeren in de puberteit zeer gevoelig

zijn voor het stellen van grensoverschrijdend gedrag. Het maakt ook dat jongeren het moeilijk hebben met het nastreven van lange termijndoelen, ook al zijn ze zich er wel degelijk van bewust dat dit hen, met het oog op hun toekomst, meer vooruit zou helpen. Voor sommige jongeren neemt dit echter veel ernstigere vormen aan dan voor anderen. Volgende paragrafen trachten te verklaren hoe dit komt.

2.2. Binding remt grensoverschrijdend gedrag

De theorie van Travis Hirschi is een belangrijke basistheorie uit de criminologie. Ze probeert te verklaren waarom sommige mensen grensoverschrijdend gedrag vertonen en anderen niet. Volgens Hirschi neigen mensen van nature uit naar grensoverschrijdend gedrag, maar voorkomt hun binding met de maatschappij dat ze hieraan toegeven. Deze band situeert zich op vier vlakken: gehechtheid aan andere personen, betrokkenheid bij de maatschappij door er actief aan bij te dragen, gebondenheid aan de maatschappij door tijd te besteden aan alledaagse maatschappelijke activiteiten en het delen van maatschappelijke overtuigingen en normen.

1. **Gehechtheid** (attachment) gaat over de affectieve banden die een persoon heeft, bijvoorbeeld met zijn gezin en vriendenkring. Mensen zijn gevoelig aan het oordeel van andere personen waar ze een goede relatie mee hebben. Indien afwijkend gedrag die goede relatie in gevaar brengt, kan dit een rem zijn op het stellen hiervan. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat alle jongeren de binding met hun ouders belangrijk vinden, maar dat jongeren die grensoverschrijdend gedrag stellen, minder binding hebben met hun ouders en zich ook minder aantrekken van de controle die door hun ouders wordt uitgeoefend. Voor alle jongeren zijn vrienden belangrijk, maar jongeren die grensoverschrijdend gedrag stellen, spenderen vaak veel meer tijd met hun vrienden. Deze vrienden stellen vaak ook grensoverschrijdend gedrag en wijzen elkaar hiervoor dus niet af.
2. **Betrokkenheid** (commitment) heeft betrekking op de investeringen die een persoon doet, bijvoorbeeld op school of in het werk. Iemand die al veel materieel en/of emotioneel geïnvesteerd heeft in de conventionele maatschappij* zal gevoeliger zijn voor de risico's die verbonden zijn aan afwijkend gedrag. Uit onderzoek komt inderdaad naar voren dat de betrokkenheid op werk en op de werkkring een sterk remmende factor heeft op delicten. Jongeren blijken zeer sterk gericht op werk en de meerderheid is ervan overtuigd dat het plegen van een misdrijf risico's inhoudt voor het behouden van werk.
3. **Gebondenheid** (involvement) betekent de mate waarin je tijd investeert in conventionele bezigheden, zoals school, werken, clubs, hobby's,... Veel tijd steken in deze activiteiten* betekent minder tijd hebben voor delinquentie.
4. **Overtuigingen** (beliefs) gaat over de mate waarin iemand de morele of maatschappelijke normen onderschrijft en vindt dat hij de regels van de samenleving moet gehoorzamen.

Hoe meer positieve bindingen personen op deze vier vlakken ontwikkelen, hoe kleiner de kans dat ze grensoverschrijdend gedrag zullen plegen (Vettenburg 1988; Van den Brink 2001).

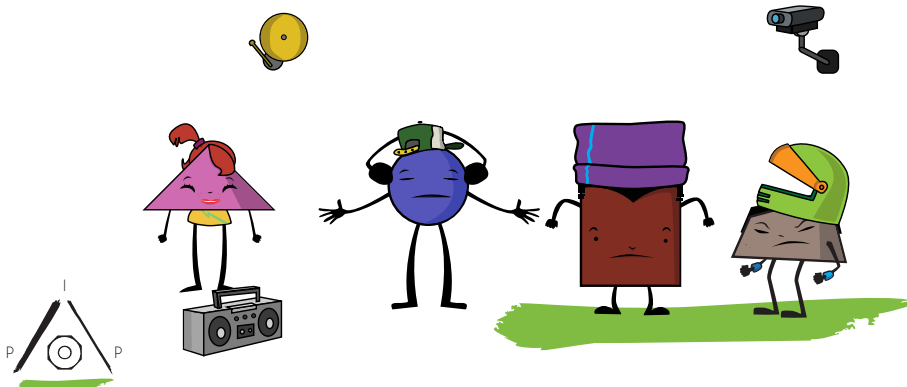

2.3. Maatschappelijke kwetsbaarheid door verstoorde verbindingen

De maatschappelijke kwetsbaarheidstheorie bouwt voort op de bevindingen van Hirschi. Het vertrekt van de vaststelling dat de school in bepaalde gevallen grensoverschrijdend gedrag bij jongeren versterkt. Binnen deze theorie wordt dit fenomeen verklaard door de culturele verschillen die kunnen bestaan tussen de school en de leerling. De school vertegenwoordigt in haar doelstellingen en in haar manier van werken de 'dominante' maatschappelijke cultuur*. Leerlingen krijgen dan weer waarden en normen mee binnen hun eigen gezin en milieu. Deze komen niet noodzakelijk overeen met hetgeen door de school uitgedragen wordt.

De kloof tussen de school- en de thuiscultuur maakt dat sommige kinderen zich niet gaan identificeren met de leerkrachten en de voorgehouden waarden. In een doorsnee situatie voelen kinderen zich aanvaard op school en hechten ze zich aan de leerkracht. Omwille van die persoonlijke band gaan ze zich hierna inzetten. Ten slotte wordt ook het naleven van de schooldiscipline door hen belangrijk gevonden, want ze hebben immers veel te verliezen. In lijn met de bevindingen van Hirschi vormt de persoonlijke relatie met de leerkracht en de inzet voor schooltaken een rem op het stellen van grensoverschrijdend gedrag. Het is pas op een later moment, wanneer de gehechtheid is gelukt, dat de schooltaken op zich een engagement uitlokken en de schooldiscipline als zodanig belangrijk wordt. Voor maatschappelijk kwetsbare jongeren is dit proces echter verstoord. Zij voelen zich niet aanvaard en worden vaak gestigmatiseerd als 'domme' en 'ongedisciplineerde' leerlingen. Deze jongeren voelen zich dan ook niet geroepen om zich in te zetten voor schooltaken, ze presteren minder en ze vinden zichzelf ook onbekwaam. Ze ontwikkelen hierdoor een negatief zelfbeeld. De rem om grensoverschrijdend gedrag te stellen is veel kleiner, waardoor deze leerlingen ook vaker te maken krijgen met straf, wat opnieuw het gevoel van aanvaarding ondermijnt.

Onderzoek wijst uit dat deze jongeren thuis ook veel minder op hulp kunnen rekenen bij schoolproblemen. Negatieve ervaringen met maatschappelijke instellingen leiden ertoe dat ook de ouders een aantal opvattingen en houdingen ontwikkelen, die hun kinderen kwetsbaarder maken in het onderwijs. Zo volgen ze het schoolfunctioneren van hun kinderen minder op, hebben ze lagere verwachtingen en aspiraties ten aanzien van hun kinderen en van het onderwijs in het algemeen. Hoe groter de afstand tussen de dominante cultuur (vertegenwoordigd door school) en de cultuur die binnen een gezin en binnen een milieu geldt, hoe groter het risico dat deze bevolkingsgroep in haar contacten met de maatschappelijke instellingen vooral de negatieve effecten zal ondergaan. Dit wordt maatschappelijke kwetsbaarheid genoemd. De essentie hiervan ligt in het feit dat de cultuur die binnen bepaalde gezinnen en milieus geldt door de maatschappelijke instellingen als deficiënt* wordt bestempeld. Dit zou er bijvoorbeeld toe kunnen leiden dat leerkrachten ten aanzien van kinderen uit zeer kwetsbare gezinnen negatieve vooroordelen hebben. Deze houding werkt dan als een self-fulfilling prophecy*. Uit het onderzoek van Nicole Vettenburg (Vettenburg 1988) in het BSO bleek inderdaad

dat leerkrachten globaal genomen weinig positieve verwachtingen hadden ten aanzien van hun leerlingen. Zij werden dan ook niet actief betrokken bij het lesgebeuren, werden weinig positief gestimuleerd en voortdurend gewezen op hun onbekwaamheden. Dit was uiteraard geen gunstige situatie om een hoger schoolengagement te bekomen en maakte ruimte voor meer 'moeilijk' gedrag in de school. De manier waarop scholen deze leerlingen benaderden, bleek in bovenstaand onderzoek een belangrijke versterkende rol te spelen in het toenemende proces van maatschappelijke kwetsbaarheid. De maatschappelijke kwetsbaarheid van het gezin werd zo immers versterkt door de kwetsbaarheid van de jongere op school (Vettenburg 1988).

Door het gebrek aan sociale binding, de uitstoting en de ontwikkeling van een negatief zelfbeeld investeren deze jongeren meer in hun peergroup, die dezelfde negatieve ervaringen heeft, vooral wanneer de jongere met negatieve schoolervaringen niet terecht kan bij zijn gezin. Als compensatie voor het gevoel van falen, ontwikkelen deze jongeren binnen hun peergroup vaak een anti-waardensysteem (Vettenburg 1988; Vettenburg 2005).

Het behoren tot een etnische minderheidsgroep is een bijkomend maatschappelijk kwetsend element. Allochtone jongeren zijn aan dezelfde mechanismen van onbegrip en stigmatisering onderhevig, waardoor de bindingen niet tot stand komen. Alleen sluit het opvoedingsaanbod in allochtone gezinnen vaak nog minder goed aan op de eisen van de westerse maatschappij waarin ze leven. De gezinscultuur en de taal vormen een extra moeilijkheid in het contact met diensten en ook op school kampen deze jongeren met een minder adequate begeleiding door de ouders. Bovendien bestaat er meer kans op onbegrip en verdoken of openlijk racisme door leerkrachten, potentiële werkgevers, loketbedienden,... Allochtone jongeren vinden in hun culturele en etnische minderheid een bindmiddel, dat nog sterker is dan louter de peergroup, om hun maatschappelijk kwetsbare positie op een meer veralgemeend niveau te verwijten aan de samenleving (Walgraeve & Goris 2002).

2.4. Verstoorde verbindingen en leerblokkades

Leven in maatschappelijk kwetsbare situaties heeft ook psychologische gevolgen. Het basisvertrouwen in zichzelf en in de omgeving wordt hierdoor sterk aangetast. Maatschappelijk kwetsbare personen ontwikkelen vaak een basiswantrouwen en het gevoel van weinig controle te hebben over de eigen situatie. De gevoelens van machteloosheid ontstaan dikwijls al in de kindertijd, doordat kinderen in lagere sociaal-economische klassen minder uitleg krijgen bij straf en meer inconsequent gestraft worden. Dit gevoel wordt telkens verder versterkt. Door schoolervaringen, hun werksituatie en hun financiële situatie krijgen kansarme personen minder inzicht, minder mogelijkheden, minder keuzevrijheid en kunnen ze minder 'macht' in onze complexe maatschappij verwerven. Vaak ontbreken er in de kindertijd warme en hechte vertrouwensfiguren, wat leidt tot een basiswantrouwen. Door een andere taal en gedrag komen ze voortdurend in botsing met de samenleving. Deze verstoorte communicatie doet de gevoelens van machteloosheid en wantrouwen nog toenemen. Er is de angst om steeds opnieuw te falen, waarop mensen heel verschillend reageren: verzet, berusting of apathie, vluchtgedrag, zoals verslaving, isolement of leven in een droomwereld. Deze strategieën worden door de maatschappij vaak niet begrepen en dit versterkt het negatieve beeld over maatschappelijk kwetsbare personen.

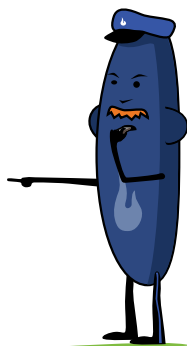
Deze psychologische factoren leiden ertoe dat de binding op verschillende vlakken verstoord raakt: met zichzelf,

met de anderen, met de maatschappij en met de toekomst. Maatschappelijk kwetsbare personen verliezen een stuk binding met zichzelf, doordat ze het gevoel hebben geen greep te hebben op de levensloop. Er lijkt geen band meer te zijn met het eigen handelen.

Ook de relaties met anderen kunnen sterk verstoord raken. Sommige mensen leven in een sterk isolement, terwijl anderen er net een zeer hecht netwerk aan over houden. Dit netwerk is ook een beveiliging bij crisissituaties en een soort van overlevingsstrategie. De relaties tussen ouders en kinderen raken vaak ook ernstig verstoord. In bepaalde gevallen kunnen ze zelfs pathologisch worden. Personen die bijvoorbeeld het gevoel hebben in het leven veel meer gegeven dan gekregen te hebben, hebben soms de overtuiging dat het hun recht is om wantrouwig en destructief te zijn. Dezelfde houding nemen mensen soms ook aan in relatie tot de maatschappij. Hun verhouding hiermee wordt immers gekenmerkt door een gedwongen afhankelijkheid, gepaard met een negatief stigma* en een grote controle op en inmenging in de privacy. Denk bijvoorbeeld maar aan het ontvangen van een uitkering en de controle van inkomsten, informatie over de gezinssituatie die men moet verstrekken,... die daarbij komen kijken. Ook de binding met de toekomst raakt sterk verstoord. De directe leefomstandigheden vereisen de volle aandacht. Mensen krijgen hierdoor het gevoel de toekomst slechts in zeer beperkte mate te beheersen. Dit leidt tot een sterk beperkend 'hier en nu'-denken, wat het motiveren tot verandering erg moeilijk maakt (Van Regenmortel 2009).

Als gevolg van de beschreven psychologische effecten kunnen belangrijke leerblokkades ontstaan. Opdat een persoon zijn groeipotentieel volledig kan benutten, moet hij immers geloven dat hij in staat is om te evolueren naar een zijnswijze die hij als beter ervaart. Hij moet bereid zijn om risico's te nemen en dit vergt vertrouwen in zichzelf en in de steun uit zijn omgeving. Uit onderzoek blijkt echter net dat mensen met een laag zelfbeeld situaties sneller gaan inschatten als een potentiële mislukking en dus al op voorhand excuses gaan verzinnen (*'Ik doe niet mee, want het is een stomme activiteit.' 'Het heeft geen zin dat ik me inschrijf bij een interimkantoor, want het zijn toch allemaal racisten.'*...). Als ze een succes boeken, zijn ze bang dit in de toekomst niet meer waar te kunnen maken. Ze vinden positieve feedback minder geloofwaardig en gaan die sneller aan het toeval of aan externe factoren wijten. Mensen met een positief zelfbeeld zijn daarentegen niet zo bevreesd om te mislukken en gaan meer risico's aan om successen te boeken. Ze vinden positieve feedback wel geloofwaardig en schrijven die toe aan hun eigen kunnen, eerder dan aan externe factoren. Het gevoel gesteund te worden door anderen, of het behalen van goede prestaties op domeinen die door de jongere en zijn omgeving als belangrijk ervaren worden (goede schoolresultaten, graag gemogen worden, aantrekkelijk zijn, knappe sportieve prestaties, je behoorlijk gedragen) kunnen leiden tot een verbetering van het zelfbeeld. Toch komt zo'n verbetering niet zo makkelijk tot stand, alleen al omwille van het feit dat er grenzen zijn aan de mate waarin je prestaties op deze domeinen kan verbeteren. Verder blijkt uit onderzoek dat alle mensen enerzijds naar zelfbevestiging streven, maar anderzijds ook consistentie* in hun zelfbeeld willen behouden. Voor mensen met een laag zelfbeeld spreken beiden elkaar tegen. Bevestiging dat je iets goed doet, is immers tegenstrijdig aan de overtuiging dat je tot niets goeds in staat bent. Personen met een laag zelfbeeld zoeken dan ook vaak andere strategieën om hun zelfbeeld te verbeteren, bijvoorbeeld door hun succes te koppelen aan de resultaten en kwaliteiten van iemand anders. Deze strategie verklaart voor een stuk ook de gevoeligheid voor allerlei idolen (Baumeister 1993; Nadler & Luckner 1997).

3. Inzet van de basisfase: wat hebben jongeren nodig om zich te willen en kunnen ontplooien?

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk gemaakt met welke leer- (en levens-) blokkades onze jongeren te maken krijgen en hoe deze tot stand komen. In de volgende paragrafen bespreken we wat er nodig is om deze mechanismen te doorbreken en welke doelstellingen we nastreven in de eerste fase van onze begeleiding.

3.1. Maatschappelijke kwetsbaarheid doorbreken

Uitsluitend investeren in curatieve en korte termijnantwoorden op grensoverschrijdend gedrag, leidt niet tot de gewenste resultaten. Controle en pure repressie* kan dit gedrag op korte termijn wel onderdrukken. Dit leidt er echter eveneens toe dat nog bestaande bindingen verder afkalven, met alle negatieve gevolgen van dien op langere termijn. Als grensoverschrijdend gedrag voortvloeit uit een gebrek aan verbondenheid, dat op zijn beurt voortkomt uit maatschappelijke kwetsbaarheid, dan komt het er op aan die laatste te doorbreken. Een eerste stap hierbij is om (opnieuw) verbondenheid tot stand te laten komen, ze te voeden en te doen groeien.

Filosoof en onderwijsdeskundige Gie Deboutte zoomt in op wat er nodig is om als begeleider in te zetten op verbondenheid. Hij maakt gebruik van de ijsbergmetafoor om jongeren te begrijpen. Het kleine, zichtbare gedeelte dat boven het water uitsteekt, kan beschouwd worden als het zichtbare gedrag. Onder het wateroppervlak en maar deels zichtbaar situeren zich de kernbelevingen, zoals onzekerheid, angst, boosheid, ergernis, verdriet,... Nog dieper en onzichtbaar, maar ook nóg groter én meer bepalend voor het drijfvermogen van de ijsberg, bevinden zich de basisbehoeften. Zij wekken die essentiële belevingen op en sturen het zichtbare gedrag en de manier van communiceren.

Wanneer de band tussen een jongere en zijn omgeving onder druk komt te staan en de kwetsbaarheid van de jongere tot uitdrukking komt, speelt de wisselwerking tussen gedrag, kernbelevingen en basisbehoeften een belangrijke rol. Het problematische gedrag vormt dan het directe aanknopingspunt om oog te hebben voor en af te dalen naar de basis van de ijsberg, de onderliggende basisbehoeften. Om op deze onderlaag in te spelen, is het volgens Gie Deboutte belangrijk om aandacht te hebben voor drie zaken:

- het welbevinden van de jongere: de jongere moet zich goed en aanvaard voelen binnen de setting van de begeleiding;
- de betrokkenheid van de jongere: de begeleiding en het leertraject moet door de jongere zelf als persoonlijk zinvol ervaren worden;
- het verlangen van de jongere om zich verbonden te voelen met een groter geheel: de begeleiding moet het mogelijk maken opnieuw positieve bindingen te ontwikkelen met anderen, met de ruimere maatschappij en met de eigen toekomst.

1. Het welbevinden van de jongere

Gestructureerd en op een aantrekkelijke manier vorming geven, aansluiting zoeken bij de leefwereld van de jongeren en trachten hun motivatie op te wekken, kan al heel wat probleemgedrag voorkomen. Toch is het aannemen van een globaal positieve houding ten aanzien van de jongere nog veel belangrijker. Essentieel is dat de jongere aanvaard en gerespecteerd wordt en niet het gevoel krijgt te worden afgewezen of gestigmatiseerd omwille van zijn culturele kenmerken en die van zijn gezin. Het impliceert dat een begeleider acties onderneemt om de cultuur van zijn doelgroep te leren kennen en te waarderen als een cultuurvariant. Deze houding is des te belangrijker, gezien de jongere, vanuit zijn psychosociale ontwikkeling, het gevoel heeft dat hij zelf zijn boontjes kan doppen en daarvoor geen volwassenen nodig heeft. De begeleider wordt dan eerder een vertrouwenspersoon die oog heeft voor het persoonlijk welbevinden van de jongere, respect voor hem heeft en met hem in dialoog gaat, dan een autoriteit die zegt wat de jongere moet doen. De begeleider tracht zijn gezag te gebruiken om de jongere te helpen zijn doelstellingen te bereiken. Daarbij waardeert hij de sterke punten van de jongere, maar biedt hij hem tegelijk ook hulp om onrealistische plannen als dusdanig te herkennen en de eigen beperkingen te leren inschatten (Walgraeve & Goris 2002; Vettenburg 2005; Roos 2010; Deboutte 2006).

2 De betrokkenheid van de jongere, zijn 'goesting'

Het is als begeleider cruciaal om een emanciperende* relatie uit te bouwen die de jongere aanspreekt op zijn interne motivatie en waardoor de jongere ervaart dat zijn handelen wel degelijk invloed kan hebben. Daardoor ontstaan ook opnieuw toekomstperspectieven. Om de goesting van binnenuit aan te spreken, is het de kunst om in te spelen op de werkelijke behoeften van de jongere. Dit kan door 'radicale' ervaringen. Dit zijn ervaringen die inspelen op dat onderste, vaak onbewuste en ongekende deel van de ijsberg. Ze gaan gepaard met emoties en geven de jongere de kans om hieraan persoonlijk betekenis kan geven. Deze 'radicale' ervaringen kunnen jongeren hebben tijdens meer extreme activiteiten maar ook in alledaagse momenten.

Dries, begeleider POT

We gingen speleologie doen met de groep. Voor sommigen was dit gewoon een gezellige activiteit, die zij op hun sloffen deden. Anderen botsten op persoonlijke grenzen: fysieke grenzen of ze werden geconfronteerd met angst op smalle, gladde, donkere of steile stukken. Eén meisje overtuigde de groep dat ze als laatste en in haar eentje op een hoog, glad stuk zou geraken om aan de 'geboortespleet' te beginnen. Ze probeerde een half uur aan één stuk door en moest uiteindelijk toegeven aan hulp omdat haar armen letterlijk 'op' waren. Een begeleider kroop terug naar het punt waar ze stond om haar te helpen. Terug bij de groep beseft ze dat ze in haar pogingen iedereen een half uur op haar liet wachten. Ze realiseerde zich ineens dat ze zich vaker vastbijt in iets, waardoor ze soms over haar eigen grenzen gaat. Ze was zelf echt verbaasd en liet haar niet koud. Ze zei later dat ze meer wilde leren doseren. Dat besef is nog regelmatig terug gekomen tijdens de vormingen; en ook in haar thuissituatie wilde ze niet meer tot het uiterste gaan.

Marlies, begeleidster POT

Op een bepaald moment zaten we met een groep die er geen zin meer in had. Alles was belachelijk en saai. We hebben de jongeren de kans gegeven om zelf met een voorstel te komen voor de volgende 1,5 week. We boden uiteraard een paar richtlijnen, zoals het aantal uur van aanwezigheid, de kostprijs moest redelijk zijn, enzovoort. Na wat brainstormen om erin te komen, kregen ze meer en meer goesting. Ze staken zelf de komende dagen in elkaar, die ze wilden afsluiten met een uitstap naar een pretpark. Ze bedachten zelfs avondactiviteiten en organiseerden inzamelacties. Ze meenden het! Toen we die drive bij hen opmerkten, hebben we een aantal zaken mee concreet gemaakt. De regie van de dagen bleef bij hen liggen. Het was grappig om te zien dat er die week letterlijk 'overuren' geklopt zijn door de jongeren. Uiteraard lukt dat niet bij elke groep die het niet meer ziet zitten. Maar bij hen is er in elk geval wel een motorke in gang gezet toen.

Als jongeren vormingen als persoonlijk zinvol ervaren, en nog meer als ze geboid en gebeten zijn door een activiteit, voelen ze een interne motivatie. Dit verhoogt hun betrokkenheid en 'goesting' en vormt de basis voor een emanciperende relatie.

3 De verbondenheid of de ervaring deel uit te maken van een groter geheel

De behoefte om te verbinden zit bij elk persoon ingebakken. Om de negatieve spiraal te doorbreken, is het belangrijk dat jongeren op verschillende domeinen opnieuw positieve bindingen ontwikkelen: met zichzelf, met anderen, met de maatschappij en met hun toekomst. Jongeren die verbondenheid ervaren, putten hieruit zelfvertrouwen, geloof in hun eigen mogelijkheden en zin om deze uitdagingen aan te gaan. Dit opent opnieuw perspectieven om volop te kunnen leren, in een bredere invulling dan het klassieke 'schoolse'. We bedoelen hier kennis, vaardigheden, attitudes en competenties verwerven die betekenisvol zijn voor het leven. Het opnieuw ervaren van verbondenheid begint vaak bij het beleven van gehechtheid aan een begeleider. Een vaste begeleider is dus, zeker bij het begin van een traject, belangrijk. Het blijft de uitdaging en taak van de begeleider om de interne motivatie van de jongere aan te boren. Interne motivatie brengt immers verbondenheid met zichzelf op gang, wat toegang kan geven tot verbondenheid op meerdere vlakken. De gehechtheid aan één iemand wordt zo opengetrokken naar verschillende mensen en contexten.

Bij het doorbreken van maatschappelijke kwetsbaarheid is het belangrijk om naast het maatschappelijke en individuele aspect oog te hebben voor het intergenerationele. De negatieve ervaringen van de ouders met belangrijke diensten (onderwijs, politie, hulpverlening, welzijn, justitie,...) leiden ertoe dat zij weinig geloof hechten aan de meerwaarde die de samenleving hen te bieden heeft. Hierdoor profiteren zijzelf, maar ook hun kinderen, veel minder van het positieve aanbod hiervan. Maatschappelijke kwetsbaarheid wordt op die manier van generatie op generatie doorgegeven. Het is dan ook belangrijk werk te maken van een kwaliteitsvolle dialoog met de ouders en te zorgen dat ook zij zich begrepen en gerespecteerd voelen. Op die manier kan getracht worden dit patroon te doorbreken (Deboutte 2006). Het ontwikkelen van een positieve binding met de ouders is verder ook belangrijk met het oog op de binding tussen de jongere en zijn gezin. Vader en/of moeder blijven belangrijke personen in het leven van een jongere, ondanks alle problemen en breuken die dikwijls

aanwezig zijn. Een kind op de wereld zetten, zorgt voor een 'onomkeerbare' band: ouders geven hun kind hiermee 'bestaansrecht'. Doorheen hun hele leven, hebben kinderen en jongeren er behoefte aan dit recht bevestigd te zien door hun ouders. Het is dan ook belangrijk hier aandacht voor te hebben (CANO 2011).

3.2. Binding met begeleiders versus binding met ouders

Zoals gezegd is het belangrijk om als begeleider een positieve binding met de jongere te creëren. Deze band kan warm en nabij zijn, maar moet tegelijkertijd professioneel blijven (professionele nabijheid*). Indien de relatie te hecht wordt, kan het zijn dat een begeleider een jongere in een loyaliteitsconflict* brengt. Dit fenomeen werd beschreven door de Amerikaans-Hongaarse psychiater Nagy. Hij verklaarde waarom een kind een waarden- en normensysteem ontwikkelt dat veel op dat van zijn ouders lijkt en waaraan het loyaal is. Bij het geleidelijk aanvaarden van het waarden en normen van de ouders ontvangt het kind namelijk tegelijkertijd een affectieve relationele boodschap: wij zijn trots op jou en blij dat je er bent. Denk maar aan de aanmoedigingen, blij en trotse gezichten van de ouders als een kind op het potje leert gaan of zijn snoepje deelt met zijn broertje of zusje. Is het opvoedingsaanbod van een begeleider in strijd met de opvoeding die de ouders geven, dan raakt het kind in een loyaliteitsconflict. Kinderen zijn daarbij enorm trouw aan hun ouders, in die mate dat ze in 90% van de gevallen voor hun ouders kiezen (Kummeling 1995, pp. 54-59).

Ouders zijn voor kinderen op drie verschillende gebieden de belangrijkste personen: op het affectief-emotioneel vlak, op gebied van verantwoordelijkheid en op gebied van deskundigheid. Op affectief-emotioneel vlak primeren ouders altijd. Het kind erkent de verantwoordelijkheid die zij over hem hebben. Het ziet zijn ouders ook als het meest deskundig en als er op dat gebied aanvulling nodig is, dan wordt deze als het ware ingehuurd (bv. een leraar, dokter,...). Aanvullende deskundigen spelen hun rol dan onder de verantwoordelijkheid van de ouder. Het is belangrijk dat begeleiders deze hiërarchie respecteren, zodat het kind niet in een loyaliteitsconflict komt. Dit kan indien de ouders de deskundigheid van de begeleider ervaren als een aanbod tot hulp, waarbij hun verantwoordelijkheid en affectief-emotionele band ten aanzien van hun kind niet in twijfel getrokken wordt. Als de ouder de begeleider duidelijk legitimeert en het kind deze legitimatie* accepteert, dan aanvaardt het juist op grond van de loyaliteit ten aanzien van zijn ouders een opvoedingsrelatie met een ander (Kummeling 1995, p.74-99 en p. 113).

Het wordt een stuk complexer wanneer er ook op affectief-emotioneel vlak zaken misgelopen zijn. Wanneer het affectieve aanbod van de ouders niet overeenstemt met de affectieve noden van het kind, ontstaat er een gedragspatroon dat een vorm van zelfverwaarlozing is. Deze kinderen vragen om affectie, maar kunnen die niet aanvaarden van andere volwassenen, omdat ze dan ontrouw zijn aan hun eigen ouders. De affectie van andere volwassenen accepteren, zou betekenen dat ze toegeven dat hun eigen vader en moeder 'slechte ouders' zijn. Dit is voor kinderen ondenkbaar. Als zij geen nestwarmte ondervonden hebben, dan geven zij zichzelf daarvan de schuld. Bijgevolg gaan ze de liefde van andere volwassenen 'testen' om aan te tonen dat deze personen niet beter doen dan hun eigen ouders. Opnieuw geven ze zichzelf de schuld als de affectieve relatie misloopt. Nochtans is die affectieve bevestiging fundamenteel noodzakelijk: om te kunnen overleven heeft een kind van ergens bevestiging nodig.

Deze in de kindertijd ontstane patronen, hebben uiteraard ook hun invloed tijdens de puberteit. Dit vereist van begeleiders een professionele nabijheid*. Deze houding veronderstelt enerzijds het benadrukken van het feit dat de begeleider de problemen van de jongere niet zal oplossen en dat deze er zelf voor moet kiezen zijn eigen problemen aan te pakken (emanciperende professionaliteit). Tegelijkertijd creëert hij nabijheid door aan de jongere te tonen dat hij aanwezig is en achter hem staat en blijft staan (nabijheid) (Kummeling 1995, pp.64-65, p.126 en p.129-130).

Een begeleider mag ook bevestigen dat een aantal zaken die ouders doen of deden niet 'normaal' zijn en dat het anders kan. Jongeren voelen zich op die manier erkend in het onrecht dat hen soms door hun ouders is aangedaan. Het blijft als begeleider echter belangrijk in deze zoektocht rekening te houden met die onomkeerbare band die bestaat binnen een gezin. Ondanks alles hebben jongeren vaak behoefte aan erkenning door hun ouders en blijven ze in zekere mate loyaal naar hen toe.

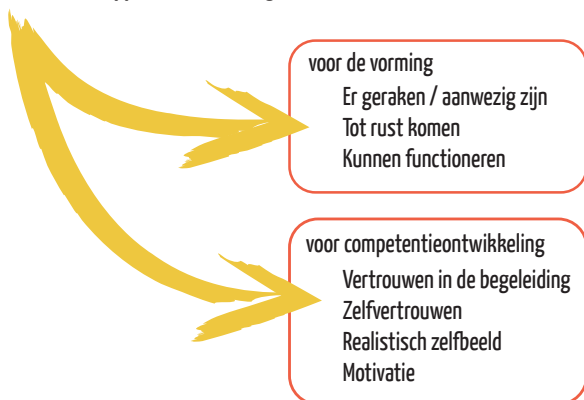
3.3. Doelstellingen van de basisfase

Het opnieuw ontwikkelen van positieve bindingen (met zichzelf, met anderen, met de maatschappij en met de toekomst) gebeurt tijdens de eerste fase van de begeleiding, de basisfase. Het is belangrijk hier te benadrukken dat dit niet zomaar een startfase is. Ze vormt wel degelijk de basis voor het verdere traject van de jongere. Zeker binnen POT vormt dit het leeuwendeel van de begeleiding. Tegelijk is de basisfase voorwaardescheppend en is het belangrijk dat je als begeleider de ruimere bedoeling van het gehele traject in het kader van 'Leren & Werken' steeds voor ogen houdt.

In de eerste fase van de begeleiding is het belangrijk jongeren tijd te geven. Het heeft weinig zin hooggespannen verwachtingen te hebben. Om de in hoofdstuk 2 beschreven redenen zijn jongeren gewoon nog niet in staat om te leren of zich te ontplooien of om hun leven in handen te nemen. Het is hier belangrijk om als begeleider een positieve, professioneel nabije, binding met de jongere te ontwikkelen. Welke houding daarvoor nodig is en welke methodieken je daarvoor kan gebruiken, wordt in de volgende hoofdstukken besproken.

De doelstellingen die je als begeleider tijdens die eerste fase nastreeft, zijn tweeledig. Het gaat enerzijds om een aantal voorwaardescheppende doelstellingen voor de vorming: bewerkstelligen dat de jongere aanwezig is, hem tot rust laten komen en voorwaarden creëren opdat de jongere kan functioneren binnen de vorming. Anderzijds gaat het om voorwaardescheppende doelstellingen met het oog op het werken aan arbeids- en kwalificatiegerichte competenties: het stimuleren van vertrouwen in (vertegenwoordigers van) de maatschappij, van zelfvertrouwen en een realistischer zelfbeeld, van motivatie en invloedsbesef. Het is belangrijk hier te benadrukken dat dit doelstellingen zijn waar elke mens wellicht zijn leven lang aan werkt. Binnen POT en VT besteden we aandacht aan deze punten en trachten we jongeren hierin te versterken om opnieuw te kunnen functioneren binnen een (aangepaste) leercontext en zich te ontplooien. We pretenderen niet dat elke jongere binnen een POT of VT een bepaalde norm of een bepaald niveau behaalt op al deze punten. Niet alle punten zijn voor elke jongere even belangrijk. In de praktijk gebeurt het soms dat jongeren een groei doormaken en dat er later, door allerlei omstandigheden, weer een terugval plaatsvindt.

Voorwaardescheppende doelstellingen

3.3.1. Voorwaarde-scheppende doelstellingen voor de vorming

3.3.1.1. Er geraken (aanwezig zijn)

Komen opdagen lijkt zo vanzelfsprekend dat er vaak gewoon aan voorbij gegaan wordt. Wie niet (op tijd) aanwezig is, heeft zijn kans gemist. Toch is dit voor sommige jongeren echt niet evident. Het vorige hoofdstuk biedt hiervoor heel wat verklaringen. Enerzijds maken de negatieve ervaringen die de jongeren reeds opliepen met maatschappelijke instellingen, het wantrouwen en de drempel soms zeer hoog. Vaak hebben ook hun ouders reeds negatieve ervaringen opgelopen, waardoor ze hun kinderen onvoldoende motiveren en ondersteunen. De negatieve ervaringen met maatschappelijke instellingen leiden ook tot een negatief zelfbeeld, een gebrek aan zelfvertrouwen en een verminderd geloof in het eigen groeipotentieel. De drempel om deel te nemen aan vorming wordt hierdoor nog vergroot. Doordat de jongeren zich niet aanvaard voelen door de maatschappij en er weinig binding mee ontwikkelen, investeren ze veel meer in hun peergroup, met wie ze dezelfde ervaringen delen. De korte termijn sociale beloning van zich met vrienden of thuis te amuseren in plaats van te investeren in een verre toekomst, blijkt dan ook te verlokkelijk voor sommigen, wat onder meer te verklaren is door hun neurologische ontwikkeling. Ten slotte hebben jongeren het sowieso al moeilijk om tijdig uit hun bed te raken, gezien hun slaapritme tijdens de puberteit grondig veranderd. Indien dit gecombineerd wordt met een gezinsklimaat waarin niemand op tijd opstaat en/of niemand de jongere aanzet of stimuleert om te vertrekken, dan is het niet verwonderlijk dat de jongere evenmin uit zijn bed komt. Binnen een begeleiding is het in eerste instantie belangrijk om alles in het werk te stellen opdat de jongere effectief komt.

Sofie, begeleidster POT

Als de thuissituatie erg chaotisch is, dan wordt het erg moeilijk. Als de ouders bijvoorbeeld niet opstaan en de jongere moet zelf zorgen dat hij op tijd op is... Sommige jongeren sterven ook van de honger als ze hier aankomen. Die krijgen 's ochtends geen boterham of cornflakes, want dat is er niet. Het gebeurt ook dat we ouders hier uitnodigen en dat die zeggen: 'Sorry, ik heb geen auto, ik geraak er niet.' Je kan dan moeilijk verwachten dat hun zoon of dochter er dan wel zal zijn.

Gert, begeleider POT

Bij sommige gasten kan je het zo zien: 't is ambras thuis en dat maakt dat ze hier niet komen opdagen. Die thuiscontext is vaak heel bepalend.

Liesbeth, begeleidster POT

Het is belangrijk dat jongeren van thuis uit gestimuleerd worden, of toch minstens ondersteund worden en dat er bijvoorbeeld niet van hen verwacht wordt dat ze huishoudelijk werk doen tijdens de schooluren. Ze mogen niet het gevoel hebben dat ze tussen twee kampen zitten, die andere verwachtingen hebben. Er is vaak onbegrip voor het belang van het traject vanuit de thuissituatie.

Om ervoor te zorgen dat jongeren er geraken, is het belangrijk om in je begeleidershouding aandacht te hebben voor het opbouwen van een vertrouwensband, om te geloven in de mogelijkheden van een jongere en deze positief te bekrachtigen en om de jongere voldoende kansen te geven. Je vindt hierover meer in de hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.4. Verder vind je in hoofdstuk 5.1.1 concrete voorbeelden van de aanpak die we binnen POT en VT hanteren om jongeren te ondersteunen en te motiveren om te komen. Samenwerking met het netwerk van de jongere is daarbij cruciaal. Hierover vind je meer in hoofdstuk 5.2.2.

3.3.1.2. Tot rust komen

Jongeren hebben vaak heel wat meegemaakt en allerlei frustraties opgelopen. Vooraleer enige begeleiding mogelijk is, is het nodig jongeren een omgeving en tijd te bieden om weerstand te doorbreken, opnieuw tot rust te komen, om zaken op een rijtje te zetten, om woede en frustratie te ontladen en te laten bezinken.

Hiertoe is het belangrijk om door je begeleidershouding veiligheid en structuur te bieden, een positief klimaat te creëren en jongeren voldoende kansen te geven (zie hoofdstuk 4.6, 4.3 en 4.4). In de concrete aanpak is samenwerking met het netwerk van de jongere (ouders, referentiepersonen, Begeleid Zelfstandig Wonen,...) erg belangrijk, evenals een goede samenwerking binnen het eigen team (zie hoofdstuk 5.2.2 en 5.2.1).

Kenny, jongere POT

De naam POT schrikte me af, omdat ik dacht: moeten wij nu iets aan onze eigen persoonlijkheid veranderen? Maar na verloop van tijd, door hier te zijn, bleek dat dat niet zo was, dat het eigenlijk best leuk was om hier te komen.

Diana, jongere POT

Binnen POT kan je je zelfvertrouwen en jezelf wat opkrikken, op je positieven komen. Dat heb ik hier ook gedaan. Ik was zo op, doodop. Ik kon gewoon niet meer. Ik dacht echt: komt mij halen en steekt mij weg! En dan kwam POT: effe op mijn positieven komen.

Orhan, jongere POT

In POT kon ik mezelf zijn. Ik was er op mijn gemak. Het was er leuk.

Yuri, jongere POT

Toen ik de eerste keer naar POT kwam, dacht ik dat het geen echte school was. Het was precies een gewoon huisje. Dat vond ik eerst raar, maar daarna wel leuk.

Jaroslaw, jongere POT

POT is losser dan een andere school. Je hebt meer vrijheid. Je kan meer bewegen. Je bent altijd in een kleinere groep, waardoor je makkelijker vragen kan stellen. Het is niet te streng. Het is er altijd rustig, op 't gemak. Op school is alles zo gehaast, maar in POT moet het allemaal zo rap niet gaan.

Evy, begeleidster POT

Ik denk dat die eerste fase vooral betekent dat je ze gewoon wat met rust laat: niet elk feit dat je jongere doet, elke flirt met de grens, elk conflict of het niet meedoen met het aanbod, aangrijpen om hem daarop aan te spreken.

3.3.1.3. Kunnen functioneren in de vorming

In de basisfase kan bepaald gedrag van de jongere een rem voor de aangeboden begeleiding. Tijdens de eerste fase spreken we de jongere niet aan op dit gedrag. We kaderen het niet als een gebrek aan competenties maar lichten toe dat het gedrag een probleem vormt voor het functioneren in de vorming. Met de jongere, de groep en eventueel het netwerk zoeken we naar randvoorwaarden die het de jongere mogelijk maakt om toch te profiteren van de begeleiding. Het inzicht dat de jongere verkrijgt in zijn gedrag geeft hem de mogelijkheid om in de volgende fase wel aan zijn competenties te werken.

Het geboden vormingsaanbod, bestaande uit een combinatie van groepsgerichte en individuele activiteiten en gesprekken, is hiertoe het belangrijkste instrument (zie hoofdstuk 5.1.2). Samenwerking met het netwerk van de jongere kan daarbij ook belangrijk zijn (zie hoofdstuk 5.2.2).

Abdel, jongere POT

Als het niet meer gaat in de klas of zo, het gaat echt niet meer en het begint uit de hand te lopen, dan kunt ge een gele kaart inzetten en dan moogt ge buiten een sigaretje roken om af te koelen.

Orhan, jongere POT

Ik ben wel goed tegen mensen, maar ik heb ook gedragsproblemen. Ik kan niet volhouden, ik krijg stress, ik kan niet op mijn plaats zitten. Ik denk van alles eigenlijk...In twee minuten tijd heb ik zoveel te denken. En dan zegt de begeleider: je mag je gele kaart inzetten en je mag buiten gaan roken. Die gele kaart, dat heeft de begeleider ook afgesproken met mijn ouders, dus die weten dat ook. Ik mag ze drie keer per dag inzetten, als ik het beu ben, en dan heb ik tien minuten pauze, dan mag ik doen wat ik wil.

Kenny, jongere POT

Leren omgaan met moeilijke situaties is een werkpunt voor mij. Ik heb dat ook besproken met mijn begeleider. Ik moet leren uit deze momenten en eerst nadenken voor ik iets zeg. Als iemand mij uitdaagt, eerst tot 20 tellen vooraleer ik iets zeg en nadenken wat ik ga zeggen om ervoor te zorgen dat het niet verkeerd overkomt.

3.3.2. Voorwaarde-scheppende doelstellingen voor competentieontwikkeling

3.3.2.1. Vertrouwen in de begeleiding (als vertegenwoordigers van de maatschappij)

Zoals we eerder zagen, leiden negatieve ervaringen bij deze jongeren en hun ouders tot het ontwikkelen van een basiswantrouwen ten aanzien van de maatschappij (zie hoofdstuk 2.3). Als eerste stap is het dan ook enorm belangrijk dat jongeren ervaren dat bepaalde volwassenen (begeleiders) het goed met hen voor hebben en hun vertrouwen verdienen. Het ontwikkelen van deze positieve binding met een begeleider is absoluut noodzakelijk om de hierna opgesomde doelstellingen te kunnen bereiken. Het biedt een basis waarin zelfvertrouwen kan groeien, zodat jongeren (uiteindelijk) kunnen geloven in hun eigen mogelijkheden. Dat kan hen aanmoedigen om weer uitdagingen aan te gaan. Het doet de overtuiging groeien dat leren in de brede zin weer zinvol wordt voor de toekomst. Naderhand is het belangrijk dat de jongere opnieuw inziet dat de maatschappij hem ook iets te bieden heeft, dat hij gewenst is, gerespecteerd wordt en kansen krijgt.

Om dit vertrouwen opnieuw te doen ontstaan, is een begeleidershouding met aandacht voor het ontwikkelen van een vertrouwensband met de jongere cruciaal. Daarnaast is het ook belangrijk een positief klimaat te creëren (zie hoofdstuk 4.1 en 4.3). Wat aanpak betreft, is het essentieel om een goede samenwerking uit de bouwen met andere betrokken professionals, zoals het Comité Bijzondere Jeugdzorg, Begeleid Zelfstandig

Wonen,... zodat de jongere opnieuw positieve ervaringen met andere maatschappelijke instellingen opdoet (zie hoofdstuk 5.2.2.3).

Diana, jongere POT

Als je mensen hebt die je kan vertrouwen, ge voelt dat. Dat is bij mij zo'n muur. Bij sommige mensen blijft die muur omhoog... Die begeleidster, die begreep mij keihard...dat heeft gemaakt dat ik naar POT ben blijven komen.

Victor, jongere POT

Bij mijn persoonlijke begeleider kon ik iedere week mijn hart luchten en situaties bespreken. Een goede begeleider moet veel vertrouwen uitstralen, want anders zal een jongere niks zeggen. Ik voelde met mijn begeleider de klik dat ik met hem overweg kon. Vertrouwen hebben, dat voelt ge, ge kunt dat niet uitleggen waarom sommige mensen te vertrouwen zijn en andere niet.

Sander, jongere VT

Ik heb geleerd om andere mensen die ik niet ken een kans te geven. Ik beschouw niet meer direct iedereen die ik niet ken als slechte mensen.

3.3.2.2. Zelfvertrouwen

Negatieve ervaringen leiden bij veel jongeren tot een negatief zelfbeeld en een gebrek aan geloof in het eigen groeipotentieel. Door het aanbieden van een vormingsaanbod met activiteiten, vormingen en reflectiemomenten, die jongeren helpen om hun sterke punten (opnieuw) te ontdekken, wordt het geloof in hun eigen kunnen opnieuw aangewakkerd (zie hoofdstuk 5.1.2). Met betrekking tot je begeleidershouding is het belangrijk in de mogelijkheden van de jongeren te geloven en deze positief te bekrachtigen en hen voldoende verantwoordelijkheid te geven (zie hoofdstuk 4.2 en 4.5).

Abderrahim, jongere POT

Ja, mijn begeleidster vertrouwde mij. Dan vertrouwt ge haar meer en vertrouwt ge erin dat ge dat wél kunt. Als iemand u niet vertrouwt, kunt ge die persoon ook minder vertrouwen en dan doet ge minder uw best. Dus ik vertrouw haar en zij zei altijd 'ge gaat dat kunnen, ge gaat dat kunnen... Ik zie zeker een toekomst voor u' en toen heb ik doorgezet.

Diana, jongere POT

Ze lieten u in uw eigen geloven, toch van: er zit meer in u! Ze gaven u vertrouwen. Ik zei vroeger wel van: 'Ik ben niets waard, ik ben niet mooi, wat zien mensen in mij?' En dan zei mijn begeleidster zo eens: 'Nu ben ik het beu, we gaan aan uw zelfvertrouwen werken!' Mijn reactie was dan van: 'Hoe gaat dat nu, ik heb geen zelfvertrouwen, dus hoe kunt ge er dan aan werken?' En toch, onbewust, ik weet niet hoe ze het heeft gedaan, ze heeft het er toch wel ingekregen. Soms heb ik dat nog wel, dat ik twijfel aan mijn eigen, maar dan is dat van: komaan, ga niet in de put zitten!

Sander, jongere POT

Ik heb een beter zelfbeeld gekregen. Vroeger dacht ik dat ik niets kon, want mijn ouders zeiden dit steeds. Nu heb ik het gevoel dat ik echt iets kan, maar je moet er ook zelf voor willen gaan!

Mama van Catherine, jongere POT

Het is nu ongeveer een jaar dat Catherine in POT zit. Ze is enorm veranderd. Iedereen zegt het: de familieleden, de papa,... Ik ondervind het ook: ze is enorm veranderd. Ze is open gebloeid.

3.3.2.3. Een realistischer zelfbeeld

Vanuit een toegenomen vertrouwen in de eigen mogelijkheden, kunnen jongeren ook opnieuw uitdagingen aangaan, die hen helpen om te groeien en om een meer realistisch zelfbeeld te ontwikkelen, met oog voor eventuele werkpunten. Dit kan door middel van de aangeboden vorming, bestaande uit groepsactiviteiten, individuele momenten en gesprekken (zie hoofdstuk 5.1.2).

Stefanie, begeleidster VT

Zelfinzicht hebben de jongeren meestal niet als ze hier aankomen. Bijvoorbeeld een gast met wie de individuele gesprekken moeilijk lopen. Als die constant blijft zeggen: 'Wa? Ikke werkpunten, ik heb geen werkpunten, ik kan alles!', dan wordt het moeilijk om hem duidelijk te maken dat als hij terug naar de arbeidsmarkt wilt, dat er dan toch een aantal dingen zijn waar hij aan moet werken ... Dan moet je daar heel veel tijd in steken, totdat hij het leert, totdat hij een eerlijke kijk krijgt op zichzelf, dat hij weet dat er misschien nog wel dingen zijn die kunnen verbeteren.

Mounir, begeleider POT

Veel van onze jongeren hebben echt een verkeerd zelfbeeld. Ze zijn van de Brusselse 'quartiers', en hun visie op hun kunnen en hun doen is sterk gekleurd door hun leven in de wijk en wat ze zien in de media. Ze doen heel weinig dingen die buiten hun comfortzone vallen. Ze voetballen bijvoorbeeld veel op de pleintjes. Ze kunnen dat goed, dus daar voelen ze zich veilig in. Maar als je hen daar uit gaat halen en hen een uitdaging geeft, dan haken sommigen af. Anderen gaan de uitdaging wel aan, maar weten niet zo goed waar de grens ligt van hetgeen ze kunnen.*

3.3.2.4. Motivatie

Door een negatief zelfbeeld en een gebrek aan geloof in eigen groeipotentieel durven jongeren minder risico's nemen om te leren. Ze krijgen een gevoel van machteloosheid en hebben de indruk geen greep te hebben op hun eigen levensloop. Dat leidt tot een sterk beperkend hier en nu denken (zie hoofdstuk 2.4). Naarmate hun zelfvertrouwen groeit, ervaren en geloven jongeren echter ook dat er dingen kunnen veranderen en dat zij daarop zelf invloed kunnen hebben. Via activiteiten en reflectiemomenten krijgen ze een beter zicht op hun toekomstperspectieven en op wat ze zelf willen. Hierdoor zijn ze ook meer bereid om aan werkpunten te werken of zich in te zetten voor hun traject.

Wat je begeleidershouding betreft, is het daarbij erg belangrijk de jongere verantwoordelijkheid te geven voor zijn eigen traject. Door in dialoog te gaan en te kijken naar wat de jongere wil, kan je het traject zo invullen dat het voor hem zinvol is. Voor sommige jongeren gaat het over het duidelijk maken van het nut van hun traject, duidelijk maken hoe ze in kleine stappen verder kunnen evolueren naar hun doelstellingen, en de opdrachten ook hierbinnen kaderen. Het kan daarbij ook helpen om goede voorbeelden in de kijker te zetten van wat andere jongeren reeds bereikt hebben (zie hoofdstuk 4.5).

Sander, jongere POT

Ik heb geleerd om mezelf te motiveren, meer te gaan voor de dingen, niet te denken van het heeft toch geen nut.

Steve, jongere POT

Ik ben me bewust geworden van wat ik wil en dat ik dat zelf in handen heb.

Sander, jongere POT

Ik ging niet naar POT, maar mijn begeleidster was thuis langsgekomen voor een gesprek. Ze heeft mij geholpen om mijn brommer-rijbewijs te halen. We hebben een datum afgesproken, ik ben gaan leren en toen heb ik mijn rijbewijs effectief behaald.

Kenny, jongere POT

Ik zag dat andere jongeren stappen vooruit zetten en ik vroeg me af waarom dat ik dat niet deed. Ik had problemen met drugs, met andere jongeren, thuis,... Door de bedrijfsbezoeken zag ik wat er mogelijk is als je je inzet op school en wat je weggooit als je het verkloot. Toen ik de kans kreeg om terug te gaan naar school, greep ik ze met beide handen. Ondertussen ben ik 18+, maar ik ga nog steeds naar school en ik ben ook op school tewerkgesteld als klusjesman. Mijn zelfvertrouwen is enorm gestegen sinds ik werk heb. Ik heb mijn doel bereikt: ik kan voor mezelf zorgen en zelfstandig zijn. Ik neem nu de kansen die ik krijg. Ik volg tekenles aan de academie. Ik studeer tot ik mijn derde graad behaald heb en ik werk. Nu ik veel positieve feedback krijg, blijf ik me ook positief inzetten. Wanneer het wat minder gaat, kan ik me aan de positieve feedback optrekken.

Tineke, begeleider POT

Sommige jongeren zijn perspectiefloos: ze hebben geen idee over de toekomst. Het is belangrijk om terug wat hoop te scheppen, maar wel realistische hoop: als ge dit en dat doet, dan kan je daar geraken, maar het ligt bij u! Door hun toekomstperspectief duidelijk te maken en hen inzicht mee te geven over het belang van naar school gaan en van de toekomst!

Wanneer een jongere doorstroomt, wordt de hele groep daarover ingelicht. Op die manier merken jongeren dat het echt kan. Dit gebeurt 's ochtends voor de vormingen starten.

Sofie, begeleider POT

Als een jongere ergens het nut niet van inziet, dan denk ik niet dat je hem ooit overtuigd krijgt stappen te zetten. De jongere moet iets zinvol vinden, wat dat dan ook is: 'Hé, ik kan hier iets uithalen. Er zit iets in voor mij wat mij kan vooruit helpen!' Zolang hij dat niet heeft, geloof ik niet dat je ermee vooruit geraakt. En die binding, die je creëert met ne gast, overtuigt hem van het nut van POT, dat hij stappen vooruit kan zetten.

Jo, begeleider VT

Jongeren hebben nood aan realistische motivatie: alle jongeren die starten in VT willen werken, maar ze missen een realistische kijk op werk en op zichzelf. Ze willen wel, ze zijn bereid, maar omwille van een aantal factoren (gebrek aan sociale vaardigheden, realisme, ontbreken van weerbaarheid) verliezen ze snel hun motivatie. Ze kunnen nog geen realistische inschatting maken van de situatie. Belangrijk is een jongere een perspectief te kunnen bieden, hem een vooruitzicht te kunnen geven. Ze moeten zelf een evolutie kunnen zien.

3.4. Opbouw van de basisfase binnen POT en VT

De basisfase krijgt anders vorm binnen POT en VT. Binnen VT wordt een meer arbeidsgerichte aanpak gehanteerd. De trajecten zijn meer groepsgericht en het is de bedoeling dat de eerste fase vrij snel doorlopen kan worden. Voor de meeste jongeren duurt deze basisfase enkele dagen tot enkele weken. De aanpak binnen POT laat meer ruimte voor individuele momenten en is minder arbeidsgericht. Er is meer tijd voor de basisfase, die meestal enkele maanden tot zelfs 1,5 à 2 jaar duurt.

3.4.1. Opbouw van de basisfase binnen POT

In de verschillende POT-projecten is er sprake van zeer heterogene groepen, zowel binnen als tussen de verschillende projecten. Het gemeenschappelijk kenmerk is echter dat deze jongeren niet kunnen functioneren binnen de context van een CDO, een reguliere tewerkstelling, een brugproject of een VT. De jongeren die hierin instromen bevinden zich allen in de basisfase, maar hun ontwikkelingsniveau verschilt. In sommige situaties moet er heel veel geïnvesteerd worden om te zorgen dat een jongere effectief op POT geraakt. Andere jongeren zijn wel aanwezig, maar zijn nog niet bereid of in staat over hun eigen sterke en zwakke punten na te denken. Ten slotte zijn er ook jongeren die op zich wel willen leren en die zich bewust zijn van sterke en zwakke punten, maar die, bijvoorbeeld omwille van een agressieproblematiek of een erg moeilijke thuissituatie, niet in staat zijn om te leren. De verhoudingen van het aantal jongeren in een bepaald ontwikkelingsniveau verschilt sterk tussen de verschillende projecten.

Zoals gezegd ligt de nadruk in de basisfase op de persoonlijke en contextfactoren. De jongere krijgt wel leerkansen aangeboden, waarin hij zich bewust kan worden van zijn competenties, maar hij moet in deze fase nog geen resultaat behalen. Het einddoel van deze fase is dat de jongere zijn positieve en negatieve punten erkent en dat hij bereid én in staat is om te leren binnen de context van het POT.

De tijd die het kost om de basisfase te doorlopen verschilt van jongere tot jongere enorm. Het is afhankelijk van verschillende factoren: motivatie, context en thuissituatie, cultuur en gebruiken, (school)verleden, competenties, intelligentieniveau, beïnvloedbaarheid, zelfvertrouwen, psychische problemen, drugs,... Voor een aantal jongeren lukt het binnen POT niet om tot in de tweede fase te geraken. Toch betekent dit niet altijd dat het traject niet zinvol is. Een aantal jongeren blijft stapsgewijs vooruitgaan en voor een aantal jongeren is dit traject toch de beste optie, omdat er geen gepaste alternatieven beschikbaar zijn.

Voor een aantal categorieën van jongeren is de kans groter dat ze niet tot in de tweede fase geraken. Dit geldt voor sommige Buso-jongeren, jongeren met een psychiatrische/psychologische problematiek, een drugverslaving, zware agressieproblematiek, heel zware spijbelproblematiek of die in het misdadmilieau zitten bijvoorbeeld. Het is ook van toepassing op jongeren die zich 'nestelen' in POT (ze voelen zich er goed en hebben de neiging om niet meer vooruit te gaan) of die bijna 18 worden en gewoon hun tijd komen uitzitten. Ook jongeren voor wie overleven op de voorgrond staat en jongeren waarmee geen binding gemaakt kan worden, behoren tot deze categorie. Voor hen is het zinvol om ervoor te zorgen dat bepaalde voorwaarden vervuld worden om het traject mogelijk te maken, zoals het opstarten van een gelijktijdige psychiatrische/

psychologische behandeling, begeleiding bij een verslaving of de voorwaarde dat de jongere zijn agressie voldoende onder controle moet hebben om de veiligheid van de groep te garanderen,...

3.4.2. Opbouw van de basisfase binnen VT

Afhankelijk van de doorverwijzing door de scholen, varieert de doelgroep in VT. Het gemeenschappelijk kenmerk van deze jongeren is dat ze nog niet kunnen functioneren binnen een reguliere tewerkstelling of een arbeidsgericht traject. Ze missen hiervoor de arbeidsattitudes.

Sommige jongeren in VT stromen meteen in de tweede fase in (waar competentieontwikkeling op de voorgrond staat). Het merendeel kan van de basisfase vrij snel evolueren naar de tweede fase. In principe wordt er vanuit gegaan dat een jongere voldoende met zijn psychologische en contextfactoren kan omgaan om deel te nemen. Door de praktische context is er in VT minder ruimte om jongeren tot rust te laten komen of om hen opnieuw vertrouwen te doen krijgen in het feit dat de begeleiders en de maatschappij hen wel degelijk kansen bieden. Als een jongere zich goed voelt in de groep, kan het traject echter wel een voldoende veilige haven zijn om op zijn positieven te komen. Het is niet altijd gemakkelijk om uitgebreid contacten uit te bouwen met ouders of belangrijke referentiepersonen. Toch wordt het belang van een goede dialoog met de ouders door vele begeleiders benadrukt. Binnen sommige VT wordt daar dus toch in geïnvesteerd. Als dit zinvol is voor het traject van de jongere, worden ouders geregeld opgebeld of betrokken bij de evaluaties. Voor andere jongeren beperkt dit zich tot het opbellen in het geval de jongere afwezig is. In vergelijking met POT ligt de nadruk hier in elk geval minder op de ouders en het netwerk van de jongere. In principe hebben de jongeren ook minder nood aan. Wegen deze aspecten te sterk door en belemmeren ze de deelname van de jongere, dan wordt een jongere in principe doorverwezen naar POT of een ander traject.

Toch is de basisfase ook in VT belangrijk om het contact met de jongere te herstellen. Het einddoel is dat de jongere zijn positieve en negatieve punten met het oog op de arbeidsmarkt erkent en dat hij bereid in staat is om te leren binnen de context van een VT. Daarom willen we het zelfvertrouwen van de jongere versterken en stimuleren we een realistischer zelfbeeld en meer motivatie. In tegenstelling tot POT, is er bij al deze aspecten wel een duidelijke insteek naar de arbeidsmarkt (arbeidsrijpheid en arbeidsmotivatie). Verder wordt de jongere gestimuleerd tot zelfreflectie en wordt hij bewust gemaakt van een aantal competenties die nodig zijn om in een groep of arbeidscontext te kunnen functioneren.

De verschillen tussen jongeren in de tijd die nodig is om de basisfase te doorlopen, zijn te wijten aan dezelfde factoren als bij de jongeren uit POT: motivatie van de jongere, context en thuissituatie, cultuur en gebruiken, (school)verleden, competenties, intelligentieniveau, beïnvloedbaarheid, zelfvertrouwen, psychische problemen en drugs. Binnen VT is er echter minder tijd om aan deze factoren te werken.

4. Welke houding neem je aan als begeleider?

Om een kader te scheppen waarin de jongere naar het POT en VT blijft komen en bereidheid ontstaat om te leren, is je begeleidershouding enorm belangrijk, vaak zelfs belangrijker dan de instrumenten die ingezet worden. De begeleidershouding die binnen de basisfase vereist is voor POT, verschilt niet van die voor VT. In dit hoofdstuk wordt dan ook geen onderscheid tussen beiden gemaakt. Belangrijke elementen in je begeleidershouding zijn het opbouwen van een vertrouwensband, geloven in de mogelijkheden van de jongere en deze positief bekrachtigen. Ook het creëren van een positief klimaat, de jongeren voldoende kansen geven zijn essentieel. Verder moet je de jongeren verantwoordelijkheid geven en voldoende veiligheid en structuur bieden.

4.1. Een vertrouwensband opbouwen

4.1.1. Het vertrouwen van de jongere winnen

Het opbouwen van een vertrouwensband is cruciaal om te kunnen doordringen. De jongere raakt daardoor gemotiveerd om te komen naar de vorming en er wordt opnieuw een positieve relatie ontwikkeld met jou als begeleider en als vertegenwoordiger van de maatschappij. Daardoor kan opnieuw vertrouwen in de samenleving groeien. Dankzij de vertrouwensband kan een jongere ook veel meer aanvaarden, staat hij meer open voor feedback en kan een leerproces opgestart worden.

Oprecht geïnteresseerd zijn in waar de jongere mee bezig is, investeren in informele momenten, tijd nemen en vrijmaken voor jongeren, zorgen dat je aanspreekbaar bent en de jongere steunen in moeilijke momenten, zijn daarbij cruciale zaken. Het is daarvoor soms nodig om als begeleider je eigen referentiekader opzij te zetten en je open te stellen voor het referentiekader van de jongere. Dit kan zich in zeer kleine dingen uiten, zoals de jongeren de kans geven om hun favoriete zender op te zetten in de camionette in plaats van jouw lievelingsmuziek.

Jaroslaw, jongere POT

Ik heb veel vertrouwen in alle leerkrachten van POT, omdat ze respect hebben voor mij. Ze roepen niet en ze helpen mij. Ze geven mij veel kansen om iets te leren. Ze praten meer met mij dan gewone leerkrachten. Daardoor leren ze mij beter kennen en zien ze mij ook zoals ik echt ben.

Kevin, jongere POT

Ik vertrouw de begeleiders, want je merkt dat het niet tegen hun goesting is, zo van: oké ik ga hier die jongeren eens begeleiden. Je merkt dat ze spontaan met je bezig zijn. Of als je met problemen zit, zowel persoonlijk als voor school, dan kan je hier ook terecht.

Nina, jongere POT

Ik vertrouw de begeleiders omdat ze serieus met mij praten. Soms vertellen ze wel iets, een grapje of zo, maar als er echt iets serieus is, dan kan ik met hen praten.

Catherine, jongere POT

De intensieve begeleiding die ik van mijn coach gekregen heb, heeft gemaakt dat ik mijn traject heb volgehouden. Ook toen ik drie maanden opgenomen was, was hij er voor me. Andere collega's belden me ook af en toe op. Dat was echt een steun voor mij.

Kenny, jongere POT

In januari 2009 ging ik op kamertraining. Ik zat daar echt niet graag. Het ging toen helemaal niet meer met me op POT. Ik kreeg toen een speciaal traject en de begeleiding belde mij de hele tijd als ik er niet was.

Mama van Vicky, jongere POT

Ik denk dat jullie anders zijn dan andere scholen, in die zin dat de aanpak individueler is, dus per leerling. Ze voelen dat er naar hen wordt geluisterd. Als er iets is kunnen ze altijd bij iemand terecht, bij de coach of zelfs bij iemand anders. Wat het geval niet is in andere scholen: ze verdwijnen een beetje in de massa.

Jef, begeleider POT

Wij zetten heel fel in op het creëren van die vertrouwensband. De kennismaking begint bij ons met een instap. Zo'n instapmoment duurt een uur of 3, zodat je de tijd kan nemen om te luisteren naar heel het verhaal. Vroeger was dat aan de hand van een vragenlijst met vragen, maar gewoon babbelen is gemakkelijker: hoe het thuis is, met wie hij samenwoont, wat er goed loopt thuis, wat niet,... Tijdens de instap proberen we alle facetten van het leven eens aan te raken: wat hij er zelf van vindt, wat hij graag zou willen,... De individuele begeleider neemt ook veel dingen op in de rand, als er nog iets in orde gemaakt moet worden, bijvoorbeeld samen naar het stadhuis gaan. Soms gewoon dingen in de marge mee oplossen met die gast. Of er gewoon zijn. 't Gebeurt ook dat die gasten buiten de vorming ne keer binnen springen.

Gert, begeleider POT

De instuifruimte is voor ons een erg belangrijke ruimte en er wordt dan ook in geïnvesteerd. Jongeren komen hier 's morgens toe en kunnen hier zitten, iets drinken, tafelvoetbal spelen, op de computer werken, ... Hier worden goede contacten tussen jongeren onderling en tussen jongeren en begeleiders gelegd. Ook de eetruimte is zo'n ruimte. De jongeren mogen niet naar buiten, maar blijven verplicht hier tijdens de middagpauze. Wij voorzien eten en de begeleiders eten met de jongeren mee. Dit wordt gezien als een belangrijk moment, omdat er een huiselijke sfeer wordt gecreëerd. Er wordt ook samen afgewassen.

Wim, begeleider POT

De klusbus is geïnstalleerd om klusjes en reparaties uit te voeren op verschillende plaatsen, zoals bijvoorbeeld kickerbakken repareren. De gemiddelde gast rijdt graag rond. In de bus samen op pad, lekker dicht bij elkaar, is een uitgelezen moment om te praten! Er wordt geen radio opgezet en ook de GSM wordt uitgezet...

Mounir, begeleider POT

We proberen zo veel mogelijk één begeleider met een jongere te laten werken, ook om te bellen of langs te gaan. De eerste weken centraliseren we dat, zodat er een vertrouwensband kan ontstaan tussen de jongere en de begeleider. Dat heeft vooral tijd nodig. Je kan niet zeggen: 'Hallo ik ben de begeleider, vertrouw mij!' Dat gaat bij die mannen zo niet, bij niet veel mensen eigenlijk. Ik denk dat het vooral veel luisteren naar de jongeren is, dat dat wel heel veel uitmaakt. Maandag beginnen we met een biologisch, fairtrade ontbijt. Vooral omdat dat een 'wakker-word-moment' is na hun meestal zwaar weekend. Ze hebben dan van alles te vertellen, zowel positieve als negatieve zaken. Het ontbijt is een praatmoment, zonder in de zetel te zitten of te liggen, een manier om de jongere hun verhaal te laten doen aan elkaar en aan ons.

Jill, begeleidster POT

Als een jongere in zijn weerstand zit, wordt alles afgeblokt of weerlegd of...door een aanknopingspunt te zoeken, wordt dat ineens een dialoog: 'Ah fijn, is dat iets wat u interesseert? En welke muziek luistert jij?'. Dat zit ook in kleine dingen. Het vervoer als we ze gaan oppikken, dan luisteren ze meestal naar muziek. 'Ah, welke muziek is dat?', en dan ontstaat er een gesprek. Ge kunt ook zeggen: 'Die muziek stoort, zet die af!', nee, op dat moment is dat een ideaal aanknopingspunt om te zorgen dat je in zijn leefwereld komt en dat het niet Studio Brussel is die staat te geven.

Het is ook belangrijk om de jongeren serieus te nemen. Dit uit zich op een directe manier in een respectvolle houding ten aanzien van het referentiekader van de jongere en zijn verhaal. Het gaat over het serieus nemen van wat de jongere vertelt, voorstelt, wilt,... Indirect uit deze houding zich in het naar de jongere toe kunnen verantwoorden waarom je bepaalde zaken doet, door wat je van de jongere verwacht ook zelf te doen en door zelf mee te doen aan activiteiten.

Jaroslav, jongere POT

Als je bijvoorbeeld ruzie had op school, dan was het op de moment zelf en dan was het voorbij en moest je gewoon luisteren. Hier gaan ze daar uitgebreider op in. Ze leggen dat beter uit en ze doen daar meer moeite voor om het weer goed te maken tussen jou en een bepaalde persoon.

Dries, begeleider POT

We moeten ons handelen ook kunnen verantwoorden naar de andere jongeren. We streven naar transparantie. Wanneer de jongere ons over iets vragen stelt, zullen we alles zoveel mogelijk proberen uit te leggen.

Wim, begeleider POT

Het is belangrijk dat de jongeren een gevoel van respect ervaren vanuit de omgeving (begeleiders, leerkrachten,...), dat ze voelen dat de begeleiders er zijn om hen te helpen, dat ze altijd kunnen afkomen met vragen,... In de recreatiezaal, na de vormingsuren, proberen we zoveel mogelijk mee te doen, zodat er een vertrouwensband groeit. De jongeren ervaren zo dat je niet enkel begeleider bent. We laten ook de deur openstaan als we in het lerarenlokaal zitten, zodat jongeren het gevoel hebben dat ze altijd kunnen binnenstappen met vragen (ook al is er geen concrete vraag).

Het opbouwen van een vertrouwensband gebeurt vaak op een andere manier bij meisjes dan bij jongens. Bij de eersten gaat het meer om gesprekken, terwijl de vertrouwensband bij jongens eerder ontstaat door samen activiteiten te doen. Sommige meisjes bouwen sneller een band op met vrouwelijke begeleidsters. In die zin is het een grote meerwaarde om diversiteit in het team van begeleiders te hebben (ook op het gebied van allochtoon-autochtoon).

Het is als begeleider goed om je bewust te zijn van de fysieke afstand die je houdt. Als mannelijke begeleider kan je al eens makkelijker een jongen op de schouder slaan, maar bij een meisje ligt dat al gevoeliger. Ook bij individuele instapmomenten kan dit gevoelig liggen: heb je als man een individueel gesprek met een meisje, dan kan het verstandig zijn om dit op een meer zichtbare plaats te doen. Zeker bij allochtone begeleiders en jongeren ligt dit soms moeilijker, omwille van de normverwachtingen binnen de eigen gemeenschap.

Het is ten slotte belangrijk om niet alleen fysiek, maar ook psychologisch de juiste balans te vinden tussen afstand en nabijheid. Als begeleider kan je vertrouwenspersoon worden van de jongere, maar je moet daarbij voorzichtig omgaan met mogelijke verliefdheden of het opnemen van een ouderrol (zie ook hoofdstuk 4.1.2).

Jill, begeleidster POT

Maar ik merk dat bij gesprekken meisjes toch vaak iets meer verbaal zijn en dat je bij jongens meer moet zoeken naar de gemeenschappelijke ervaring. Door samen met de jongens een activiteit, zoals voetbal, te gaan doen, versterk je de vertrouwensband. Bij meisjes draait het dus eerder rond dat verbale om die band te creëren. Ik denk dat dat algemeen is, of dat nu als mannelijke of als vrouwelijke begeleider is.

Marlies, begeleidster POT

Qua begeleidershouding ga ik zoals gezegd met de meisjes meer om vanuit de genderrol, vanuit dat zusterlijke, kwestie van een persoon te zijn waarop ze kunnen steunen.

Steffanie, begeleidster VT

Wat je ook merkt, is dat meisjes naar vrouwelijke begeleiding trekken om een klankbord te hebben. Het is dus een meerwaarde dat meisjes kunnen kiezen of ze bij een mannelijke of een vrouwelijke begeleiding staan.

Dries, begeleider POT

Ik denk dat bij meisjes het gebrek aan zelfvertrouwen direct duidelijk is. Bij jongens zit daar een stoere barrière voor. Dan moet je dingen doen om die te doorbreken. Dat heeft als gevolg dat je bij meisjes best een zachtere aanpak hebt. Zeker niet bij allemaal. Ge hebt er ook met een serieus mondje en een serieuze schil, maar evengoed zachte teruggetrokken meisjes ... Bij meisjes maak ik ook grapjes, bij jongens durf ik al eens een grovere mop ertussen steken om ze mee te trekken. Dan laten ze die barrière al gemakkelijker zakken.

4.1.2. Een goede balans houden tussen afstand en nabijheid

Bij het opbouwen van een vertrouwensband is het belangrijk om een goede balans te vinden tussen afstand en nabijheid. Dit enerzijds om jezelf als begeleider te beschermen. De verhalen waarmee je geconfronteerd wordt, zijn vaak schrijnend en het is niet altijd eenvoudig om hiermee om te gaan. Vanuit eigen persoonlijke belevingen of waarden, kan je soms erg heftig reageren op bepaalde zaken die jongeren hebben meegemaakt of meemaken. Deze reactie kan zich op twee manieren uiten: een te grote afstandelijkheid, waardoor je je onverschillig gaat opstellen tegenover de jongere, bepaalde onderdelen van zijn verhaal gaat ontkennen of minimaliseren, de jongere zelf de schuld gaat geven,... Je komt daardoor eigenlijk in de rol van rechter. Anderzijds kan je ook overbetrokken geraken, waardoor je verstrikt geraakt in het verhaal van de jongere en je te sterk met hem gaat identificeren. Je gaat daardoor de rol van redder, beschermer of zelfs medeslachtoffer opnemen. Het is als begeleider bijna onvermijdelijk dat je in dergelijke situaties terecht komt. Het is belangrijk je hiervan bewust te zijn en de signalen ervan te leren herkennen en erkennen. Er moet binnen het team ruimte is om dit

bespreekbaar te maken en het gesprek aan te gaan over de juiste balans tussen afstand en nabijheid (Maes z.d., p. 4-5).

Anderzijds is een goede balans tussen afstand en nabijheid ook nodig om te voorkomen dat je de jongere in een loyaliteitsconflict brengt. Idealiter kan je als begeleider de verschillende rollen van de ouder (affectief, verantwoordelijk, deskundig) duidelijk maken aan de jongere en aan de ouders en krijg je de legitimatie van de ouders om de opvoedingsrol een stuk op je te nemen, vanuit een houding van professionele nabijheid (zie hoofdstuk 3.2).

4.2. Geloven in de mogelijkheden van de jongeren en deze bekrachtigen

Geloven in de mogelijkheden van de jongeren en deze bekrachtigen is cruciaal om hen te motiveren om naar de vorming te komen en om opnieuw aan zelfvertrouwen te winnen. Je kan dit als begeleider doen door te blijven benoemen wat goed gegaan is, hoe klein de stapjes ook mogen zijn. Verder kan je proberen in te spelen op de sterktes van de jongeren en hen de kans geven om nieuwe dingen te doen, waardoor ze talenten kunnen ontdekken of zich bewust kunnen worden van hun competenties.

Bij het benoemen van wat goed gegaan is, is het belangrijk dat de jongeren voelen dat je in hen gelooft. Maar het is eveneens cruciaal dat het geloofwaardig is. Wanneer de jongere het gevoel krijgt voor het minste al bejubeld te worden, een applaus krijgt voor een 6 op 10 terwijl hij een 8 op 10 zou kunnen halen, dan geeft dat eerder een gevoel van betutteling en van wel erg laag ingeschat te worden. Het is de kunst een goede inschatting te maken van wat een jongere aankan en hem in functie daarvan aan te moedigen. Door jongeren uitdagingen te geven waarin ze kunnen ervaren dat ze het zelf kunnen, winnen ze aan zelfvertrouwen en krijgen ze succeservaringen.

Jessy, jongere POT

Ge krijgt heel veel complimenten van de begeleiders. Als ge iets goed doet, dan zeggen ze dat wel: 'Amai, ge hebt dat goed gedaan!'. Da's wel plezant om te horen. Dan weet ge dat ze toch content met u zijn en dat ze toch wel respect hebben voor wie ge zijt. En dat ge een beetje uw steentje bijdraagt in de groep.

Tineke, begeleidster POT

Kleine dingen blijven benoemen is belangrijk. Je moet consequent zijn, wekelijks opvolgen en zelfs de kleinste stapjes benoemen. Het moet ook duidelijk zijn voor de jongere wat hij moet bereiken voor de volgende stap. Vanuit de succeservaring kan je verder doorwerken. De jongere beseft zelf dat hij het kan, dat het hem lukt.

Wim, begeleider POT

Een compliment heeft maar zin als het écht aankomt bij de jongere. Ik hoor collega's vaak positieve dingen benoemen bij de jongeren. Het hangt er dan ook nog vanaf of het geloofwaardig is voor de jongere. Als dat niet zo is, dan kan het zelfs een averechts effect hebben. Als het wél aankomt, zie je jongeren vaak even glunderen, maar als ze het niet zelf voelen, verdwijnt dat gevoel vaak snel. Het is niet de bedoeling dat ze afhankelijk worden van onze complimenten om verder te kunnen. Het is de bedoeling dat ze effectief van binnenuit voelen dat ze iets kunnen. Zelf zeg ik dus eerder: 'Ik ben blij voor jou dat dit of dat zo goed ging!', dan: 'Dat heb je goed gedaan!'

Sandra, begeleidster POT

Ikzelf vind het kookatelier daar ideaal voor. Het is heel veilig: ge kunt opgaan in de hoop. Ge kunt iets kleins doen en dat heeft dan een groot verschil op de rest van de groep. Ge kunt de begeleiding rustig leren kennen. Ge hebt dat moment van samen eten. Er zijn een hoop rustgevende aspecten in een kookactiviteit. Dat kan ook zwaar uit de hand lopen natuurlijk. Maar door de band is dat een moment waar jongeren een succes uithalen. We gaan ook altijd op het bureau aan de collega's vragen of ze nog iets willen hebben, want er is altijd over. Waardoor een externe, buiten onszelf, dat opnieuw nog 'ns komt zeggen in ons lokaal, dat het heel lekker was. Dan zie je die ook openbloeien: 'Ik heb die soep wel gemaakt!', en er fier op zijn dat het hun verwezenlijking is.

Een tweede aspect is, zoals gezegd, het inspelen op de sterktes van de jongeren: trachten hun talenten op te pikken en hen daarop aan te spreken. Het is een kwestie van kijken naar wat een jongere wel eerder dan naar wat hij niet kan.

Sofie, begeleidster POT

Talenten oppikken en positief bekrachtigen is ook belangrijk zodat ze bevestigd worden in hun kunnen. Dat gaat over heel kleine dingen. Als ze bijvoorbeeld in het onthaal een tekening maken en dat is iets mooi daar op ingaan en op een informele manier zeggen: 'Dat is wel iets mooi, je hebt daar wel talent voor, en doe je daar iets mee?' Elke week hebben ze ook een halve dag individuele opdrachten, naast de gewone groepsvormingen, waarin ze aan iets kunnen werken waar ze goed in zijn.

Liesbet, begeleidster POT

Ik denk dat wij binnen de extreem laagdrempelige activiteiten die we aanbieden, zoveel mogelijk succeservaringen moeten geven aan jongeren. Er is nu een meisje dat een harnas wil knutselen. OK, wij gaan daar in mee. En ge zorgt ook wel door de begeleiding dat dat effectief wel een succesverhaal wordt. Iemand wil kappen maken voor zijn scooter. OK, wij gaan erin mee. Vooral de technische kennis van de begeleider om daarin te helpen en te ondersteunen is belangrijk. Je mag dat vooral niet overnemen van de jongere, maar hem zoveel mogelijk ondersteunen: 'Hoe gaan we dat aanpakken? Goed bezig! Wat is de volgende stap?' Om dat op te delen in heel kleine stukjes. Om dat ook te benoemen wat een uitdaging ge u eigen hebt gegeven: 'Ik vind dat knap dat je dat doet, maar we gaan dat nu in kleine stukjes doen en elk klein stukje heeft recht op een succeservaring!' Ik denk dat dat heel hard aan de begeleider ligt in het atelier om dat proces te bewaken.

Ten slotte kan je als begeleider jongeren ook stimuleren om nieuwe talenten te ontdekken, door hen nieuwe dingen te laten ervaren, dingen die ze misschien nog nooit geprobeerd hebben. Het is daarbij belangrijk een goed evenwicht te vinden tussen het bieden van veiligheid en jongeren toch uit te dagen om dingen te doen die ze nog nooit gedaan hebben. De uitdaging mag niet té groot worden en moet nog binnen de comfortzone* van de jongere blijven (in deze eerste fase). Het enthousiasme van de begeleider voor bepaalde activiteiten kan daarin zeer aanstekelijk zijn voor de jongeren en inspirerend werken.

Jaroslav, jongere POT

Ik heb hier ontdekt dat ik goed kan werken en schilderen. Ik krijg hier ook veel Nederlands, dat is goed. Voor alles wat ik wou leren, heb ik hier de kans gekregen.

Orhan, jongere POT

Ik heb nooit gekookt, nooit de afwas gedaan thuis. Ik heb nooit niks gedaan. En hier eigenlijk ook niet, maar daarna zei ik: 'Ik ben het beu, het is saai om altijd te kijken. Ik ga ook eens snijden of koken!'. Ik heb dat gedaan en het was leuk!

Kevin, jongere POT

We hadden hier ook praktijklessen en dan maakten we iets, zoals een caravan. We hebben die zo'n beetje ingericht... En dat verbaasde mij eigenlijk dat ik handiger was dan dat ik dacht! Zoals bijvoorbeeld iets in elkaar knutselen of een tafel maken of zo. Ze moesten dat geen twee keer uitleggen. Ik snapte dat direct, ook al heb ik nooit aan een tafel gewerkt of zo.

Johan, begeleider POT

Ik had hier ne gast, echt ne moeilijke jongere. Die komt alleen op de dagen dat het moto-atelier is. Op de andere dagen spijbelt die. Die is ontzettend druk hier en belast de groep ook wel. Ge moet op de tippen van uw tenen lopen, omdat die wel eens zou kunnen uitbarsten. In de Kluis vond die zo precies rust. Die vond dat geweldig om daar vuur te maken en te genieten van de rust van het bos. Voor we naar de Kluis gingen, dacht ik al van: die gast gaat dat totaal niet interesseren, die gaat daar 3 weken zitten prutsen. Als ge mensen uit hun context haalt, dat kan wel nieuwe dingen bijbrengen. Die zal zelf nooit gedacht hebben dat die van de rust kon genieten. Misschien dat die dat ook wel nodig heeft, maar die zoekt altijd van die drukke situaties, zit nooit thuis.

Sofie, begeleidster POT

Vorig jaar hadden we een jongere die niet buitenkwam. Die zat in zijn kelder, helemaal alleen. Een manneke van 18, die eruit zag alsof hij 15 was, omdat hij niet meer groeide, omdat hij niet meer buitenkwam. Wij hebben die leren lassen. Die heeft voor zichzelf een stoel gemaakt: van afvalmateriaal heeft hij een frame gelast en dan met hout afgewerkt en geschilderd... Die is geprikkeld geraakt om een opleiding te volgen bij de VDAB. Dat was belangrijk om een stap vooruit te zetten. Ook op het toonmoment, dan stond die stoel daar met een kaartje bij: 'Deze stoel heb ik gemaakt!' Dat illustreert de stap naar het besef dat ze iets kunnen leren, dat ze iets aan het leren zijn: zowel technisch als ook persoonlijk brengt dat iets voor mij op.

Kasper, begeleider POT

Je moet als begeleider ook gebruik maken van je eigen interesses. Bijvoorbeeld klussen, dat doe ik zelf ook graag. Jongeren hebben dat meteen door. Als je zelf in hart en nieren een muzikant bent en je laat de jongeren zelf een nummertje inspelen: je leert ze drie akkoorden spelen op een gitaar en daarna een beetje mixen in de studio. Als je dan dat liedje opzet en je ziet die gasten hun gezichten... Je ziet hun zelfbeeld groeien.

4.3. Een positief klimaat creëren

Het creëren van een positief klimaat is cruciaal om als begeleider de jongeren te motiveren om aanwezig te zijn in de vorming, hen de kans te geven om tot rust te komen en opnieuw vertrouwen te krijgen in de begeleiding. Groepsdynamica* is hierbij een sleutelement, maar ook het creëren van een leuke, ontspannen sfeer en het gebruik van humor kunnen bijdragen aan dit positieve klimaat. Humor draagt daarbij niet alleen bij aan een goede sfeer, het zorgt er ook voor dat veel zaken bespreekbaar worden.

Cynthia, jongere POT

Ge komt binnen. Ge krijgt een theeke, ge krijgt ne goeiemorgen, een halfuurke om rustig wakker te worden, de krant te lezen,...

Orhan, jongere POT

Ik ben blijven komen naar POT, omdat het leuk was om hier te komen. De begeleiders waren tof, en de vrienden die je hier had en... de sfeer was gewoon tof!

Niko, jongere POT

De begeleiders doen niet alsof zij de macht willen hebben. Die doen dat vriendelijk, die lachen mee, dat is hier gewoon plezant. Dat maakt het voor ons veel gemakkelijker om ook aangenaam te zijn. Als ge kunt lachen en zeveren, dan kunt ge ook andere dingen zeggen. Als de begeleider zo'n mens is die de baas wil spelen en dan gaat komen praten; daar gaat ge toch niks tegen zeggen.

Abdel, jongere VT

Ik vind dat een begeleider zich niet strenger moet voordoen dan hij is. Soms laten die zo precies zien: ik ben de begeleider! Ik vind dat ze gewoon zichzelf moeten zijn. Dat is veel 'chiller'. Dan weet ge direct hoe die is en hoe ge daar tegen moet doen en dat is veel plezanter.

Vicky, jongere POT

Mijn individuele begeleider gebruikte veel humor. Individuele gesprekken waren heel leuk, omwille van de positieve houding van mijn coach. Ik had een hele goeie band met hem!

Jesse, begeleider POT

De jongeren moeten hier om 8u45 zijn. En dan is er thee, koffie en chocomelk voor iedereen. We zitten in de zetel en dan babbelen we een beetje. En dat is het moment waarop iedereen zo rustig, openhartig praat en ik denk dat dat zo wel het warme nest geeft hier. Dat is belangrijk voor de jongeren om zich goed te voelen.

Griet, begeleider POT

Los van alle fases en stappen die ontward kunnen worden, proberen we ook de gasten te doen lachen. De jongeren doen lachen is misschien wel het beste dat je kan doen. Kleine momentjes van geluk (ook op kamp) zorgen ervoor dat de jongere meer aanvaardt en misschien zelf stappen onderneemt.

Groepsdynamica is binnen POT en VT extra belangrijk, gezien in deze settings groepen vaak veel wisselen en er op verschillende momenten een instroom is van nieuwe jongeren. Dit kan het groepsproces verstoren. Je moet aandacht hebben voor groepsdruk en proberen te voorkomen dat jongeren waarmee je al een proces afgelegd hebt, terug enkele stappen achteruit gaan. Ook de samenstelling van de groep heeft een belangrijk effect. Jongens zijn vaak meer rechthout en agressiever, terwijl meisjes vaak meer roddelen. Dit geeft een heel andere groepsdynamiek, waar je als begeleider mee om moet kunnen. Bij voorkeur is er aandacht voor een goede mix in je groep. Een meisje voelt zich vaak niet thuis in een hele groep jongens, één Roma-jongere voelt zich niet thuis in een hele groep Marokkaanse jongeren,...

Over groepsdynamica bestaan er heel wat vormingen en literatuur. Zie het hoofdstuk 'Linken en extra informatie' hierover.

Kenny, jongere POT

Eerst lag de groep me niet, maar nu is er een goede sfeer. Ik kom grotendeels voor de gesprekken en voor die goede groepssfeer. Dat helpt om aanwezig te zijn. Ik heb ook een vriendin leren kennen op POT en daardoor kom ik altijd.

Jaroslav, jongere POT

Mijn mama wou graag dat ik naar hier zou komen. Ik had er op voorhand eigenlijk niet echt over nagedacht of ik het hier leuk zou vinden. Ik doe dat eigenlijk nooit als ik naar iets nieuw ga. Ik zie wel hoe het daar dan is. Ik vond het wel tof dat hier nog zoveel andere Slovaakse leerlingen zijn.

Daan, begeleider VT

Jongeren moeten zich veilig voelen in de groep. Dat is te merken aan het vertrouwen dat ze stellen in mij als begeleider, maar ook in de groep. We proberen echt de sfeer te bewaken en respect is daarbij heel belangrijk. We gebruiken dan ook elke dag een evaluatieformulier, dat onder andere gaat over respect voor het materiaal, respect voor anderen,...

De openheid en het vertrouwen creëren we ook door samenwerkingsopdrachten te doen. Daar zijn we niet de ganse dag mee bezig, maar we proberen toch regelmatig kleine momentjes in te bouwen. Als je dan een positieve sfeer hebt en een goede groepsdynamica, dan gaat het allemaal veel vlotter en dan zijn de jongeren ook bereid een stap verder te zetten met de groep.

Kim, begeleidster POT

Wij hebben vorig jaar bijvoorbeeld een heel aantal meisjes gehad die het heel moeilijk vonden om in een groep terecht te komen met alleen jongens. En wij hadden wel meisjes, maar die kwamen nooit omdat die allemaal hetzelfde idee hadden: er zijn hier geen meisjes. En dan waren die terug weg of die kwamen de volgende dag niet meer....We hebben dat dan opgelost door 's morgens op huisbezoek te gaan bij een eerste meisje. Als we dan de eerste meekregen, dan gingen we met daarmee naar een volgend meisje om te laten zien: 'Hey, jullie zijn al met twee!'

Sofie, begeleidster POT

We denken er eigenlijk al enkele jaren aan om een exclusieve meisjesvorming te organiseren omdat zij vaak nogal verloren lopen in een ontploffende groep of dat ze daar juist heel hard gaan in mee doen en dan het masker van de harde tante opzetten, waardoor je er niet meer door geraakt.

Binnen VT en POT kun je als begeleider via groepsdynamische activiteiten en een ontspannen sfeer ook een 'wij-gevoel' creëren onder de jongeren. POT en VT biedt hen de kans een nieuw netwerk op te bouwen, waar jongeren elkaar gaan motiveren om naar de vorming te komen en zich aan de regels en afspraken te houden.

Nina, jongere POT

Als ik opsta dan zit ik maar thuis niks te doen. Ik dacht: ik ga naar POT, mijn vrienden zien en mijn begeleider, waar ik mee kan praten. Ik ben blij om mijn vrienden te zien, ik ben daar graag. Het is tof om ook andere jongeren te zien die ook niet goed Nederlands praten. Dat is leuker dan thuis niets te doen.

Kevin, jongere POT

Ik heb een aantal vrienden op POT leren kennen die ik daarbuiten niet kende. Nu na POT heb ik met de meesten nog contact. Vele van de andere jongeren had ik al wel gezien, op straat of zo, maar hier leer je die anders kennen, beter. Dat is omdat je hier meer bezig bent met elkaar dan bijvoorbeeld op een andere school. Ik denk dat het ook veel te maken heeft met de ruimte. We zitten veel dicht bij elkaar en dan stel je automatisch vragen en word je bevriend en hou je contact hierbuiten. Als het groter zou zijn, dan is het ieder zijn groepje en dat is het. Maar hier heb je met iedereen al wel eens gesproken over persoonlijke dingen of over dingen die je leuk vindt en zo.

Yuri, jongere POT

Vroeger spijbelde ik heel veel, maar op POT heb ik goeie mensen leren kennen, allemaal nieuwe vrienden en vriendinnen die niet spijbelen. Door hen ben ik altijd met plezier blijven komen. Ik besef nu ook dat als je spijbelt, dat je dan eigenlijk ook maar niks te doen hebt.

Jaroslaw, jongere POT

Het is echt beter als je naar school gaat. Je kan beter studeren, zodat je leert praten en werken. De dagen in POT zijn niet te lang, het is echt niet veel moeite om vol te houden. Sommige van mijn vrienden spijbelen, ik probeer hen altijd te zeggen dat het beter is om naar school te gaan. Of als er in het POT zijn die in de middagpauze willen weggaan, zeg ik altijd 'Kom, we blijven beter op school.'

Veerle, begeleider VT

De jongeren zijn tegelijk ook elkaars netwerk. Als een jongere lang afwezig is, dan vraag ik wel eens aan de jongeren om hem te SMS'en of te bellen, of hem er op aan te spreken dat het echt belangrijk is dat hij komt.

4.4. Jongeren kansen geven

Het is als begeleider belangrijk jongeren niet af te wijzen en hen nieuwe kansen te geven, ook als ze na een aantal pogingen nog steeds niet altijd aanwezig zijn op de vorming. Wanneer jongeren mislukken, is het goed te trachten hen toch telkens opnieuw alternatieven aan te reiken. Ze krijgen zo de tijd om tot rust te komen. Op een bepaald moment moet je als begeleider echter ook grenzen durven stellen. Het is afhankelijk van elke situatie en van het traject van elke jongere of hij gebaat is bij minder of meer kansen of zelfs juist grenzen nodig heeft. Hoeveel kansen een jongere krijgt en wanneer grenzen moeten aangegeven worden, wordt best beslist door het team van begeleiders (zie ook hoofdstuk 5.2.1).

Idriz, jongere POT

De begeleiders zijn voor mij opgekomen. Dat had ik nooit verwacht van iemand die ik nog niet écht ken, als familie of zo. Ik had nog nooit zoiets gezien, maar hier op POT gebeurt dat. Er is van alles gebeurd: ik was verdacht van diefstal en toch kwamen die op voor mij en toch geloofden die dat ik dat niet gedaan had en... Terwijl anders, vroeger, iedereen viseerde mij, als er iemand iets misdaan had, dan was't Idriz. Hier is dat niet zo.

Daan, begeleider VT

Er zijn jongeren die achteraf terug komen en die zeggen: 'Ik heb het echt wel uitgehangen vroeger en ik was niet van de gemakkelijkste, maar ik vond het toch fijn dat ge altijd zijt blijven doordoen en dat ge het niet hebt opgegeven!'

Gert, begeleider POT

Er zijn ook veel jongeren die hier aankomen en zeggen van: 'Wat is dat hier, jullie zijn allemaal rippers en...', die niet inzien dat wij proberen goede dingen te doen. Maar dat komt dan meestal wel na een tijdje, als jongeren merken van: OK, ik kan hier dingen fout doen en ze gooien mij niet direct buiten ... Sommige gasten zeggen van: 'Ik ben al op zoveel scholen geweest, maar hier kunnen we ...' Langs de ene kant werkt dat productief, langs de andere kant denken ze dat ze zich alles kunnen permitteren: och, ik vlieg hier toch niet buiten... Langs de ene kant is dat heel goed, dat ze mogen botsen. Aan de andere kant gaat het soms wel heel ver en moet ge ook wel grenzen aangeven: 'Kijk, wij hebben ook een grens, maar ge kunt uit de bocht gaan en fouten maken!'. Ze kunnen 10 fouten maken, 100 fouten maken, maar dan moet ge ook duidelijk aangeven waar het ooit stopt. Dat gebeurt in een individueel gesprek, vaak ook met de school. Dikwijls zijn jongeren ook heel fel gebrand op terug naar school gaan en dan wordt aangegeven van: 'Hoe het nu loopt, kan je al niet naar school gaan, maar als het zo verder gaat, dan moet er een ultimatum gesteld worden!', en dikwijls dringt het dan wel door.

Dries, begeleider POT

Wanneer een jongere 'Foert!' zegt, gaan we op zoek naar alternatieve methodieken, bijvoorbeeld meewerken op een leerwerkplaats, een zorgboerderij of een groendienst. Dat geeft ook een bepaald signaal naar de andere jongeren toe. We geven 1001 kansen, maar toch moet je op een gegeven moment ook stop durven en kunnen zeggen.

Sofie, begeleidster POT

Ook indien jongeren met zeer extreme dingen bezig zijn, is het belangrijk dit niet af te wijzen, want dat gebeurt al door alle andere mensen. Het is belangrijk te erkennen hoe de jongere zich voelt, waar hij mee bezig is.

Stijn, begeleider POT

Ik denk dat ze bij ons veel meer kunnen en mogen. We geven ze veel meer kansen. Ze kunnen eens kwaad of lastig zijn op ons, maar een half uur later komen die terug en doen ze weer normaal, en dan is dat voor ons wel OK. Daar komt wel een gesprek over, maar we blijven daar niet op vitten.

Kasper, begeleider POT

Het is belangrijk dat we een stabiele factor zijn voor een jongere: niet omdat het 1 keer fout loopt dat hij dan onmiddellijk buitengezet wordt. Bij ons mag hij mislukken, maar hij moet het wel herstellen.

4.5. Jongeren verantwoordelijkheid geven

We zezen eerder op het belang om jongeren voldoende kansen geven. Daarnaast is het echter ook niet verkeerd om van jongeren te verwachten dat ze ook zelf hun verantwoordelijkheid opnemen. Dit kan je enerzijds stimuleren door een activiteitenaanbod waarin ze die verantwoordelijkheid krijgen, en anderzijds door hen mede-eigenaarschap van hun traject te geven. Door jongeren deze verantwoordelijkheid te geven, toon je ook dat je hen serieus neemt. Hierdoor groeit hun zelfvertrouwen aan, en ervaren ze ook dat ze zelf greep hebben op de zaken, waardoor ze opnieuw gemotiveerd geraken.

4.5.1. Participatie in het vormingsgebeuren

De verantwoordelijkheid die je jongeren geeft in het activiteitenaanbod, kan zich op verschillende domeinen situeren. Enerzijds kunnen jongeren tijdens een bepaalde activiteit zelf verantwoordelijkheid krijgen. Anderzijds kunnen ze ook een aandeel krijgen in het aanbod zelf, doordat ze zelf mogen kiezen uit een waaier aan activiteiten of doordat ze zelf een inbreng mogen doen om te bepalen welke activiteiten er gedaan zullen worden. Ten slotte kunnen jongeren ook verantwoordelijkheid krijgen bij het ondersteunen van andere jongeren of inspraak krijgen in de organisatie.

Tijdens het verloop van de activiteiten kan je jongeren verantwoordelijkheid geven, die ze vervolgens al dan niet opnemen. Ze worden geconfronteerd met de consequenties die daaraan verbonden zijn. Het samen hierover reflecteren maakt een belangrijk deel uit van het leerproces. Soms kan je als begeleider bewust, gecontroleerd, situaties een beetje uit de hand laten lopen om een leermoment te creëren. Het is hier van belang een goede balans te houden tussen vrijheid en verantwoordelijkheid. Je kan de jongere soms vrij laten om zaken te verpesten, uit de hand te laten lopen, maar hij moet dan ook de kans krijgen hiervoor zijn verantwoordelijkheid te nemen.

Stefanie, begeleider VT

De jongeren die bij ons het kookatelier volgen, zorgen zelf voor de boodschappen. Zij krijgen een bepaald bedrag om boodschappen te doen, de bestelling moet correct zijn en de jongeren moeten op een bepaald uur terug zijn.

Een tweede wijze waarop je jongeren verantwoordelijkheid kan geven, is door hen keuze te geven in hun programma en de activiteiten die ze willen doen. Het is eventueel zelfs mogelijk om jongeren te laten beslissen of ze deel willen nemen aan de activiteit, of in het onthaal willen blijven zitten. Hierdoor krijgt de jongere vrijheid, maar tegelijk ook verantwoordelijkheid. Door zelf te mogen/moeten kiezen, ligt het initiatief en de sturing voor een groot deel bij de jongere. Als begeleider moet je er echter wel voor zorgen dat het traject niet vrijblijvend is. Het is belangrijk een kader te bieden en hen te stimuleren om ook hun grenzen te verleggen. Op die manier blijft het traject uitdagend en kan het positief evolueren, met het oog op de bredere doelstellingen van de jongere en van je eigen werking.

Jaroslav, jongere POT

Je mag hier alles doen, daarmee bedoel ik: je kan hier tussen heel veel verschillende lessen kiezen. Er zit altijd wel iets bij dat ik leuk vind.

Mounir, begeleider POT

We bieden een aantal keuzemodules aan die over verschillende weken lopen. De jongeren kiezen voor elke vakantie zelf welke modules ze het liefst willen volgen. We proberen hun keuzes zoveel mogelijk te respecteren.

Kris, begeleidster VT

Voor onze jongeren is het echt al een beloning dat er naar hen geluisterd wordt, het feit dat ze zelf ideeën mogen aanbrengen en dat daar ook echt iets mee gedaan wordt.

Lieselotte, begeleidster VT

We vragen ook soms aan de jongeren wat ze willen doen, maar het is niet: u vraagt, wij draaien. We gaan niet elke week schaatsen als ze dat zouden willen. We zijn hier met een doel bezig, en dat is werken. We doen wel beloningsactiviteiten, maar dat is dan eerder op het einde van een periode. Als we merken dat ze allemaal geïnteresseerd zijn in muziek, kunnen we wel een muziekworkshop doen en daar de competenties aan koppelen waar we rond werken.

Ten slotte kan het ook interessant zijn om jongeren een verantwoordelijkheid te geven in het vormingsgebeuren, bijvoorbeeld doordat ze instaan voor de ondersteuning van peers of doordat ze inspraak krijgen in de organisatie van het vormingsaanbod (niet enkel wat er maar ook hoe het aangeboden wordt).

Wim, begeleider POT

Jongeren kunnen zich engageren om ondersteuningsfiguur (meter of peter) te zijn voor andere jongeren.

Tineke, begeleidster POT

Via de rondes wordt getracht de jongeren inspraak te geven in het schoolgebeuren. Door de sterk wisselende groepen was het opstarten van een echt schoolparlement niet mogelijk, gezien jongeren niet de tijd hebben om te kunnen doorgroeien tot een meer verantwoordelijke functie. In de rondes zitten we dagelijks een 20-tal minuten samen. Dit wordt geleid door een coach en een lesgever. Bij de samenstelling van de groepen, wordt zoveel mogelijk aandacht geschonken aan welke jongere het beste binnen welke groep zou passen. Omdat we merkten dat de jongeren hier niet altijd voldoende belang aan hechtten, zijn we nu ook aan het bekijken om hier een aantal competenties aan te koppelen en dit ook mee te nemen in de evaluaties.

4.5.2. Mede-eigenaarschap van het traject

Het kan ook waardevol zijn dat de jongere zijn traject mee in handen neemt. Van bij de intake kan je streven naar een haalbaar mede-eigenaarschap, afgestemd op de noden en mogelijkheden van de jongere. Een eerste stap kan zijn om de werkpunten samen met de jongere concreet te maken en te vertalen naar tastbare, zichtbare acties. Samen kan je bekijken op welke manier de jongere binnen zijn traject hieraan kan werken. Dit resulteert in een programma op maat, dat kan worden beschreven in een trajectplan. Door regelmatige gesprekken met de jongere over de weg die hij aflegt tijdens zijn traject leert hij, met vallen en opstaan, zijn verantwoordelijkheid nemen (zie ook 5.1.2.3 voor meer informatie over de concrete aanpak van deze gesprekken).

Orhan, jongere POT

Ik heb een gesprek gehad met mn begeleider en ik heb gezegd dat ik heel graag wilde werken. Ik zei tegen hem: het is hier wel fijn, maar ik moet ook werken! Ik volg al één jaar deeltijds bouw, maar ik heb nog altijd niet gemetst. Ik heb nog geen twee stenen bij elkaar gezet. Ik moet ook iets leren, snap je? En hij heeft dat voor mij gedaan gekregen. We hebben met de school rond de tafel gezeten. En we hebben afgesproken dat ik in de paasvakantie en zo mag werken.

Mounir, begeleider POT

Tijdens het volledige traject zijn er voortdurend formele en informele gesprekken, waar er echt mét de jongere over zijn traject wordt gesproken en waar de jongere ook zijn inbreng heeft.

Evy, begeleidster POT

Ik doe dat nooit aan het begin van het traject, maar iets later stel ik soms wel 'ns de wondervraag om te polsen naar een jongere zijn motivatie en doelstellingen: 'Moest je nu een toverstokske hebben en alles kunnen veranderen, wat zou er dan allemaal gebeuren?' Ik doe dat om zoveel mogelijk openheid te creëren. Het is OK om iets te willen, iets te verlangen,... Omdat heel veel jongeren vast zitten in de driehoek van 'slachtoffer, redder en beul'. Zolang die in die rol van slachtoffer blijven zitten (iedereen is tegen mij), dan blijf ik de beul of de redder en dat is mijn taak niet. Dus het is belangrijk om ze uit die driehoek te halen. Vanuit: 'Ge moogt iets willen. Ge moogt verantwoordelijkheid nemen. Ge moogt uw eigen gelukkig voelen en dat kan ook op een heel constructieve manier, uzelf gelukkig voelen!' en dan samen met de jongere die dingen eruit halen, die effectief belangrijk zijn voor hem. En dan zeggen van: 'Goh, zullen we daar naartoe werken? Dat lijkt me heel tof voor u als ge die dingen zou kunnen ervaren of er al naartoe zou kunnen werken.' Als je dat hebt met een jongere, dan ben je betrokken. Dan kan je nog altijd terugvallen, want dat is een moeilijke weg. Maar als ge niks hebt, dan geraak je niet vooruit.

Dieter, begeleider VT

Veel jongeren komen hier binnen met de vraag: 'Wanneer kan ik gaan werken?'. We maken hen dan duidelijk dat ze dat zelf in handen hebben. We bevragen hen ook telkens: 'Waar ben je nu goed in?' 'Wat kan je nog niet, waar moet je aan werken?'. Via een oefening rond locus of control leren de jongeren ook inzien op welke drempels in hun leven ze impact hebben en op welke niet. Door de evaluaties weten jongeren heel goed waar ze staan. Ze kunnen zelf hun traject aansturen. Zo komen ze ook nooit voor verrassingen te staan.

Kris, begeleidster VT

Ik heb dit jaar twee jongeren gehad die tijdens de intake aangaven dat ze echt niet wilden starten. De jongeren konden goed motiveren waarom en formuleerden zelf al een voorstel voor een mogelijk alternatief. Ik voelde aan dat deze jongeren er echt al goed over nagedacht hadden en heb hen dan ook niet laten starten in VT. Ik heb dan met de school goede afspraken gemaakt voor een verdere opvolging.

4.6. Veiligheid en structuur bieden

Het is erg belangrijk om de jongeren veiligheid te bieden, zowel fysiek als psychologisch. Wanneer jongeren dit ervaren, zal de drempel om aanwezig te zijn tijdens de vorming minder hoog zijn en ontstaat ook een klimaat waarbinnen de jongere tot rust kan komen. Structuur bieden en grenzen stellen, zijn daarbij cruciale aspecten.

4.6.1. Een duidelijk kader scheppen

Om te evolueren hebben jongeren een afgelijnd kader nodig. Duidelijke afspraken en regels zijn belangrijk. Het gaat hier echter niet per se om een strikt kader, maar wel om het scheppen van duidelijkheid. Wanneer dit te strikt is, biedt dit geen mogelijkheden meer om in te spelen op de individuele noden van de jongeren. Ze missen dan ook de ruimte om te experimenteren. Een goede begeleidershouding is er ook één die openstaat om dingen in vraag te stellen.

Evy, begeleider POT

Bij ons in de werking wordt bij het maken van afspraken over de grenzen dikwijls de metafoor van een voetbalveld gebruikt: 'Jullie krijgen een groot plein, kunnen rondlopen, kunnen doelpunten scoren maar als je over de witte lijn gaat, krijg je een strafpunt.'

Veerle, begeleider VT

Maar vertrouwen heeft ook te maken met veiligheid. In de groep zijn er vaak spanningen. Als begeleider moet je hier duidelijke grenzen aangeven. Dat jongeren voelen dat ze eerlijk behandeld worden, dat ik consequent ben, dat ik duidelijk ben, zorgt voor een vertrouwen in VT.

Deze duidelijke structuur wordt onder andere door volgende zaken gecreëerd:

- Een vaste uurregeling, een duidelijke dag- en weekindeling en een overzichtelijk activiteiten aanbod;
- Een vaste individuele begeleider, trajectbegeleider, cursusbegeleider,...;
- Het consequent opvolgen van regels en afspraken door het volledige team;
- De materiële infrastructuur: een degelijke, vaste locatie, die proper, ordelijk en ook aantrekkelijk voor de jongeren is;
- De overzichtelijkheid van het leerbegeuren: inzicht bieden in het leerproces, gestructureerde vormingen,...;
- Een helder en beknopt centrumreglement.

Opdat z'n reglement effectief betekenis krijgt voor jongeren is het belangrijk dat het beantwoordt aan de volgende criteria:

- concreet: jongeren hebben het moeilijk met abstracte begrippen. Dus is het beter die te vertalen naar zeer concrete, tastbare situaties.
- positief geformuleerd: het is meer motiverend om het gewenste gedrag te beschrijven en niet teveel te focussen op het ongewenste gedrag.
- minder is meer: een beperkt aantal regels is naar de jongeren toe krachtiger en overzichtelijker.

Kris, begeleidster VT

Een regel als 'vriendelijk zijn', is te algemeen. Naar de jongeren toe hebben we het over: 'helpen met opruimen', 'luisteren als de begeleiding iets uitlegt', 'je GSM alleen na de vorming gebruiken', 'énkel roken na de activiteit', 'niet vechten', 'geen scheldwoorden',...

Sofie, begeleidster POT

Bij ons omvat het rondetafelgesprek een engagementsverklaring van de jongere en worden de doelstellingen bepaald aan de hand van een competentiewoordenboek met concrete gedragsindicatoren. Op die manier wordt zeer concreet gemaakt waar de jongere aan gaat werken.

Dries, begeleider POT

Het intakegesprek gebeurt meestal binnen de week. Hier krijgen de jongeren en de ouders ook een flyer mee over wie we zijn, op welke manier gewerkt wordt en de contactgegevens. Verder staat er ook op op welke dagen de jongere moet komen, een plannetje van waar hij moet zijn en een aantal zaken die onze organisatie erg belangrijk vindt. Er is ook een centrumreglement opgesteld dat ondertekend wordt door de ouders. Dit wordt naderhand nog eens door de vormingswerker met de jongere zelf besproken. De ouders, de jongere en de school mogen vooraf concrete werkpunten formuleren. Die worden dan vooraf besproken en vastgelegd tijdens het intakegesprek met de individuele begeleider, de ouders, de jongere en de school. Er wordt ook een doel geformuleerd voor de jongere. Verder wordt het traject afgesproken en het volgende overleg wordt vastgelegd.

4.6.2. Goed omgaan met belonen en straffen

Het is dus nodig een duidelijk, maar niet te strikt kader te scheppen dat de nodige veiligheid kan garanderen. Anderzijds werd ook reeds het belang aangehaald van het geven van verantwoordelijkheid aan de jongeren. Daar staat ook tegenover dat ze, in het geval ze deze verantwoordelijkheid niet opnemen, de consequenties daarvan ervaren.

Deze zaken roepen onvermijdelijk vragen op rond belonen en straffen. Hoe dwing je een veilig kader af? Hoe laat je jongeren de consequenties van het al dan niet opnemen van hun verantwoordelijkheid ervaren? In de praktijk wordt hier zeer verschillend mee omgegaan. Sommigen kiezen er expliciet voor niet te straffen en werken ook niet met beloningen, anderen doen dit wel. Overal ligt de nadruk echter op een positieve benadering en pas in tweede instantie op sanctioneren. Maatschappelijk kwetsbare jongeren ondergaan immers net vaak de negatieve, sanctionerende effecten van maatschappelijke instellingen. Deze negatieve spiraal trachten we nu net te doorbreken om opnieuw een positieve verhouding tot de maatschappij te ontwikkelen (zie hoofdstuk 2.3). Uit hoofdstuk 2.1 bleek eerder ook al dat een beloning bij jongeren veel meer hersenactiviteit genereert dan bij volwassenen, terwijl een straf net minder hersenactiviteit genereert. Vooral een sociale beloning is daarbij voor jongeren zeer belangrijk.

De invulling van een straf of beloning is in sterke mate verbonden met het traject van de jongere. Iemand met een hardnekkige spijbelproblematiek zal je bijvoorbeeld belonen als hij aanwezig is na een periode van afwezigheid. Wanneer een jongere, die voorbereid wordt op een tewerkstelling, echter een dag spijbelt, zal je wel strenger optreden.

Belonen kan op verschillende manieren: met woorden, materieel of door een leuke activiteit.

- Met woorden: positief gedrag benoemen door een schouderklopje of een complimentje is een belangrijke beloning en stimuleert jongeren om dit gedrag vol te houden.
- Materieel: iets lekkers of een kleine attentie kan zeer stimulerend werken. Belangrijk is om hier spaarzaam mee om te gaan, want anders verliest het zijn effect. Raakt de beloning ingebed in de structurele werking, dan wordt het niet geven ervan immers al snel ervaren als een straf.
- Met een extra leuke activiteit: jongeren worden erg gemotiveerd door het vooruitzicht op iets dat ze leuk vinden, zoals een wedstrijdje voetballen of een ludieke tegenprestatie van de begeleider,...

Jaroslav, jongere POT

Je kan hier ook beloningen krijgen, bijvoorbeeld allemaal stempels op een kaart als je elke dag naar school komt. Het is leuk dat je dan iets krijgt als je het goed gedaan hebt, bijvoorbeeld een koek of een blikje.

Kenny, jongere POT

De laatste week van iedere trimester was er een beloningsactiviteit, bijvoorbeeld een meerdaagse, paintball, karten. Dit is goed. We hebben hiervoor niet moeten betalen, want we krijgen betaald voor de klusjes van de klusbus en hier kunnen we dan een beloningsactiviteit mee doen. We hebben bijvoorbeeld ook eens een receptie verzorgd in een hotel en hiervoor kreeg de groep dan geld.

Dries, begeleider POT

Wij werken met een beloningssysteem: een 'ik ben op tijd'-kaart waarop ze stempels kunnen krijgen. Bij twintig keer op tijd komen, kunnen de jongeren een cinematicket verdienen. We merken wel dat dat beloningssysteem niet altijd goed werkt. Wanneer we te veel positief bevestigen, komt de jongere soms ook niet meer af. Waarschijnlijk denkt hij dan dat hij toch nog voldoende krediet heeft.

Evy, begeleidster POT

Er wordt vooral gewerkt vanuit belonen en zo weinig mogelijk vanuit straffen. Jongeren hechten nog belang aan kleine zaken. Ze kunnen buttons (badges) krijgen als ze een aantal keren goed meewerken tijdens de sportles, als ze een aantal keren op tijd komen,... Als jongeren het zeer goed doen, mogen ze ook een eigen ontwerp voor een button indienen.

Kris, begeleidster VT

Dit jaar hebben de gasten bijvoorbeeld supergoed meegewerkt met Music For Life. Achteraf hebben we dan beslist om met hen te gaan schaatsen, omdat ze zich zo hard ingezet hadden.

Als begeleider is het goed om als er iets fout loopt allereerst de overweging van herstel te maken. Vanaf een bepaalde graad van ernstigheid, is er sowieso een vorm van schade. Deze kan emotioneel, relationeel of materieel zijn. Je focus ligt dan veel meer op de vraag: 'Hoe kan deze schade hersteld worden?', dan wel op het viseren van een persoon. Een methode die daarbij veel gebruikt wordt, is HERGO (herstelgericht groepsoverleg). Dit is een vorm van bemiddeling na een incident, waarbij alle partijen op vrijwillige basis bij elkaar komen met een onpartijdige moderator of bemiddelaar. Samen zoeken ze naar een manier om de (materiële en/of psychische) schade te herstellen, door middel van stappen of acties waarin alle partijen zich kunnen vinden (zie het hoofdstuk 'Linken en extra informatie' voor meer informatie). Jongeren kunnen dus meebeslissen hoe ze komen tot herstel en inzicht.

Evy, begeleidster POT

Een aantal coaches zijn opgeleid tot herstelmoderator. Via gesprekken tussen 'dader' en 'slachtoffer' wordt er tot een overeenkomst gekomen. Eerst wordt met elke jongere individueel een gesprek gevoerd, via een vaste leidraad: 'Wat is er gebeurd?' 'Wat heeft de situatie met je gedaan?' 'Wat is jouw aandeel geweest?' 'Wat ga je doen om dit te herstellen naar de andere persoon toe?' Daarna wordt een gesprek georganiseerd met alle betrokken partijen, waarbij voorgaande punten ook overlopen worden. De coördinator is ook altijd aanwezig tijdens de gesprekken. In plaats van de jongeren uit de groep te halen, kan de groep via deze methodiek ook bij het proces betrokken worden, waardoor ook voor de volledige groep situaties uitgeklaard worden.

Via herstelgericht werken wordt een straf dus zoveel mogelijk vermeden. Als uit een herstelprogramma blijkt dat een straf toch gepast is, dan wordt deze afgesproken en opgevolgd. Daarnaast wordt ook gesanctioneerd als blijkt dat een jongere niet open staat voor herstel of dat elke vorm van inzicht (voorlopig) ontbreekt. Het gaat in dat geval bij sanctioneren vooral om het stellen van grenzen.

Volgende principes worden daarbij steeds voor ogen gehouden:

- Vooraleer er gesanctioneerd wordt, worden jongeren gewezen op hun 'ongewenst gedrag' en wordt er een correctie gevraagd. Indien mogelijk worden zij dus verwittigd alvorens er bestraft wordt.
- De sanctie wordt zo ingevuld dat ze een constructieve bijdrage levert aan het traject van de jongere. Daarbij kunnen jongeren vaak, en zeker in het geval van herstel, zelf een voorstel doen.
- We vinden het belangrijk dat jongeren begrijpen waarom ze gesanctioneerd worden. Daarom wordt dit hen elke keer gevraagd en indien nodig zorgen we voor verduidelijking. Doordat het optreden zo veel mogelijk met de jongere zelf besproken wordt, krijgt hij inzicht. Een straf wordt in die zin emanciperend ingevuld: met het oog op het ervaren van de eigen verantwoordelijkheid door de jongere.
- Als we vinden dat een ingrijpende straf gepast is, gaan we zoveel mogelijk in overleg met het netwerk van de jongere. Vaak wordt de gekozen straf dan samen met de context meegedeeld. Bij extreme situaties, bijvoorbeeld als uitsluiting dreigt of bij conflicten met fysieke agressie, wordt soms beroep gedaan op een externe om een HERGO te organiseren.

Net zoals belonen, kan ook straffen op verschillende manieren aangepakt worden: door te negeren, met woorden, door iets leuks af te nemen of door een sanctionerende/ herstellende activiteit.

- Negeren: soms willen jongeren dat je hen aandacht geeft, maar vragen ze die op een verkeerde manier (door storend gedrag). Door dit te negeren en wel aandacht te tonen voor positieve inzet kan het storende gedrag vanzelf afnemen.
- Met woorden: bij ernstig storend gedrag moet je duidelijk laten merken dat je dit niet goedkeurt door een opmerking of waarschuwing te geven. Belangrijk is duidelijk, kortad (niet vragend) en onmiddellijk te reageren. Blijf echter wel kalm. Je hebt immers een voorbeeldfunctie. Je zet de activiteit stop en

spreekt de jongere aan op zijn gedrag, zonder hem persoonlijk te beschuldigen, te vernederen of aan te vallen. Geef een waarschuwing en maak duidelijk wat de gevolgen de volgende keer zullen zijn. Zorg dat je die gevolgen ook in de praktijk brengt, anders verlies je je aanzien. Bijvoorbeeld: "Ik wil niet dat je met de voetbal binnen speelt. Ik heb dit zo met jou afgesproken, want dan maak je alles kapot binnen. Ga straks maar buiten voetballen. Dit is een eerste waarschuwing. De volgende keer neem ik jouw bal af."

- Iets leuks afnemen: bij ernstig storend gedrag kan je de jongere ook (tijdelijk) iets leuks afnemen. Dit kan iets materieel zijn, zoals in het voorbeeld met de bal hierboven, of het verbieden om deel te nemen aan een leuke activiteit. Probeer dit echter zoveel mogelijk te beperken tot dingen die met de situatie te maken hebben. Zorg ook dat de straf in verhouding is tot het storende gedrag.
- Sanctionerende/ herstellende activiteit: dankzij deze activiteit geef je de jongere de kans om de aangebrachte (materieële en/of psychische) schade te herstellen, cf. HERGO.

Soms kan het nodig zijn om de jongere (tijdelijk) uit de groep te halen (time-out), om hem te kalmeren of omdat hij de groep te ernstig stoort. Time-out kan gebruikt worden als straf (het is een vorm van negeren), maar is soms gewoon ook nodig om de jongeren te laten afkoelen alvorens je een gesprek met hem kan aangaan.

Kevin, jongere POT

Het is hier totaal niet streng, maar ze weten wel hoe ze met je moeten omgaan. Het is hier niet zo dat ze dingen maar één keer zeggen en je snapt het wel of niet. Maar hier dringt het gewoon tot je door, door de manier waarop ze dat aan je uitleggen.

Orhan, jongere POT

Hier krijg je moeilijker straf... Na een paar verwittigingen, maar op andere plaatsen is dat vaak direct. Bijvoorbeeld als je Turks spreekt, geven ze direct straf.

Jaroslav, jongere POT

Op mijn vorige school was de leerkracht boos als ik te veel lawaai maakte met mijn stylo. Daar waren ze echt heel streng. Hier in POT zijn ze niet té streng, net streng genoeg. Er zijn wel een paar belangrijke regels: je mag niet te laat komen, je mag niet altijd roken als je zin hebt, je mag niet naar buiten gaan zonder toestemming, ...

Ik heb zelf nog nooit straf gekregen in POT... Aja, toch, ik ben eens naar huis gestuurd van op tweedaagse. Dat was niet echt mijn schuld. Iemand anders had toen dingen over mij gezegd die niet waar waren. Maar eigenlijk had ik ook wel gelogen toen, dus ik begreep wel dat ik straf kreeg.

Mounir, begeleider POT

Wanneer jongeren te laat zijn, krijgen ze een individuele opdracht. Pas als die klaar is, kunnen ze aansluiten bij de vorming. Een andere sanctie kan zijn dat ze niet mee mogen gaan sporten.

Liesbet, begeleidster POT

De afsprakenlijst wordt enkel toegepast in de ergste gevallen, wanneer jongeren blijven ontkennen. Ze bevat de werkpunten van de jongere met een quoterings/beloning. Het gaat bijvoorbeeld om: 'ik roep niet', 'ik spuw niet op de grond' of 'ik kom op tijd'. Zijn ze zes keer niet in orde, dan volgt er een sanctie. Bij zes keer wel in orde, volgt er een beloning. De beloning hebben ze meestal zelf gekozen. Het kan bijvoorbeeld gaan om een cinematicket. Uiteraard gaat het niet enkel om het beloningssysteem, maar wordt er ook een gesprek gevoerd om alles te overlopen. Dit gebeurt dagelijks of wekelijks, naargelang van de noden van de jongere.

Mathias, begeleider VT

Het gebeurt soms dat we bij het overtreden van de regels of bij onaangepast gedrag de jongere in kwestie moeten sanctioneren. De sancties kunnen verschillend zijn en kennen een zekere opbouw. Zo kan een deelnemer uit de klas gezet worden (d.w.z. naar de back up gestuurd). Laatkomers moeten de afwas doen. Ze kunnen ook weggestuurd worden en er wordt een volgkaart met aandachtspunten opgemaakt. In het slechtste geval wordt een contract opgesteld en indien er niet aan het contract wordt voldaan, dan kan de begeleiding stopgezet worden.

Als vrouw is het soms moeilijker om je gezag te laten aanvaarden t.o.v. allochtone jongens. Het is daarbij belangrijk om aan de jongeren duidelijk te maken dat ze je als begeleider moeten respecteren en dat het feit dat je een vrouw bent, hier niets aan afdoet. Verder is het voor mannelijke en vrouwelijke begeleiders ook anders om om te gaan met agressiviteit. Enerzijds ben je als vrouw fysiek vaak minder sterk en dus minder opgewassen tegen fysiek geweld. Anderzijds is het een groter taboe om een vrouw fysiek aan te vallen, waardoor je nogal eens minder snel met fysiek geweld geconfronteerd wordt.

Hoe pak je het aan?

In dit hoofdstuk geven we concrete voorbeelden van onze aanpak binnen VT en POT. Gezien de doelstellingen van VT meer arbeidsmarktgericht zijn en er minder ruimte is voor een individuele begeleiding, verschilt de aanpak binnen POT enigszins van die binnen VT. In tegenstelling tot in het vorige hoofdstuk, maken we in dit hoofdstuk dan ook telkens een onderscheid tussen beiden.

5.1. In actie

5.1.1. Ondersteunen en motiveren om te komen

Dit onderdeel is vooral binnen POT erg belangrijk. We investeren daar zeer intensief in het zorgen dat de jongeren aanwezig zijn. In eerste instantie trachten we de jongeren te bereiken via sms, telefoon of huisbezoeken en hen te overtuigen om te komen. Het belang van een succesvol eerste contact is daarbij zeer groot. We spelen zoveel mogelijk in op de noden, interesses en sterktes van de jongeren om POT voor hen zo aantrekkelijk mogelijk te maken: ofwel omdat ze het nut ervan inzien, ofwel omdat ze het leuk vinden. Verder verlagen we de instapdrempel door jongeren eventueel op te halen, door ze de kans te geven stapsgewijs kennis te maken met de werking en op hun eigen tempo te beginnen deelnemen aan de activiteiten. Ten slotte leggen we indien nodig ook contact met zijn netwerk (ouders, opvoeders, vrienden, familie, referentiepersoon, consulent,...) om te zorgen dat deze de jongere kan ondersteunen (zie hoofdstuk 5.2.2).

Gezien van jongeren in VT verwacht wordt dat ze aanwezig zijn, investeren we hier minder intensief in het werkelijk achter de jongeren aangaan. Bepaalde VT-aanbieders bellen jongeren wel op als ze afwezig zijn en we trachten, net als binnen POT, jongeren te motiveren om te komen door zoveel mogelijk in te spelen op hun interesses en de instapdrempel laag te houden. Jongeren die te vaak afwezig zijn, verwijzen we door naar POT of naar een ander traject.

5.1.1.1. Achter de jongeren aan gaan

Binnen POT trachten we contact te leggen via sms, telefoon of door op huisbezoek te gaan als de jongere afwezig is. Tijdens die contactname proberen we vooral in te zetten op het ontstaan van een vertrouwensband, eerder dan een bestraffende of controlerende houding aan te nemen.

Sandra, begeleidster POT

Voor de jongeren die niet tot bij ons geraken, gaan we aanklappend werken. We proberen ze eerst telefonisch te bereiken, maar het gaat vaak om mensen die niet graag via de telefoon contact hebben. Zoals een van de meisjes die ik begeleid: als ik iets te weten wil komen of iets gedaan wil krijgen, dan moet ik SMS'en. Als ik bel, pakt ze toch niet op en als ik een voicemail inspreek, reageert ze niet. Je laat eigenlijk vooral merken: 'Mannekes, wij zijn hier. Ook al kom je niet, wij denken wel aan u. Wij willen wel dat je komt. We willen een traject met je uitzetten.' 't Belangrijkste is dat ze voelen: ze geven toch om mij, het is toch belangrijk ... Ook al komen ze uiteindelijk niet. Huisbezoeken zijn uiteraard nog beter. Dan kan je dingen aanpakken die je via SMS niet kan aanpakken. En zo kan je stillekesaan hun vertrouwen proberen winnen, want vaak hebben die zoiets van: dat is al de tiende die hier over de vloer komt! Ze hebben al een consulent, een thuisbegeleidster... 'Weer zo iemand die mij probeert naar school te krijgen, dat zal niet lukken!'. Ik probeer tijdens zo'n gesprek niet te formeel te zijn en ik hang er ook niets aan vast. Niet in termen van: 'Ik kom nu langs om u te dwingen om morgen te komen', maar eerder: 'Ik kom langs om eens te zien hoe het met u is...'. En als het gevolg daarvan is dat we samen een sigaretje gaan roken op het balkon, omdat dat beter babbelt, dan is dat zo. Naderhand probeer ik er wel iets aan vast te hangen: 'En we gaan eens proberen....., of de volgende stap is...'.

Sofie, begeleidster POT

We gaan ook op huisbezoek zonder van tevoren contact op te nemen. We staan dan soms voor gesloten deuren, maar we blijven proberen. Tijdens zo'n huisbezoek proberen we echt contact te maken, we proberen uit te zoeken wie ze zijn. Je moet dan echt op het niveau van de jongere praten, zijn houding en manieren aannemen. We praten vaak over dingen buiten school, we proberen uit te zoeken wat de jongere graag doet. Het is belangrijk om interesse te tonen in waar hij mee bezig is, ook al zit hij gewoon thuis.

Mounir, begeleider POT

We geven eerst de jongere de kans om de stap te zetten naar POT. Als hij niet komt, dan bellen we eerst een paar keer. We geven hen eerst de kans om zelf naar ons toe te komen. Of we SMS'en, dat gaat soms vlotter dan bellen, omdat de drempel lager is. Ik begin meestal met: 'Hey, het is Mounir van POT. Hoe komt het dat je er niet was vandaag? Laat iets weten.' We houden dat kort, we gaan niet lastig worden, niet agressief. We vragen gewoon heel vriendelijk en beleefd waarom ze er niet waren.

Stijn, begeleider POT

Bijvoorbeeld Mohamed, hij kwam nooit. Hij ging ook niet naar school, ze hadden hem maar drie keer gezien. We zijn dan op huisbezoek geweest en de mama zei: 'We hebben hem drie keer gebracht.' Ik vroeg aan Mohamed: 'Hoe komt dat?'. Hij zei: 'Als ik op het station aankom bij vrienden, dan gaat het fout.' We hebben met hem afgesproken dat ik hem de eerste keren aan het station kwam halen. Dus ik ging hem oppikken en eens hij dan hier was, dan functioneerde hij goed. Hij kon ook 's morgens niet opstaan. Dan hebben we afgesproken dat hij zijn gsm onder zijn kussen legde als hij ging slapen. Ik belde hem dan 's morgens wakker. Dat is heel aanklampend werken. Als een jongere een probleem heeft met aanwezig zijn of met opstaan: samen met die jongere, en ook met de ouders, proberen in kaart te brengen waar het probleem juist ligt en dan alternatieven gaan aanreiken. In de eerste plaats gebeurt dat met heel veel ondersteuning van ons uit. In de tweede plaats is het gaan kijken: 'Uw gsm zetten, hoe doet ge dat?' En dan bleek dat die dat niet wist. Veel jongeren moeten alleen opstaan, zeker als de ouders zijn gaan werken. Veel jongeren zeggen: 'Ik moet het alleen doen, maar ik kan het niet'. Als een jongere dat toegeeft, 'ik kan het niet', dan kan je samen op pad gaan.

Voor het VT zijn er verschillen tussen scholen. Bij sommigen zijn het de begeleiders van het VT die de jongeren bellen in geval van afwezigheid. Bij anderen is het de school die deze taak op zich neemt. Bij langere afwezigheid worden de ouders gebeld door de begeleiders van het VT.

Daan, begeleider VT

Als jongeren er 's morgens niet zijn, dan bellen we ze op. 'Hoe komt het dat je er niet bent?' Als ze niet opnemen, dan bellen we de dag erna opnieuw.

5.1.1.2. Belang van een succesvol eerste contact

Vaak - maar niet altijd - is het eerste contact een intakegesprek. Het is belangrijk dat dit positief verloopt, zeker gezien de jongere het soms als 'bedreigend' aanvoelen.

Voor POT gaat het gesprek ofwel door op school, ofwel bij de POT-aanbieder. Het kan verschillende voordelen hebben om het gesprek te laten doorgaan bij die laatste. Hierdoor is de eerste stap gezet. De jongere heeft de verplaatsing al eens gemaakt en je kan een rondleiding geven waardoor de jongere zich een beeld kan vormen van de werking. Je brengt ook de sfeer, die binnen je werking hangt, over tijdens het gesprek. Enerzijds schep je een duidelijk kader. Anderzijds mag er ook gelachen worden. Een goede intake zorgt ervoor dat de jongere en zijn directe omgeving al een zekere binding hebben met de POT-aanbieder.

In de basisfase van het POT staan de persoon en contextfactoren zeer centraal en het is dus nuttig om méér over een jongere te weten te komen. Het is dan ook waardevol om de jongere en zijn ouders tijdens het intakegesprek de kans te geven om hun verhaal te doen. Door naar hen te luisteren, verhoog je de betrokkenheid en creëer je verbondenheid. Je laat voelen dat er een bereidheid is om samen aan de slag te gaan. Idealiter bekom je tijdens dit gesprek dat de ouders je rol als opvoeder ondersteunen en legitimeren (zie ook hoofdstuk 3.2).

Gert, begeleider POT

Voor het intakegesprek gebruiken we een vragenlijst, maar daar wijken we dan vaak vanaf. Dat is eigenlijk gewoon een gesprek: 'Hoe is het gelopen?' 'Schets uw familie ne keer, uw achtergrond. Vanwaar komt ge? Wat houdt u bezig? Wat is er misgelopen? Wat zijn uw hobby's? ...'. Eigenlijk heel breed. Dat is voor hen ook een kans om vragen te stellen, zo breed als ze zelf willen. Ik zeg ook op voorhand: 'Ge moogt mij alles vragen. Ik ga u ook veel vragen. Als ge ergens niet wilt op antwoorden, OK, ça va. Als ik ergens niet op wil antwoorden, ook ça va.' Ge merkt wel dat dat wel een verschil maakt hoe die dan in de groep komen. En voor uzelf ook. Ge hebt wel een beeld van iemand en ge weet ook min of meer wat er loos is, wat de problemen kunnen zijn en ge kunt uzelf er ook op voorbereiden. Bijvoorbeeld als iemand zegt: 'Ik kan niet tegen drukte' of zo, probeert ge de eerste dag iets rustiger te doen. Dan gaat ge niet een of andere spannende activiteit plannen. Of als iemand moeite heeft met het vertrouwen van mensen, dan ga je geen vertrouwenspellen plannen tijdens de kennismaking. 't Zijn praktische zaken, maar ook in het algemeen... Ik denk dat de jongeren zich wel goed voelen als ze hun eigen verhaal ne keer kunnen doen. Want ze krijgen langs alle kanten het deksel op hun neus. 'Dat en dat is fout gelopen', en altijd vanuit de visie van de school, maar ik denk dat het ook belangrijk is dat ze zelf kunnen aangeven: 'Het is zo en zo gelopen'. Vaak zijn er ook leerkrachten, beroepskrachten, die ook niet altijd perfect reageren. Wij maken ook fouten. Dat is soms ook belangrijk dat ze kunnen aangeven dat ze zich benadeeld voelen. De ouders zijn er ook bij tijdens de intake. Wij proberen daar gewoon overeenkomsten te sluiten, dat de ouders ook mee in zee gaan met ons. Dat die weten wat te verwachten van ons, wat het doel juist is, proberen uiteenzetten dat het een traject is, niet dat het een maandje hier zitten is en dan terug naar school.

Jill, begeleidster POT

Als een jongere bij ons start, is er een intakegesprek. Daarna, met de peter of de meter, wordt er geschetst: 'Dit is POT, dit zijn de stappen'. Gewoon kort illustreren: 'Dit is het traject dat je hier zou kunnen doorlopen.' En daarbij duidelijk meegeven: 'In de eerste fase krijg je de kans om tot rust te komen. Eens die afgerond is, kunnen we gaan kijken naar: wat kan ik hier leren?' En daar ook gewoon transparant in zijn.

Voor de meeste VT-aanbieders vindt het gesprek plaats op de school in het bijzijn van de trajectbegeleider. Hij komt 'op bezoek' in deze veilige setting. Er wordt verwacht dat een jongere hierna zelfstandig op de locatie van het VT geraakt en daar zijn traject kan starten. Een aantal aanbieders kiest er ook voor de jongeren op te halen op school, waarna het intakegesprek plaatsvindt op locatie, al dan niet in aanwezigheid van de trajectbegeleider. Tijdens het intakegesprek stellen we het VT voor en geven we zo veel mogelijk praktische informatie. Net als in POT laten we de jongere zelf zoveel mogelijk aan het woord en vragen we naar zijn thuissituatie, schoolcarrière, motivatie, hoe hij zelf zijn traject ziet,...

Veerle, begeleidster VT

Om meteen duidelijke afspraken te hebben, is het belangrijk dat alle partijen (school, jongere, begeleider VT) aanwezig zijn op het eerste contact. In de praktijk is de trajectbegeleider van de school niet altijd aanwezig, waardoor de jongere niet altijd aanvoelt dat alle partijen op dezelfde lijn zitten.

5.1.1.3. Inspelen op de interesses van de jongeren

Zowel binnen POT als binnen VT besteden we aandacht aan het creëren van een aanbod dat inspeelt op de leefwereld van de jongeren, met een vormingsaanbod dat zij aantrekkelijk vinden. Binnen POT is er iets meer ruimte om te werken met persoonlijke interesses, omdat een meer individueel traject uitgesteld wordt en omdat de jongeren dikwijls keuze hebben uit verschillende ateliers.

Jaroslaw, jongere POT

Op de dagen van POT kom ik altijd en ben ik op tijd omdat je al weet dat je leuke dingen gaat doen: sport, atelier, aan de caravan werken,... Het is goed dat je hier ook tijdens de pauze toffe dingen kan doen (TV kijken, internet gebruiken,...). Op de dagen van school vind ik het moeilijker om altijd te gaan en de hele dag te blijven.

Cynthia, jongere POT

De begeleiders vragen ook aan u: 'Wat vindt ge plezant?' En daar werkt ge dan ook aan, ook in uw individuele opdrachten. Dan doet ge dingen die ge zélf wilt en da's plezant, snapt ge? Wij hebben echt al leuke dingen gedaan. Gezichtsmaskers en zo, en nog van alles, voor nagels en zo. En dan ondervindt ge wel: da's leuk en wij kunnen dat!

Kasper, begeleider POT

Veel jongeren willen nut halen uit POT en dan proberen we dat er ook in op te nemen. In het begin is dat vaak: 'ik wil graag werk vinden' of 'ik wil binnen POT aan mijn rijbewijs werken'. Wij hebben ook een klein dossiertje van de jongere waar we in opschrijven hoe we dat gaan aanpakken en zo. We proberen hen daarover zoveel mogelijk te laten vertellen. Eens dat ze het nut voelen, begint dat op gang te komen en na een tijd, vaak als ze resultaten zien ... En ook als ze bezig zijn, zien ze ook andere ateliers en zien ze anderen interessante dingen doen. Dan beginnen ze mee te doen. En stillekesaan komt dat op gang, hebben ze interesse in andere zaken. Een succeservaring brengt dan vaak meer zelfvertrouwen. En meer zelfvertrouwen is enorm belangrijk, omdat ze dan de stap kunnen nemen om uiteindelijk iets te willen bijleren i.p.v. daar ter plekke te staan trappelen, wat veel jongeren nog wel hebben. Dat is het belangrijkste.

Wim, begeleider POT

We begeleiden een jongere waarmee wel al van alles hadden uitprobeerde, maar die was heel stil, wat op de achtergrond, die afwachting houding. We wilden nog een technisch atelier maken, dat was er toen nog niet. Dan heb ik zelf gezegd: 'Ik zou écht wel een technisch atelier willen maken om, 'k zeg maar iets, een stoel af te schuren', en ik zag hem opspringen. Ik dacht: dat moet ik meepikken. Ik heb hem er dan bij geroepen aan de computer. 'Seg, jongen, als we nu 's nadenken wat we nodig hebben en hoe we het gaan aanpakken en wat je daar allemaal kan doen in dat atelier.' Die was ineens mee, die is open gebloeid, die wou echt iets nuttig doen.

Een andere jongen zat altijd thuis voor de computer. Die lag tot 5 uur 's middags in zijn bed. Zijn moeder wist niet wat ermee aan te vangen. Dus op huisbezoek. Eerst met die moeder aan de babbel gegaan. Ze dacht dat hij misschien een computerverslaving had. Dan heb ik die jongen wakker gemaakt en nen babbel gedaan. Ik vroeg hem: 'Wat doe je dan zoal?'. 'Computerspellekes spelen.' 'En zijn er nog andere dingen die je interesseren in computer?' Door enerzijds in te haken op zijn interesses en anderzijds te proberen zijn leefwereld toch wat open te trekken, proberen we een aanbod te doen dat voor de jongere interessant en uitdagend is. Uiteindelijk is hij inderdaad meegegaan naar POT.

Leen, begeleidster POT

De Roma zitten in een milieu van auto's verkopen, carrosserie. Die hebben op zich wel wat intrinsieke motivatie voor die dingen. In het moto-atelier doen ze dan ook heel graag mee. Als ze even niet weten wat ze moeten doen, dan komen ze het zelf vragen. Dat is wel sterk.

Evy, begeleidster POT

Sociale vaardigheden, dat is niet zo sexy voor die gasten. Die denken dat ze dat kunnen en die zien hun eigen probleem daar vaak ook niet in. Een moerasboot maken om er mee te gaan varen, da's veel toffer en ondertussen ben je wel bezig met die basisvaardigheden.

Mounir, begeleider POT

Veel van onze vormen zijn min of meer aangegeven door de jongeren. We proberen in te pikken op wat zij leuk vinden, en daar proberen we projectjes of een aantal lessen rond te doen. Op die manier hebben ze wat inspraak in wat ze doen bij ons. Als ze bijvoorbeeld meer sport of meer les willen, dan proberen we daar op in te spelen.

Jill, begeleidster POT

Wij hebben contact gezocht met een rapper, omdat we een aantal jongeren hebben die daar fel mee bezig zijn. We hebben ene jongere zijn weerstand zo wel kunnen breken door te zeggen van: 'We zijn dit aan 't voorbereiden, misschien heb je wel interesse om aan te sluiten?' Daardoor is die wel geïnteresseerd geraakt. Nu zijn we er mee bezig, teksten aan 't schrijven, iemand aan 't zoeken,... Die zijn weerstand is wel heel hard gebroken door mee te gaan in zijn interesseveld.

Ook voor VT is het inspelen op de leefwereld en interesses van de jongeren belangrijk, maar de insteek naar werk blijft ook steeds aanwezig. Gezien het vooral groepstrajecten zijn, zoeken we naar gemeenschappelijke interesses.

Veerle, begeleidster VT

Door op hun leefwereld in te spelen en aanknopingspunten te zoeken, kan je hen prikkelen. Ik maak bijvoorbeeld een tijdslijn met hen: 'Wat wil je bereiken?' Bijvoorbeeld een Black Berry, een huis, een auto,... Dit zijn de voorbeelden die dan naar boven komen, tussen het materiële komen ook soms het gezin of kinderen naar boven bij enkelingen. 'Dat wil ik hebben over zoveel jaar!' 'OK, dat wil je bereiken. Hoe wil je daar geraken? Hoe ga je dat doen? Hoeveel kansen heb je bijvoorbeeld als je wel voor school gaat t.o.v. iemand die nu niet zijn best doet?'. Hierover met de jongeren spreken is erg belangrijk.

Dieter, begeleider VT

We proberen te zien wat de interesses van de jongeren zijn en daar op in te spelen. Maar we zitten wel in groep, dus daar moeten ze wel rekening mee houden. We moeten een gemeenschappelijke deler vinden. Soms heb ik wel de mogelijkheid om een deel van de opdracht wat toe te spitsen op één jongere, bijvoorbeeld een tekstje laten schrijven door een jongere die dat graag doet. Maar dat is een luxe. Als je inhoud moet overbrengen, bijvoorbeeld voor een sollicitatietraining, dan is dat voor iedereen hetzelfde.

Kris, begeleidster VT

De jongeren kunnen makkelijker aangeven wat hen niet interesseert. Het blijft voor de begeleiding soms een uitdaging om samen met hen hun interesses te ontdekken en die te vertalen naar concrete activiteiten. Ik laat ze soms dingen opschrijven, omdat dat makkelijker lijkt te gaan dan het hardop te verwoorden. Ik laat hen in het begin ook een beetje van alles proeven om te zien wat aanslaat.

Het aanbod binnen POT en VT speelt zowel in op de interesses van jongens als van meisjes. Het gaat daarbij om de invulling van de vormen, maar evengoed om de inkleding van het lokaal. Tegelijkertijd proberen een aantal aanbieders expliciet geijkte keuzes te doorbreken. Jongens en meisjes worden aangemoedigd om roldoorbrekende dingen uit te proberen, enerzijds doordat ze op een laagdrempelige manier worden aangeboden, anderzijds door het goede voorbeeld van roldoorbrekende gepassioneerde begeleiders. Het is belangrijk om een goede combinatie tussen beide te vinden.

Tim, begeleider POT

De verschillen tussen jongens en meisjes zijn ook duidelijk merkbaar in de ateliers. Daarin kunnen ze vaak verschillende taken kiezen zoals de chef, de time-manager, de persoon die zich met de hygiëne bezig houdt, enz. Meisjes zijn meer geneigd de vrouwelijkere taken op te nemen. Meisjes kiezen ook vaak voor de creatievere delen van de vormingen terwijl jongens eerder het zware werk op zich willen nemen.

Liesbet, begeleidster POT

Langs de andere kant proberen wij dat ook te doorbreken. We zien vaak veel allochtone meisjes die zich terugtrekken in hun genderrol. Die zijn dan heel de dag passief, maar als er moet afgewassen worden staan die er plots wel. Het goede is wel dat tijdens die vorming onder de meisjes dan goed gepraat kan worden.

5.1.1.4. Instapdrempel laag maken

Zowel binnen POT als binnen VT trachten we de instapdrempel voor jongeren zo laag mogelijk te houden. Enerzijds ondersteunen we jongeren om de locatie te vinden. Binnen POT halen we jongeren de eerste keer op op school, thuis of op een andere afgesproken plaats. Indien nodig, trekken we dit ook later in het traject nog door. Van de jongeren uit VT wordt iets meer zelfstandigheid verwacht. Soms halen we ze de eerste keer op op school of leggen we hen uit hoe ze ter plekke kunnen geraken.

Daarnaast leggen we in beide trajecten op een laagdrempelige manier uit wat de jongeren mogen verwachten. Ten slotte bewerkstelligen we dat de kennismaking met een nieuwe groep zo positief mogelijk verloopt, bijvoorbeeld door 'anciens' een rondleiding te laten doen voor nieuwe jongeren.

Abdel, jongere VT

Ik vind dit een goed idee dat de begeleider eerst naar school is gekomen, want ik ging niet zomaar tot daar geraakt zijn. Samen met een paar andere jongens en meisjes van de school zijn we dan naar VT geweest en hebben we tijd gekregen om elkaar te leren kennen, afspraken te maken,...

Veerle, begeleidster VT

We proberen de drempel voor jongeren om tot bij ons te komen te verlagen door bijvoorbeeld te tekenen en uit te leggen hoe ze met het openbaar vervoer kunnen komen. We proberen ze ook gerust te stellen door bijvoorbeeld andere jongeren voor te stellen die ze eventueel al kennen.

Kris, begeleidster VT

Als er een aantal nieuwe jongeren tegelijkertijd starten, mogen de andere jongeren hen rondleiden en een woordje uitleg doen over het VT. Dat werkt drempelverlagend.

Mladen, begeleider VT

We leggen VT ook heel laagdrempelig uit. We hebben een kافت met allemaal foto's. In beelden krijgen ze te zien wat we doen op VT. We gaan hen niet afschrikken met termen als: competenties, competenties, competenties, want dat is voor die gasten in het begin echt Chinees.

Binnen POT bieden we aan jongeren ook de mogelijkheid om op eigen tempo aan te sluiten. Dit kan bijvoorbeeld door hen toe te laten om hun aanwezigheid langzaam op te bouwen. In het begin is louter aanwezig zijn al voldoende. Later krijgen jongeren de kans om op hun eigen tempo toenadering tot de groep te zoeken en deel te nemen aan de activiteiten.

Leen, begeleidster POT

Meestal ga ik zelf thuis de jongere opzoeken en vraag ik dat hij mij meeneemt naar een plek waar hij zich op zijn gemak voelt. Daar wordt dan een foto van genomen, zodat de jongere het verschil tussen zijn veilige plek en het POT kan duiden.

Marlies, begeleidster POT

Ik had een meisje die nooit kwam en waar ik al vele huisbezoeken bij gedaan had. Op een gegeven moment vroeg ze: 'Ja, we hebben regelmatig van die afspraken en dat is dan verplicht en durf ik niet of wil ik niet. Maar soms zijn er van die dagen dat ik wel denk van: ik wil eigenlijk wel gaan. Mag ik dan komen?'. 'Natuurlijk mag jij dan komen!!!' Als ze verplicht wordt en ze weet dat ze MOET komen, dan schrikt haar dat af, maar als ze zich goed voelt, dan wil ze wel komen.

Evy, begeleidster POT

De eerste stap is aanwezig zijn in het gebouw. Daarna kan de jongere hele kleine stapjes zetten naar de groep. Het hangt puur af van de jongere en van wat die wil en kan. Met één jongere heb ik bijvoorbeeld drie maanden individueel gewerkt, zijn er verschillende huisbezoeken geweest en pas daarna is die een halve dag naar de groep gekomen.

Tineke, begeleidster POT

Jongeren mogen ook in het onthaal zitten en niet meedoen. Er is dan al een positief signaal naar de school toe dat ze aanwezig zijn. In dat onthaal zijn ze vrij om te kiezen om eventjes te gaan zitten en te sjotteren, een stripboek te lezen of wat te babbelen. Als een jongere echt weken niet meedoet, wordt dit met de individuele begeleider besproken. Die moedigt de jongere aan om toch mee de vormingen te doen. Er zijn wel jongeren die echt hele weken in dat lokaal blijven zitten, maar dat begint ook saai te worden. Als ze dan zien dat andere jongeren gaan bowlen, poolen, sporten,... denk ik dat ze toch door sommige activiteiten gaan geprikkeld worden om mee te doen. Misschien niet voor alle activiteiten, de ene voor het sporten niet en voor het koken wel.

Jill, begeleidster POT

Sommige jongeren die al verder zitten in hun traject en bijna terug naar school gaan spreken anderen ook aan: 'Hé, die doet niets!'. Dan benoem ik dat ook: 'Die zit in fase 1 en ik vind dat nu niet erg dat die niets doet!'. Uit bescherming van die nieuwe jongeren en die rust die die op dat moment verdienen en nodig hebben, is het belangrijk dat een andere jongere daarop gewezen wordt: 'Ja, ik verwacht van u meer van de vorming en van hem verwacht ik dat hij foto's trekt, niet meer niet minder.' Zo garandeer je dat die jongere niet moet deelnemen. Als die angst heeft, dat hij dat nog kan verbergen, de kans krijgt om de kat uit de boom te kijken, andere jongeren te leren kennen, de begeleidersstijl te leren kennen en te zien waar hij zich het beste bij voelt. Op die manier kan hij op dat moment het programma een beetje kiezen. Daar zit ook een valkuil in. Je kan die periode van minimale verwachtingen ook te lang maken, waardoor er zoiets ontstaat van 'vrijheid, blijheid', die nefast is om elke volgende stap te kunnen zetten. Daar moet je een goed evenwicht in vinden. Dat is echt zeer belangrijk: in begin moet je veiligheid bieden, succeservaringen, inspelen op dingen die zij leuk vinden. Maar al snel moet je ook uitdagingen bieden, hun wereld opentrekken, hen nieuwe interesses en vaardigheden laten ontdekken... Dat is een fragiele balans!

5.1.2. Vormingsaanbod⁴

Het aanbod binnen POT en VT bestaat uit een combinatie van groepsgerichte activiteiten, vormingen en individuele momenten op maat van elke jongere. Ook de gesprekken maken een belangrijk onderdeel uit van de geboden begeleiding. Deze kunnen zowel individueel als in groep plaatsvinden en zowel informeel als formeel zijn. De combinatie van groepsgerichte activiteiten en gesprekken laat jongeren toe opnieuw te ervaren welke capaciteiten ze hebben en dat ze wel degelijk greep hebben op bepaalde zaken. Hierdoor winnen ze aan zelfvertrouwen, ontwikkelen ze een realistischer zelfbeeld en worden ze zich bewust van bepaalde competenties die toelaten om op een veilige manier deel te nemen aan de vorming.

4. Deze tekst werd gebaseerd op de Visietekst Persoonlijke Ontwikkelingstrajecten (versie 09/09/2011), opgesteld door de Sector Deeltijdse Vorming

Jessy, jongere POT

Hier heb je ook gesprekken, maar hier doe je nog leukere dingen. Dat is veel plezieriger, dan kan je veel makkelijker beginnen praten over iets.

5.1.2.1. Activiteiten in groep

Zowel binnen POT als binnen VT organiseren we activiteiten in groep. Binnen POT omvatten actieve werkvormen zoals atelierwerking, workshops, cursussen, sportactiviteiten en culturele activiteiten. POT biedt verder de mogelijkheid, voor jongeren die moeilijk in groep functioneren, om zeer stapsgewijs te werken. We beginnen met individuele opdrachten en gaan stilletjes aan over naar groepsgerichte projecten.

Wouter, begeleider POT

Door in een groep te zitten, zien de jongeren dat ze niet de enigen zijn in deze situatie of met deze problemen en kunnen ze van elkaar gaan leren. Ze worden ook geconfronteerd met de realiteit: in de maatschappij krijgen ze ook te maken met een groepsgebeuren (werk, school, opleiding)!

Sofie, begeleidster POT

We willen jongeren leren relativeren in crisismomenten door hen erover te laten reflecteren. Als er bijvoorbeeld een conflict is tussen twee jongeren, dan gaan we deze situatie gebruiken om de jongeren te laten leren. Soms worden deze situaties ook uitgelokt door de begeleiding. Een camera in het lokaal is een goede techniek om de jongeren hun gedrag te laten 'inzien'. Dit kan zowel individueel als in groep gebruikt worden.

Gert, begeleider POT

We hebben een vorming gegeven over drugs en er zat een educatief spel bij: weed-weet-spel. We starten en er is er een die begint vals te spelen. De andere gaat daarop reageren, diegene die vals speelt reageert terug, actie en reactie,... Dat stapelt zich op tot op een gegeven moment het spelbord van de tafel vliegt. Dan is het de eerste zaak om naar buiten te gaan, de gemoederen te bedaren, ... Maar als het fatsoenlijk bekoeld is: 'Jongens, we gaan hier nu samen zitten. Wat is er nu juist gebeurd? Vertelt jij nu 'ns eerst uw verhaal', zonder dat die andere erbij zit ... ofwel gaan we een tijdslijn opstellen: 'Hoe is het gebeurd? Wat ziet jij als de aanleiding? En wat jij?' 'Hij begon vals te spelen.' 'En hoe reageert jij daarop?' 'Ik heb hem geslagen!' of 'Ik ben ook beginnen vals spelen.', en zo begin je inzicht te geven in hoe zo iets tot stand is gekomen. 'Wat kunnen we hieruit leren voor de volgende keer?' 'Niet vals spelen' 'Wat is belangrijk als je een spel gaat spelen?' 'Vals spelen kan niet, uw beurt afwachten, volgens de regels spelen,...' En zo proberen we dingen te koppelen die in het spel gebeuren en soms trekken we dat dan ook door: we hebben hier een voetballer die af en toe problemen heeft op het plein. 'Hoe gaat het als je een voetbalmatch speelt?' 'Ne scheidsrechter' 'En wie was hier de scheidsrechter?' 'Ja, niemand' 'Als er dan geen scheidsrechter is, wat is er dan belangrijk?' 'Dat iedereen zich aan de afspraken houdt.' 'Die dingen proberen we dan door te trekken.

Datzelfde komt ook dikwijls uit andere activiteiten naar voor. Bijvoorbeeld een jongere die problemen heeft met vertrouwen: voor mij is het gedaan, ik vertrouw niemand meer. Proberen, stillekesaan, met stapjes, ervoor te zorgen dat die wel gaat inzien, in een veilige groep, dat hij dat vertrouwen wel gaat uitbreiden... Dat begint met kleine vertrouwensspelen, een blindentocht... Dan moet ge er natuurlijk wel voor zorgen dat het vertrouwen in uw groep goed loopt en dat ze geen fratsen gaan uithalen. Gaandeweg proberen verregaander activiteiten te doen, muurklimmen of zo, waar je iemand moet gaan beveiligen, terwijl die de muur opklimt. Een woord zegt niets, maar laten ervaren: het kan, ge kunt wel mensen vertrouwen! Dat heeft vaak meer effect. Ge moet dan ook de nodige voorwaarden creëren dat het dan ook een succeservaring wordt. Bij een blindentocht, moet ge er iemand bijzetten waarvan ge weet dat die niet het tegenovergestelde effect gaat bewerkstelligen. Want jongeren die elkaar kennen, dan is het soms ook al 'ns plezant om iemand met zijn kop ergens tegen te laten lopen.

Binnen VT is de aanpak zeer gelijkaardig aan POT, maar de activiteiten binnen VT zijn, vanaf de basisfase, meer arbeidsgericht en hebben duidelijker de bedoeling de kennis van de arbeidsmarkt bij de jongere te verhogen of arbeidsgerichte competenties aan te leren. Het gaat bijvoorbeeld om groepsdynamische oefeningen en vertrouwensspelen, samenwerkingsopdrachten, elkaar evalueren in groep, informatie opzoeken, bedrijfsbezoeken, werkervaring, competentiebevorderende projecten, vorming rond sollicitatie en de arbeidsmarkt en activering.

Jo, begeleider VT

Bij elke activiteit krijgt iedereen een aantal specifieke taken, gebaseerd op de competenties waaraan ze moeten werken met het oog op de arbeidsmarkt. Bij elke actie wordt teruggekoppeld naar competenties. We gebruiken ook het kwaliteitspel of het vaardighedenspel om jongeren te leren denken in en praten over vaardigheden en ze leren benoemen bij zichzelf en bij de ander. Als begeleiding hebben we altijd een goed beeld van wat we willen bereiken met een activiteit of met een module. Maar het is vaak moeilijk om het over te brengen naar de jongeren, vooral omdat voor iedereen het zwaartepunt op een andere plek ligt. Dit kan soms frustrerend zijn voor de jongeren.

Sommige sociale vaardigheden worden echt ingeoeft en vastgelegd op film zodat ze achteraf besproken kunnen worden. Jongeren krijgen dagelijks een bepaalde verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld zorgen dat het lokaal net wordt achter gelaten, zelf verantwoordelijkheid nemen over het gebruik van hun GSM tijdens de vorming, hen zonder begeleiding op pad sturen met een bepaalde opdracht, ... Ze moeten bewijzen dat ze het kunnen, ze krijgen véél kansen, ze beginnen met kleine dingetjes maar groeien hier echt wel in!

De meeste projecten baseren zich op de methode van het ervaringsleren*. OBS® heeft hierover talloze publicaties, opleidingen en vormingen uitgewerkt. Zie het hoofdstuk 'Linken en extra informatie' voor meer informatie.

Algemene thema's en vormingen worden via verschillende methodische sporen zoals projectwerk, workshops, cursussen, groepsgesprekken,... aangeboden. Een groot deel van de jongeren heeft gedurende vele jaren schoolmoeheid en desinteresse opgebouwd. Het is dan ook belangrijk om op zoek te gaan naar verschillende methodes en werkvormen om hen opnieuw te prikkelen. Bij het geven van inhoudelijke vormingen proberen we zoveel mogelijk in te spelen op de vragen, noden en interesses van de jongeren. Hoe groter de praktische bruikbaarheid, hoe sneller jongeren overtuigd zijn van het nut van de vorming. Verder voorzien we afwisseling in de vormingsmethodieken, maken we interactie mogelijk en geven we hen eventueel de mogelijkheid om buiten te gaan als ze niet meer kunnen stilzitten,...

Binnen POT kunnen zeer veel thema's aan bod komen.

Wouter, begeleider POT

Bij het geven van inhoudelijke vormingen is het belangrijk de jongeren zelf verantwoordelijkheid te geven over hun gedrag. Bijvoorbeeld voor een jongere met ADHD: geef hem de kans om de vorming te verlaten, 10 minuten naar buiten te gaan wanneer hij het nodig acht. Verder is het belangrijk hen te activeren, te betrekken, in de les. Een goede voorbereiding is daarbij enorm belangrijk. Verder kan je de vorming aantrekkelijker maken door zaken zoveel mogelijk te visualiseren en door variatie te brengen: niet te veel dezelfde werkvormen gebruiken binnen één vorming. Vb: film, foto, tekstjes, uitstap,...

Kasper, begeleider POT

Tijdens vormingen probeer ik zoveel mogelijk gestructureerd en praktijkgericht te zijn. Niet oefeningen op bord schrijven en vragen om die op te lossen, maar eerder een soort wiskundige casus opstellen die voor hen interessant kan zijn (bv korting op een GSM...). Ik probeer vaak eerst zelf de jongeren de oplossing te laten zoeken vooraleer het uit te leggen.

Binnen VT is de bedoeling meer expliciet de kennis van de arbeidsmarkt te vergroten, of arbeidsmarktgerelateerde thema's aan bod te laten komen.

Veerle, begeleidster VT

We geven ook theorie, zodat ze hun algemene kennis verhogen, met als uiteindelijk doel tot tewerkstelling te komen. Door deze theorie krijgen ze meer inzicht in een aantal zaken. We geven bijvoorbeeld een vorming over autisme. Hierdoor begrijpen ze de autistische jongeren beter. Ze staan daardoor meer open voor dingen en houden meer rekening met elkaar en met elkaars mindere kanten. Vroeger probeerden we jongeren meer op een speelse manier te laten leren, maar we merkten dat ze enkel het 'spel', de verpakking, meenamen. Ze gaven de kritiek dat we hier enkel spelletjes deden. Vandaar dat we terug meer echt theoretisch les geven, maar dan met een veel grotere nadruk op eigen ervaringen dan op school. Het is heel belangrijk dat het echt dicht bij hun eigen leefwereld en noden ligt binnen VT. Maar de jongeren vragen er zelf achter: 'Wanneer krijgen we nog eens theorie?'.

Bij sommige organisaties wordt er, vanuit het aanvoelen dat hier een grote nood aan is, een apart vormingsaanbod opgezet om de thema's seksualiteit, relaties en zwangerschap bespreekbaar te maken. Er wordt bijvoorbeeld vorming voorzien voor meisjes die zwanger zijn of jongens die vader gaan worden. Wanneer dit de vorming ten goede komt, gebeurt dit ook in gescheiden groepen.

5.1.2.2. Individuele activiteiten

Individuele activiteiten worden enkel aangeboden binnen POT. Ze kunnen verschillende vormen aannemen: ofwel werken alle jongeren aan eenzelfde opdracht, maar wordt de opdracht zo georganiseerd dat elke jongeren op zijn eigen tempo kan werken, ofwel krijgt de jongere echt een individuele opdracht.

Tineke, begeleidster POT

We werken soms een thema uit d.m.v. 'hoekenwerk'. Voor het thema Europa hebben we bijvoorbeeld 15 opdrachtes (een blaadje invullen, een atlasoefening, iets creatiefs, een stukje begrijpend lezen, een internetopdracht, een kort filmpje, een puzzel,...). De jongeren werken elk op hun eigen ritme en in een andere volgorde de opdrachten af. De tafeltjes staan dan verspreid doorheen verschillende lokalen en aan elke tafel is er plaats voor één opdracht. Als de opdracht klaar is, tekent de begeleider af en kan de jongere zich verplaatsen naar een ander tafeltje voor een nieuwe opdracht. Dit heeft als voordeel dat je kan differentiëren en dat elke jongere op eigen tempo kan werken. Ook in het atelier wordt vaak op deze manier gewerkt. elke jongere is op zijn manier en zijn tempo aan iets anders bezig. Ze zijn samen in het atelier, maar werken toch apart.

Kasper, begeleider POT

We laten een jongere bijvoorbeeld zelfstandig iets bereiden volgens een recept. Hij moet dan een boodschappenlijstje maken, inkopen doen en het gerecht klaarmaken. Koken vinden ze bijna allemaal leuk ... Soms geven we ook individueel werk. Elke jongere werkt dan rond een inhoudelijk onderwerp waarvoor hij interesse heeft of waarvoor extra aandacht nodig is. De jongeren werken dan echt allemaal apart, soms zelfs fysiek in verschillende ruimtes.

Mounir, begeleider POT

Wij hebben een soort van Dienstentocht waarbij de jongere in Gent, aan de hand van een opgemaakt bundeltje, op zoek gaat naar allerlei diensten (JAC, JIP, Werkwinkel, Jeugddienst, Habbekrats, ...). Op het einde moet hij tot een soort van kwartet komen.

Liesbet, begeleidster POT

Als een jongere er echt nood aan heeft om even uit de groep te zijn, dan hebben we ook een doos met een 3-tal dingen waaruit hij kan kiezen: iets inhoudelijk (een bundeltje over een thema of Nederlands), iets creatiefs of een klusje in huis (vegen, opruimen, iets herstellen, ...). Alle benodigdheden voor de opdrachten zitten ook in de doos. De jongere kan dan meteen en vrij zelfstandig aan de slag.

Indien we merken dat de jongere interesses of behoeften heeft die niet gedeeld worden met andere jongeren of die niet direct aangeboden worden binnen het POT, gaan we op zoek naar een maatgerichte invulling. We denken hierbij bijvoorbeeld aan maatprogramma's in samenwerking met externe partners zoals het helpen op een zorgboerderij of deelnemen aan een fitnessprogramma.

5.1.2.3. Gesprekken

Gesprekken vormen één van de meest cruciale instrumenten, zowel binnen POT als binnen VT. Ze kunnen zowel individueel als in groep gebeuren en ze kunnen zowel formeel als informeel zijn.

5.1.2.3.1. Formeel

Individueel⁵

Binnen POT worden de groepsgerichte en individuele activiteiten ondersteund door een gedegen individuele begeleiding. We voorzien persoonlijke momenten met de jongere, waarin we het persoonlijk ontwikkelingsplan bespreken. Deze formele individuele gesprekken vinden vaak op vaste tijdstippen en op vaste momenten in het traject plaats.

Tijdens z'n gesprek besteden we veel aandacht aan het welzijn van de jongere. Het kan bijvoorbeeld gaan over drugsgebruik, ruzie met de ouders, conflicten met leeftijdsgenoten, identiteitscrisis, psychologische problemen,... Tijdens dit moment bekijken we samen de afgelegde weg, de successen en werkpunten. Daarnaast bespreken we ook de groepswerking en het welbevinden van de jongere. We bekijken ten slotte samen de verdere invulling van het persoonlijk ontwikkelingstraject. We analyseren en evalueren het plan en zoeken samen met de jongere op een stapsgewijze manier naar oplossingen.

Sander, jongere POT

Ik ben door gesprekken en activiteiten tot het besef gekomen dat er iets moest gebeuren. Ik werd nooit gedwongen om iets te doen, het woord 'moeten' werd nooit gebruikt.

Jaroslav, jongere POT

Elke week heeft mijn begeleider een gesprek met mij. Je krijgt hier geen rapport, maar wel een blad met gezichtjes die lachen of boos kijken. Je ziet dan als je één keer kijkt onmiddellijk of je goed gewerkt hebt.

Kenny, jongere POT

Ik heb heel veel gehad aan mijn trajectbegeleider. Hij hielp mij altijd als er problemen waren. Het is goed dat iedereen één trajectbegeleider heeft. Het wekelijks gesprek zorgde voor regelmaat en structuur.

Sander, jongere POT

De begeleiding op POT pusht je niet. De begeleiding benoemt de zaken die ze ziet.

5. Deze paragraaf werd overgenomen uit de Visietekst Persoonlijke Ontwikkelingstrajecten (versie 09/09/2011), opgesteld door de Sector Deeltijdse Vorming.

Sofie, begeleider POT

De jongeren hebben wekelijks een individueel gesprek met een vaste trajectbegeleider, aan de hand van hun weekschema. Dit gesprek kan heel kort zijn of langer als het nodig is. Op het weekschema staat welke vakken een jongere allemaal gevolgd heeft. Direct na elke vorming wordt door de begeleiders een gezichtje ingekleurd (lachend, neutraal, boos) op het weekschema. Eventueel kunnen nog opmerkingen gegeven worden in een vrije kolom. Sommige jongeren vullen dit weekschema ook zelf in. Op basis hiervan wordt dan een gesprek gehouden met de POT-begeleiders.

Wouter, begeleider POT

Sowieso is er elke vrijdag een gesprek over hun gedrag. De scores worden gevisualiseerd met bolletjes: twee rode bolletjes is zeer slecht, oranje betekent kan beter, een groen bolletje is goed, twee groene is zeer goed. Ik merk dat dat voor veel jongeren een manier is om beter te willen. Dat is duidelijk en overzichtelijk. Ze mogen dat ook zelf invullen, en dan vullen wij dat in, en dan praten we daarover. Dat is voor veel jongeren een motivator, omdat ze inspraak hebben over hun eigen gedrag. Dat motiveert hen om beter te willen zijn.

Leen, begeleider POT

De vaste coachingsmomenten zijn belangrijk voor de opvolging van een traject. Het is een toetsingsmoment: waar sta je? Voor mij is dat een belangrijk moment om het vertrouwen op te bouwen, omdat je toch een heel individuele band aangaat met die jongere. Ik vind het ook belangrijk om op dat moment door te vragen naar de thuissituatie, de schoolcontext,... Het coachingsmoment is veel veiliger dan een gesprek tussen een groep jongeren waar iedereen half aan 't meeluisteren is. Ik vind het belangrijk om voor elke jongere die rust te nemen om even samen te zitten met je begeleider, ook al komt er weerstand bij kijken. Het is soms wel confronterend om een coaching aan te gaan. Maar het wordt een vast item in een traject, dat stukje evaluatie, bespreking. Dat is ook een rustmoment voor jongeren. De groep kan heel druk zijn, de ateliers ook en dan zijn ze soms extreem opgefokt. En dan tijdens een coaching effe rustig worden, op tijd kijken wat er aan de hand is.

Binnen VT ligt de nadruk meer op de arbeidsgerichte competenties die opgenomen zijn in het alterneringsplan. Officieel zijn er drie alterneringsgesprekken, waarvan de besluiten ook worden opgenomen in het alterneringsplan. In de praktijk organiseren heel wat aanbieders meer formele gesprekken, om korter op de bal te kunnen spelen. Meestal vinden die plaats voor een schoolvakantie. Hierin worden vaak evaluatieformulieren, portfolio's of weekschema's gebruikt om sterke punten en werkpunten voor jongeren bespreekbaar te maken.

Jo, begeleider VT

De individuele gesprekken worden zeer serieus genomen. Liever af en toe een echt diepgaand gesprek dan zeer veel verplichte waarin niets gezegd wordt. We nemen er dan ook de tijd voor. Jongeren die pas starten in het voortraject, vinden dit vervelend: ze zijn het niet gewend. Het duurt te lang. Ze willen weg uit deze setting. Ze voelen zich niet op hun gemak. Ze vinden het moeilijk om te luisteren naar de (traject)begeleider die aan het woord is,... Na een tijdje worden jongeren het gewoon om dit soort gesprekken te voeren. De individuele gesprekken zijn ook de ideale plek om het met de jongere ook eens over iets anders dan over VT te hebben. Voor sommige jongeren is het echt een verademing om eens goed te kunnen 'babbelen'. Dit komt de vertrouwensband tussen de begeleider en de jongere alleen maar ten goede. Hoe groter het vertrouwen, hoe verder je als begeleider kan gaan met het spiegelen en confronteren, wat de band alleen maar hechter maakt. Je mag in dit proces niet te snel willen gaan, want dan loop je het risico dat je alles opblaast.

Daan, begeleider VT

Maandelijks doen we een evaluatie, soms alleen met de jongere, soms met de school erbij en de ouders. We vergelijken mijn evaluatie en die van henzelf en bekijken waar ze overeen komt en waar niet. Dan kan je zien hoe het zelfbeeld van de jongere is, hoe ze zichzelf evalueren.

Mladen, begeleider VT

Wij bereiden het alterneringsgesprek in een individueel gesprek met de jongere voor. We doen dit op basis van ons eigen formulier. De competenties die hierin staan, vertalen we dan samen met de jongere naar de competenties die in het alterneringsplan staan. Zeker voor de jongeren voor wie taal een moeilijkheid is, is dit wel belangrijk. Op die manier zijn ze goed voorbereid en durven ze ook hun inbreng doen op het alterneringsgesprek.

Met het netwerk

Binnen POT vinden op vaste tijdstippen case-overleggen plaats, waar de verschillende betrokken partners rond de tafel zitten om de evolutie van de jongere te bespreken. De jongere is hier zoveel mogelijk zelf bij betrokken en bij aanwezig. Soms bereiden we het gesprek ook op voorhand met hem voor.

Tineke, begeleidster POT

We hebben een hele nauwe samenwerking met het CLB: er is een wekelijks contact en om de 14 dagen is er een overleg.

Voor het VT is het vooral de school die met het netwerk communiceert en vinden er in principe geen formele overlegmomenten plaats, zelfs niet met het CLB. Enkel in crisissituaties of op uitdrukkelijke vraag van de trajectbegeleider kan dit wel plaatsvinden.

Groepsgesprek

Ten slotte nemen we zowel binnen POT als binnen VT bepaalde zaken op in groep. Dit kan zowel gaan om het bespreken en opvolgen van werkpunten, om het uitklaren van conflicten als om het reflecteren op activiteiten.

Daan, begeleider VT

Na de individuele evaluaties, werken we verder in groep. We werken daarbij met steekkaarten, iedereen bekijkt wat het belangrijkste is dat hij uit zijn evaluatie haalt. 'Wat ging al goed? Wat ging niet zo goed?' We gaan dan concreet bekijken hoe we daaraan gaan werken.

Jo, begeleider VT

D.m.v. groepsgesprekken gaan we dingen die gebeurd zijn tijdens een activiteit benoemen. We vragen aan de jongere waarom hij tijdens een bepaalde activiteit sommige acties wel of niet heeft gesteld,... Op die manier leren jongeren reflecteren, nadenken over zichzelf. Het voordeel van een groepsgesprek is dat je de groep er in zijn totaliteit bij kan betrekken en dat die zichzelf hierbij ook evalueert en soms zelfs corrigeert. Ze durven elkaar aanspreken over dingen en oefenen op die manier ook sociale vaardigheden.

5.1.2.3.2. Informeel

Informele gesprekken maken zowel binnen POT als binnen VT een cruciaal onderdeel uit van het vormingsaanbod. Ze kunnen zowel in groep als individueel plaatsvinden. Informele gesprekken zijn moeilijk vooraf te sturen, maar zijn vaak belangrijk voor het ontwikkelen van een vertrouwensband en maken evenzeer als formele gesprekken onderdeel uit van de geboden coaching. Humor kan in deze gesprekken een belangrijk instrument zijn, dat helpt om afstand te nemen en dingen bespreekbaar te maken.

Veerle, begeleidster VT

Buiten de formele gesprekken nemen we de jongeren ook wel eens apart tussendoor. Gisteren bijvoorbeeld kwam er een jongere binnen die ik al in weken niet meer gezien had. Dan ga ik wel even vijf minuten met hem naar buiten om eens te praten. Als de omstandigheden het toelaten, want vaak sta je alleen en dan kan je de groep moeilijk zonder begeleiding achterlaten.

Jill, begeleidster POT

Ik gebruik informele gesprekken veel om dingen af te tasten. De radio staat aan in het onthaallokaal en je bent bezig met de voorbereiding van de meerdaagse en er wordt op de radio iets gezegd over bv. de speekseltest. En dan een bommeke droppen: 'Zeg mannen, die speekseltest, dat is ook voor mensen die meerijden hé, dat is niet alleen voor de chauffeur!'. En het gesprek op dat moment openen rond drugs. 'Ben je ermee bezig, zijn mensen in je omgeving hiermee bezig?' En daar dan nagaan hoe die ermee omgaat: hoe geeft die dat een plaats in zijn leven, waarom heeft die dat nodig?... En via die weg het gesprek openen zonder een oordeel te hebben. Het heeft veel met oordeel te maken. Als een jongere voelt dat ik een oordeel over hem heb, dan verliest je een stuk die binding, dan gaat er iets stuk in hetgeen je aan 't opbouwen bent. Vanuit die gesprekken ga ik op zoek naar een programma-aanbod dat daarbij aansluit. 'Afkicken is moeilijk!' 'Ha, is dat moeilijk? Misschien moeten we eens naar een afkickcentrum gaan?' Als er woorden komen, kan je erop inhaken, dat is veel organischer, minder van: wij hebben een programma voor jullie gemaakt. Nee: jullie hebt een voorzet gegeven en wij zijn erop ingegaan.

Leen, begeleidster POT

Een coaching kan evengoed tussen een atelier door zijn, als we even buiten staan met een jongere. Dat zijn soms ook heel waardevolle momenten. Hier binnen zeggen ze soms: 'Ik Heb 't gevoel dat ik bij een psychiater zit.', en dat er dan een hele muur komt en heel veel weerstand. En dan, ik hou die coaching wel, dat is niet iets dat ik afschaf, ik vind dat heel belangrijk om dat gestructureerd te doen met jongeren. Maar met die jongeren, waar er zoveel weerstand op zit, probeer ik dat tussen de ateliers aan te gaan.

Ik probeer jongeren vaak tijdens informele gesprekken op een humoristische of sarcastische manier dingen terug te geven. Ik was vorige week bijvoorbeeld met een meisje op de Kalmthoutse Heide gaan wandelen. Ze heeft geen enkel toekomstperspectief. En dan overdrijf ik dat gewoon kei-hard: 'OK, dat's goed, ge gaat nu uw school afmaken, ge gaat helemaal niks doen, dan ga je zeggen, ik wil toch niet gaan werken, dan ga je naar 't OCMW gaan en dan ga je daar zeggen: 'OCMW, ik wil geld!', en dan gaan die zeggen: 'Ge krijgt geen geld van ons, want ge moet gaan werken!', en dan ga je een beetje sterven in een hoekske.' Dan geef ik dat mee op een sarcastische, humoristische manier. En dan heeft zij ook zoiets van: dat is precies ook niet echt de bedoeling. En dan creëer je daar openheid in. Het is aftasten, maar bij heel veel jongeren werkt dat. Als je merkt dat het werkt, dan ga je daar mee verder. Door er humor in te brengen, creëer je een afstand tussen de jongere en zijn probleem, want het wordt in een soort van mopje gegoten en je bespreekt het mopje, je bespreekt niet de jongere. Dat creëert een afstand waardoor jongeren soms wél kunnen kijken naar wat er scheelt. Niet altijd natuurlijk, maar soms wel.

5.2. In samenwerking

5.2.1. Het belang van een sterk team

Om te werken aan een goed contact en een vertrouwensband met de jongeren, en om hen tegelijk een duidelijke structuur mee te geven, is een goed op elkaar afgestemd team, zowel binnen POT als binnen VT, enorm belangrijk. De warme sfeer, die bepalend is voor het welbevinden van onze jongeren, stralen de medewerkers uit. Door met plezier en op een collegiale manier samen te werken, vormen zij op dit punt ook een voorbeeldfunctie voor de jongeren wat betreft motivatie en werkattitudes.

Daarbij komt ook dat het belangrijk is dat het hele team achter de afspraken en beslissingen staat en dat iedereen goed op de hoogte is van wat er zich in het leven van de jongeren afspeelt in en buiten de organisatie waar VT of POT plaatsvindt. Door regelmatig samen te komen en de lopende zaken, projecten, eventuele incidenten en evolutie van elke jongere te bespreken, merken de jongeren dat het team éénzelfde standpunt vertolkt en dit geeft houvast. Bovendien is het aangenaam wanneer de jongere de betrokkenheid en interesse voor zijn traject aanvoelt vanuit alle medewerkers – al is het natuurlijk belangrijk om de privacy van de jongere te respecteren en voorzichtig om te springen met persoonlijke informatie.

Een hechte band tussen het team is niet alleen nuttig en nodig om de jongeren een veilig en geborgen gevoel te geven. Ook voor de (nieuwe) medewerkers is het essentieel dat ze bij elkaar terecht kunnen om moeilijke momenten te ventileren en te bespreken, elkaar te steunen op een lastige dag, goede raad te vragen bij twijfelmomenten en een vlotte uitwisseling van creatieve en constructieve ideeën te garanderen die zowel de positieve als de negatieve gebeurtenissen helpen kaderen. In een collegiale sfeer spreekt het vanzelf dat iedereen flexibel met zijn takenpakket omgaat en bereid is om de eigen functieomschrijving soms te overstijgen om bepaalde praktische of organisatorische problemen zo goed mogelijk op te lossen.

Meer ervaren collega's kunnen jongere teamleden helpen relativeren bij het omgaan met gedragsproblemen bij jongeren, en ook naar de jongeren toe een duidelijk signaal geven dat bepaald ongewenst gedrag bij die collega wel degelijk niet OK is en met het hele team is besproken. Dit soort feedback van meerdere kanten helpt de jongere om in te zien dat zowel zijn positieve inzet (aanwezigheid, op tijd komen,...) als grensoverschrijdend gedrag duidelijke gevolgen heeft.

Wanneer er adviezen worden geformuleerd of beslissingen worden genomen met betrekking tot het traject van de jongere (al dan niet klaar voor een brugproject of om door te stromen naar een CDO; eventueel veranderen van groep op basis van persoonlijke of groepsgebonden factoren; individueel extra begeleiden voor een bepaald aspect van de vormingen; enzovoort) is het interessant om deze voorstellen gezamenlijk in team te bespreken. Vaak spelen er immers weinig tastbare factoren mee wanneer het gaat over het inschatten van wat het beste is voor een jongere. Wanneer dan dit buikgevoel van alle begeleider van de jongere wordt gebundeld, levert dit een gezond palet van invalshoeken op. Dat leidt meestal tot een weloverwogen beslissing waar iedereen achter kan staan. Dit is geen overbodige luxe, gezien regelmatig beslissingen genomen moeten worden die een invloed hebben op het leven van een jongere.

Het is daarbij niet de bedoeling dat begeleiders zich verstoppen achter beslissingen van het team. Het is goed dat er voor de jongeren transparantie is over de beslissingsprocedure, zonder de individuele standpunten van de verschillende begeleiders weer te geven. Op die manier leren jongeren ook hoe compromissen tot stand komen.

Tineke, begeleidster POT

In onze werking wordt heel sterk gefocust op het team. De collega's vormen een soort van familie, die kinderen opvoedt en laat groeien. De ouders komen met verschillende normen, waarden, achtergronden bij elkaar, maar zolang ze van elkaar houden, gaan ze voort. Iedereen vertrekt daarbij vanuit zijn eigen waarden en normen. Als je iedereen rond de tafel zet en zijn buikgevoel laat uitspreken en daar een mooie samenvatting van maakt, dan krijg je een beslissing die in de juiste richting gaat. Op die manier wordt binnen onze werking beslist of een jongere in een project kan stappen, of hij kan terugstromen naar school of van groep moet veranderen, of als er iets moet gebeuren op maatschappelijk vlak m.b.t. een specifieke problematiek.

5.2.2. Samenwerking met het netwerk van de jongere

De betrokkenheid en steun van de ouders of referentiepersoon van de jongere is enorm belangrijk. Eerst en vooral om de jongere toe te laten naar POT of VT te gaan en op te volgen of hij er effectief naartoe gaat, maar ook in het ondersteunen van het binnen het POT of VT opgestarte leerproces. Ook het netwerk van vrienden, de echtgenoot,... maar ook alle mogelijke hulpverleners moeten op dezelfde golflengte zitten om de jongere naar een gemeenschappelijk doel toe te ondersteunen.

5.2.2.1. Ouders of referentiepersonen

Ouders worden zoveel mogelijk betrokken bij het proces van de jongere, zowel op momenten dat het traject positief verloopt, als op momenten dat het moeilijker gaat. Op die manier weten de ouders wat er gebeurt binnen POT of VT en kunnen ze het opgestarte traject ook ondersteunen.

Het is daarbij erg belangrijk om goed in te schatten welke gevolgen het contacteren van de ouders zal hebben op de thuissituatie van de jongere. Ouders hebben dikwijls ook een zeer grote loyaliteit naar hun kinderen toe, maar dat betekent niet dat de jongere thuis achteraf niet de wind van voren krijgt.

Ten slotte is ook naar de ouders toe een aanpak op maat nodig. Sommigen zijn al zodanig teleurgesteld in de hulpverlening dat ze aanvankelijk weinig respect tonen naar begeleiders toe. Anderen kennen dan weer een enorm gezag toe aan een begeleider. Het is belangrijk om hier goed op in te spelen.

Zeker binnen POT investeren we heel sterk in het overtuigen van de ouders of referentiepersonen van het belang van het traject. Er wordt getracht ook met hen een vertrouwensband op te bouwen.

Jaroslaw, jongere POT

Er was vorig jaar een tijdje dat het hier niet zo goed ging met mij. Ik ging niet meer naar POT. Mijn papa zat toen net in de gevangenis. Ik ben toen bij hem op bezoek geweest en hij heeft gezegd dat ik terug naar school moest beginnen gaan.

Gert, begeleider POT

Vanaf de opstart probeer ik via telefoons, mails en brieven (sommige ouders hebben het druk) een vlot en goed contact op te bouwen. Ge moet ervan uitgaan dat ze veel negatieve ervaringen hebben gehad voordien en dat het vertrouwen in school, CLB, instellingen en zo meestal gezakt is. Sowieso, als de jongeren niet aanwezig zijn of als er voorvallen zijn, worden de ouders gebeld. We bellen echter ook als er positieve dingen zijn. De eerste twee dagen verlopen meestal ook vrij positief, omdat de jongere zoiets heeft van: ik wil mijn best doen. We contacteren dan de ouders om te zeggen dat de eerste twee dagen goed waren en dan hebt ge naderhand een mandaat. Als er dan dingen zijn die niet goed gaan, dan kan je die veel gemakkelijker bespreken met de ouders. In het begin deden we die 'stoeftelefoontjes' niet en dan maken de ouders hetzelfde mee als op al die andere scholen of wat ze in het verleden hebben meegemaakt. En dan loopt het vast. We zeggen ook tegen ouders: 'Als je iets hoort over POT, durf met ons contact opnemen, dat mag een sms'je zijn of laat 1 keer rinkelen, wij bellen u wel terug!'. Dat werkt eigenlijk ook wel goed. Bij sommige ouders moet je 2-3 keren op huisbezoek gaan vooraleer je de klik maakt of vooraleer ze de telefoon opnemen. Die ouders hebben de laatste jaren zoveel meegemaakt, dat je ook met hen dat vertrouwen moet gaan opbouwen.

Dries, begeleider POT

We houden soms speciaal opendeurdag om de ouders tot hier te krijgen. We merken dat ze hun kinderen soms teveel indekken. We zorgen ervoor dat ze regelmatig ons gezicht zien, dat er persoonlijk contact is. Er is ook al eens een tentoonstelling geweest met het materiaal dat de jongeren gemaakt hebben. We doen soms ook beroep op brugfiguren: personen uit dezelfde context. Zo hebben we bijvoorbeeld een aanspreekpunt met de Roma. Dit kan belangrijk zijn.

Gert, begeleider POT

Tijdens de intake zijn de ouders erbij. Wij proberen daar gewoon overeenkomsten te sluiten, dat de ouders ook mee in zee gaan met ons. Dat ze weten wat ze kunnen verwachten van ons, wat het doel juist is. Duidelijk maken dat het een traject is, niet een maandje hier zitten en dan terug naar school. En hen zo goed mogelijk op de hoogte te houden. Bijvoorbeeld als er iemand 's morgens niet is, dan proberen we de ouders zo snel mogelijk op de hoogte te houden om te horen van: hoe zit 't? Waar zit 'm? En dat is dan ook dikwijls van: 'Ik weet het zelf niet.', en dat moeten we dan ook gaan oplossen.

Marlies, begeleidster POT

Wij bellen ouders regelmatig op, als jongeren er niet zijn, als er iets gebeurd is, maar ook als er de jongere een goeie dag gehad heeft. Wij leggen aan ouders ook uit wat de bedoeling van POT is. Als we op huisbezoek gaan en je praat met ouders, dan geeft dat vaak al een heel andere band. Jongeren weten ook dat we contact opnemen met hun ouders. Dat is ook belangrijk: transparantie, dat ze weten welke informatie naar wie gaat, dat je open communiceert over wat je doet en waarom.

Jill, begeleidster POT

Op huisbezoek probeer je een inschatting te maken: hoe zitten de verhoudingen in dat gezin, wat leeft er in dat gezin, waar woont die? Een beetje zien hoe de interactie in het gezin loopt, uitleg geven over POT en de begeleiders, wat uitleg bij het ruimere kader van het traject binnen het deeltijds onderwijs, wat duidelijkheid scheppen, ook rond onze werkwijze: wij werken met projecten, wij gaan op 2-daagse, waarom gaan we naar Parijs en hoe zijn we daar samen met de jongeren toe gekomen?

Binnen VT is er minder tijd om veel te investeren in contacten met de ouders of belangrijke referentiepersonen, maar ze worden toch zoveel mogelijk bij het proces betrokken.

Daan, begeleider VT

Als jongeren niet afkomen en herhaaldelijk niet opnemen als we ze bellen, dan kan het zijn dat we contact opnemen met de ouders. De ouders worden ook uitgenodigd op onze evaluaties hier. Dan zijn er soms wel dingen waar ouders over uit de lucht komen vallen. Dan blijkt bijvoorbeeld dat een jongere nooit op tijd komt. En dan vraagt die moeder: 'Hoe laat moet hij hier zijn?' 'Half negen.' 'Half negen? En die jongen vertrekt thuis om half acht met de brommer en het is maar een halfuurtje!' Dan vallen de puzzelstukken al meer samen. Dan bleek dat die jongen altijd een kameraad ging ophalen 's morgens en er was een vermoeden dat ze dan samen weed rookten. Dus die moeder zei: 'Hier klopt iets niet!', en vanaf dat moment kwam die jongen wel op tijd.

Veerle, begeleidster VT

De jongeren moeten om negen uur bij ons zijn, maar de vorming begint om kwart na negen, omdat ik eerst alle jongeren opbel die er niet zijn. Kan ik de jongere herhaaldelijk niet bereiken, dan bel ik de ouders. Dit is belangrijk, omdat je aan de jongeren die aanwezig zijn dan ook het signaal geeft dat je niet zomaar gratuit afwezig kan zijn.

Het betrekken van de ouders bij het traject en het tot stand brengen van een goed contact met hen, is des te belangrijker in de projecten die veel met Roma- en andere allochtone jongeren werken. Bepaalde jongeren worden van thuis uit immers geconfronteerd met normen en verwachtingen die soms ver uiteen liggen met wat

de maatschappij van hen verwacht. Dit geldt onder andere voor het belang van naar school gaan, seksualiteit, het dragen van een hoofddoek, het mogen werken of vorming mogen volgen in een context waar ook mannen zijn,... Meisjes worden daarbij, als gevolg van culturele opvattingen met betrekking tot rollenpatronen, met heel andere drempels geconfronteerd dan jongens.

Stijn, begeleider POT

De meisjes uit onze werking trouwen en/of bevallen heel vroeg. De invloed van de echtgenoot op het traject wordt dan ook heel erg belangrijk... van jongens wordt dan weer vaak verwacht dat ze meewerken met hun vader (in het zwart).

Tineke, begeleidster POT

Rollenpatronen en culturele achtergronden wegen in ons project wel zwaar door. Vaak wordt van de meisjes niet meer verwacht dan uit te groeien tot een goeie huisvrouw. Hierdoor liggen de verwachtingen vanuit hun omgeving helemaal anders.

Bij huisbezoeken is het ook zinvol om je bewust te zijn van de gendergevoeligheid bij bepaalde gezinnen. Als vrouwelijke begeleider is het bijvoorbeeld soms moeilijk om je gezag te laten aanvaarden door (allochtone) vaders. Het kan dan verstandig zijn een mannelijke (allochtone) collega mee te nemen op huisbezoek. Als mannelijke begeleider is het soms niet gemakkelijk om ouders te overtuigen om hun dochter te laten meegaan op een driedaagse. Hier kan het verstandig zijn een vrouwelijke collega te laten langsgaan.

In sommige gevallen is een positief neveneffect van het volgen van een POT of VT dat de band tussen een jongere en zijn gezin opnieuw verbetert, waardoor de jongere tot rust kan komen. Belangrijk daarbij is om een goed evenwicht te houden: binnen een POT of VT draait het traject in eerste instantie nog altijd om de jongere. Bij te ernstige problemen binnen het gezin dient, in overleg met het netwerk, ook andere hulpverlening ingeschakeld te worden.

Sander, jongere POT

Ik had thuis heel veel ruzie. Op POT heb ik rustig leren praten. Hierdoor is er thuis ook veel veranderd. Ik schreeuw nu niet meer terug en blijf gewoon rustig praten. Ik probeer het gesprek aan te gaan. Als mijn moeder lastig begint te doen en dan ook mijn vader, dan reageer ik rustiger en daardoor reageren zij ook rustiger. Mijn moeder heeft een beter beeld gekregen van mij, omdat ik zelfstandiger ben en nu ook mijn rijbewijs gehaald heb. Iedereen is blijer met de situatie van nu.

Kenny, jongere POT

Door een gesprek met mijn begeleider en mijn mama is mijn thuissituatie verbeterd. Hierdoor is mijn traject ook in de positieve richting geëvolueerd.

Mounir, begeleider POT

Wat we ook doen, is 'ontdek je plekje'. Dat wil zeggen dat we met de volledige groep ergens in de wijk gaan waar de jongere rondhangt, maar waar we ook vaak vragen of we thuis mogen gaan bij zijn ouders. Het kan zijn dat er bij een Turks gezin thee en koekjes en zo staan en dat de ouders ook een keer zien in welke groep hun zoon nu zit. Dat kan een serieuze meerwaarde zijn... naar de context toe, maar ook op psychologisch vlak, voor die ouders, al die negatieve ervaringen van het verleden... 'Kijk, we zijn opnieuw begonnen'. Want vaak hebben ze zoiets van: mijn zoon is een nietsnut, hij kan niets. Die jongere weet dat ook en die wil het eigenlijk wel goed doen.

Bijvoorbeeld, Stefano, die zit in een instelling. Zijn vader had hem laten plaatsen. Op school liep het vast, thuis liep het ook verkeerd. In eerste instantie was Stefano altijd aanwezig. We merkten eigenlijk dat hij het moeilijk had om in de instelling te blijven en hier een inspanning te leveren omdat hij in conflict met zijn vader zat. Dat was niet uitgesproken, want hij mocht niet terug naar huis gaan. Op die manier heb ik als individueel begeleider contact opgenomen met de vader, met de vraag om een keer samen te zitten. Dat was eigenlijk een vrij negatief gesprek. De vader heeft veel geventileerd over wat er allemaal is fout gelopen met Stefano en hij geloofde niet dat het nu anders zou gaan. En dan hebben wij gezegd: 'Kijk, dit zijn tot nu toe zijn scores.'. En vanuit de instelling: 'Die jongen levert een inspanning, we willen hem echt wel een kans geven, wilt u hem ook een kans geven?' 'Ja'. En nu maandag hebben we het gesprek gehad dat hij mag terugkeren naar school en de vader gaf aan: 'Ik merk dat er de laatste maanden echt wel vooruitgang is, zowel van jullie als vanuit de instelling uit. Hij is volwassener geworden, hij heeft stappen vooruit gezet.' Als we toen dat overleg niet gehad hadden en de vader toen zijn frustraties niet had kunnen ventileren en we hadden hem nu verteld dat het goed gegaan was, dan had die weerstand er nog wel geweest. En nu was er het vertrouwen dat wij als begeleiding in hem hebben, maar ook het feit dat zijn vader zegt: 'Ja, ge doet het wel goed.', en ge zag Stefano gewoon glunderen. Het feit dat hij een complimentje van zijn vader krijgt, dat is ook waarvoor hij het doet: wow, ik doe het goed!

Leen, begeleidster POT

Zo was dit bij een bepaalde jongere de vader waar we heel hard op hebben ingespeeld. Vanaf de tweede dag begon die jongere de boel op stelten te zetten. Vaak als we naar de vader belden, hadden we hem twee uur aan een stuk aan de lijn, omdat hij zijn verhaal wou doen. Wat bleek? Vaak als de jongere afwezig was geweest, was er ook een conflict geweest tussen vader en zoon. Daarna liep de zoon vaak uit huis weg. Toen we stoeftelefoontjes begonnen te plegen naar de vader over de jongere en toen hij vrijwilligerswerk begon te doen in een horecazaak, merkten we hoe hard de vader daar op had zitten wachten. Bovendien bleek die jongen heel wat boetes te hebben liggen van de NMBS die hij altijd uit de brievenbus haalde zonder dat de vader daar iets van wist. We hebben toen met de NMBS gebeld om die boetes te verminderen en een afbetalingsplan op te starten. De vader werd op de hoogte gebracht en daardoor viel er een enorme last van de schouders van die jongen. Plots werd die vertrouwensband tussen vader en zoon hersteld en evolueerde hij positief. Een maand later ging hij op brugproject en even later was hij zelfs aan het werk.

Natuurlijk moet je zien dat je als begeleider je tijd juist spendeert, het draait namelijk nog altijd om de jongere. Dus je kan niet altijd enorm veel tijd spenderen aan contact met de context van de jongere. Maar als je de jongere anders niet bereikt kan je niet anders.

5.2.2.2. Vrienden

De invloed van vrienden, de zogenaamde 'peer influence*', is gekend en op verschillende manieren aangetoond. We bespraken eerder al het feit dat jongeren in de puberteit door hun neurologische en psychosociale ontwikkeling extra veel belang hechten aan de mening van hun leeftijdsgenoten en dat ze erg gevoelig zijn voor een sociale beloning. Voor maatschappelijk kwetsbare jongeren, wordt de peergroep bovendien nog belangrijker dan voor andere jongeren (zie hoofdstuk 2.1 en 2.3).

Hoewel deze 'peer influence' meestal een negatieve bijklank heeft, hoeft dit niet per definitie zo te zijn. We proberen dit ook aan te wenden als een hulpmiddel, door bijvoorbeeld activiteiten te organiseren waarbij jongeren hun vrienden op bepaalde momenten ook meebrengen naar de werking. Je krijgt niet alleen meer informatie door contact te hebben met de sociale omgeving van de jongere, maar je hebt er soms ook een (kleine) invloed op, waardoor vrienden (positief) betrokken kunnen worden bij het traject.

Gert, begeleider POT

Als er een feestelijke activiteit is, zoals een tentoonstelling of een opening, dan is steeds iedereen welkom, dus niet alleen de ouders, maar ook een aantal vrienden.

Mounir, begeleider POT

Er wordt ook contact gemaakt met vaders en moeders, vrienden, comité, enz. Begeleiders proberen mee te gaan met de jongeren, bijvoorbeeld door hen thuis af te zetten met de camionette, waarbij ze ook een zicht krijgen op de buurt, de plaatsen waar de jongere veel komt, bij de jongere thuis. Op sommige momenten mogen de jongeren ook een vriend meebrengen en wordt er samen een film gekeken, of samen gebowld.

5.2.2.3. Betrokken professionelen

Om de negatieve ervaringen met maatschappelijke instellingen om te buigen en opnieuw een positieve relatie te ontwikkelen, is een goede samenwerking met andere betrokken professionelen erg belangrijk. 'Professionelen' wordt hier ruim geïnterpreteerd: naast de school, aanbieders van VT en/of POT en het CLB (de kernpartners) kunnen er veel verschillende andere organisaties betrokken zijn bij het traject van de jongeren, zoals bijvoorbeeld Begeleid Zelfstandig Wonen, het Comité Bijzondere Jeugdzorg, consulenten van de jeugdrechtsbank, het JAC, de Romadienst, maatschappelijk assistenten van het OCMW, begeleiders uit instellingen, spijbelpolitie, straathoekwerkers, vrijwilligers van vluchtelingen-organisaties,...

Een goede afstemming begint bij een open communicatie tijdens de 'officiële' momenten in een traject zoals de aanmelding, de intake, case-overleggen,... Naast deze momenten is er ook nood aan communicatie om kort op de bal te kunnen spelen. Als alle partners, door te communiceren, tonen dat ze op één lijn staan, zal het geheel duidelijker worden voor de jongere zelf, maar ook voor zijn ouders, andere professionals,... Het is daarom heel belangrijk hier voldoende aandacht aan te besteden. In de mate van het mogelijke wordt de jongere hier zelf bij betrokken. Er wordt in elk geval duidelijk gemaakt welke info aan wie doorgegeven wordt.

In de samenwerking met de school is het cruciaal hoe POT en VT aan de jongere wordt voorgesteld op het moment van doorverwijzing.

Jo, begeleider VT

Het is enorm belangrijk hoe VT door de school aan de jongeren wordt voorgesteld. Ze mogen het niet zien als de laatste fase in een waterval systeem. VT moet dus zo aangebracht worden dat hij intrinsiek gemotiveerd is om er aan te beginnen en begrijpt waarom hij in VT zit.

Wouter, begeleider POT

De vorm van aanmelding is ook zeer belangrijk: als de jongere gefrustreerd is, omdat hij naar POT moet is dat geen goede start. Het is van belang hoe het traject voorgesteld wordt bij de intake. Wordt het voorgesteld als straf/ speeltijd/vuilbak?

Zeker binnen POT is de afstemming tussen de verschillende betrokken organisaties essentieel om het traject optimaal te laten verlopen. De betrokken organisaties en de manier waarop deze afstemming gebeurt, verschilt sterk van regio tot regio en van traject tot traject. Cruciaal in de samenwerking met deze professionals is dat de samenwerking steeds in functie moet staan van het traject van de jongere. Andere professionals worden, in samenspraak met het netwerk, betrokken als de voortgang van het traject van de jongere dit vereist. Een goede samenwerking creëert bovendien de mogelijkheid om een positieve ervaring op te doen met andere professionals en, in het verlengde daarvan, met de maatschappelijke instanties die zij vertegenwoordigen.

Wouter, begeleider POT

Het tweemaandelijks case-overleg met de school bleek binnen onze werking niet voldoende. Daarom is er nu een maandelijks case-overleg. Wekelijks worden ook verslagen doorgestuurd naar de school. Voor de jongeren die de combinatie school – POT maken, sturen de scholen ook een kort verslagje door van hoe het op school is gegaan.

Jill, begeleidster POT

We hebben op regelmatige basis contact met thuisbegeleiders en consulenten. Als je voelt dat situaties uit de hand lopen en er wordt geen actie ondernomen, dan zien we voor ons wel een taak weggelegd om dat netwerk te activeren. Het is belangrijk dat jongeren weten dat er afstemming is. Dat maakt hen duidelijkheid dat er niet met die mannen van 't een naar 't ander geheuld wordt. Ik denk dat in de beginfase die transparantie belangrijk is. Die informatie gaat ook naar een thuisbegeleider, dat is altijd met toestemming en medeweten en soms gaat dat via de school naar instanties. Een jongere moet weten dat een verslag niet voor niks geschreven wordt. Ook als er positieve dingen instaan, dat je belt naar de ouders: 'Amal, vandaag, uwe zoon, dik in orde!', en dat heeft impact. Als je na de vorming belt met ouders, 't eerste dat die jongere de volgende morgen zegt: 'He, gij hebt gebeld met mijn ouders, ze zeiden dat ik mijn best had gedaan!' Als die dat niet belangrijk zou vinden, zou die daar niets over zeggen.

Mounir, begeleider POT

We hebben nu een jongere die het heel moeilijk heeft thuis. Hij komt eigenlijk nooit naar POT, maar wel naar de afspraken met Begeleid Zelfstandig Wonen. Wij gaan wel mee naar de consulent en naar de BZW-dienst. Eigenlijk steunt zijn moeder op hem. Hij woont alleen met zijn moeder, die hem nodig heeft. Zonder hem loopt het thuis helemaal in het honderd. We hebben dan ook een gesprek gehad met die moeder: 'De situatie, zoals ze nu loopt, daarmee maak je dingen kapot voor die jongen.' Dat het belangrijk is dat die jongen eruit gaat en dat de moeder op een andere manier hulp moet zoeken.

Kasper, begeleider POT

Bij een bepaalde jongere, toen we merkten dat al de stappen die we zetten, niet werkten, en dat ook de moeder aangaf dat ze het ook niet meer zag zitten, zijn we een stapje verder gegaan. We hebben in overleg met het Comité en met de moeder een thuisbegeleidingsdienst ingeschakeld. Als we merken dat we daar kleine stapjes kunnen zetten, dan gaan we doorverwijzen naar de professionele hulpverlening en dat ook met de ouders bespreken.

Marlies, begeleidster POT

Samenwerking met het netwerk van de jongere is belangrijk. Zoals bijvoorbeeld bij een meisje, die vertelde: 'Er zijn thuis zoveel problemen. Begeleid zelfstandig wonen zou mij helpen om naar jullie te komen, want er zijn thuis zoveel problemen, ik lig daar wakker van en ik word er moe van. Er is constant gescheld en ruzie en pff... dan ben ik overdag te moe, heb ik geen moed om tot bij jullie te komen.' Dus begeleid zelfstandig wonen is voor haar de oplossing: 'Als ik op mijn eigen ben en voor mezelf kan zorgen, wat rust in huis, slapen en dan ga ik er wel geraken.' Door contact op te nemen met de consulent zijn ze nu bezig met het opstarten van begeleid zelfstandig wonen. Het is belangrijk dat het netwerk met de neuzen in dezelfde richting staat om duidelijkheid te geven aan het traject van de jongere. Een jongere voelt dit.

Leen, begeleidster POT

Er is een meisje geweest die heel veel weerstand had om naar hier te komen. Ze was eigenlijk heel boos op de hele wereld, wat ze haar allemaal aandeden om naar een POT te komen. Ik ben een paar keer langs geweest in die instelling. Ik kreeg die gewoon niet tot hier. Op een gegeven moment heb ik iedereen verzameld: de mensen van de instelling, een consulent, het CLB, de leerkrachten, en dat meisje dan. Dat is een heel heftig gesprek geweest. De consulent heeft gezegd: 'Als jij morgen niet naar POT komt, dan vliegt ge morgen naar Beernem!'. Maar ja, ze is wel komen opdagen en dat is nu een super positief traject. Die vindt dat hier kei-leuk, die gaat in sprongen vooruit. Soms moet je even in zo'n situatie zitten om verder te geraken.

Voor het VT is vooral de communicatie tussen de kernpartners belangrijk, des te meer omdat jongeren in VT altijd de combinatie met school of POT maken. Occasioneel is er ook contact met partners uit de ruimere context, maar dit is - gezien de invulling van VT - minder intensief dan in POT. In principe is het vooral de school die instaat voor de contacten met andere professionals. De afstemming met de scholen en de afspraken over communicatie spelen dan ook een cruciale rol. Het alterneringsplan is daarin een belangrijk instrument (zie hoofdstuk 1.1).

Wim, begeleider VT

Vanuit POT werd een jongere verwezen naar het voortraject. De individuele begeleider van POT deed nog twee weken nazorg. Door de vele contacten tijdens POT was het netwerk ook zeer betrokken tijdens de opstart van het VT.

Veerle, begeleidster VT

In tegenstelling tot bij POT is het binnen VT niet altijd nodig intensieve contacten te hebben met het netwerk bij doorstroom naar een vervolgetraject. We zorgen wel dat we aanwezig zijn op de oudercontacten van de scholen en de klassenraden.

De communicatie moet in elke richting zo efficiënt mogelijk gebeuren. Een gemeenschappelijke 'tool' waartoe alle partners toegang hebben, zou de opvolging van een traject kunnen vergemakkelijken.

Gert, begeleider POT

Wij gebruiken als registratiesysteem Informat. Dit programma bevat praktische informatie, maar ook informatie over de begeleidingen. In het gedeelte over de begeleidingen kunnen feedback en opmerkingen opgenomen worden. Als er iets noemenswaardigs gebeurt tijdens de vormingen of ateliers. Als de individuele coach van de jongere niet aanwezig is en er gebeurt iets belangrijks, dan krijgt hij een melding via Informat. Op die manier wordt de begeleider op de hoogte gebracht telkens er iemand anders een aanvulling maakt aan het dossier van de jongere. De coach kan deze zaken opnemen tijdens de individuele coaching. Eén vak wordt ook opengesteld voor de CLB's. Elke CLB'er heeft toegang tot die jongeren die hij in begeleiding heeft. De doelstellingen van de school en van POT worden op die manier ook opgevolgd. Het is dankzij dit systeem niet meer nodig verslagen apart aan de school door te sturen, wat voorheen soms vergeten werd.

5.2.3. Samenwerking met het netwerk van de organisatie: hecht partnerschap

Naast de samenwerking met het netwerk rond de jongere zelf, is de uitbouw van een ruimer netwerk met organisaties uit de regio ook belangrijk om meer mogelijkheden te voorzien op maat van de jongere, dit zowel met het oog op de vormingsactiviteiten als bij eventuele doorverwijzingen. Organisaties waarmee samengewerkt wordt, zijn bijvoorbeeld bedrijven uit de buurt, organisaties uit de culturele sector, hulpverleningsinstanties, politie, scholen,...

Een goed uitgebouwd partnerschap vergemakkelijkt doorverwijzingen in beide richtingen. Het kan voor jongeren drempelverlagend werken wanneer de vormingswerker andere instanties kan introduceren. Daarnaast werkt een partnerschap de reflex in de hand om automatisch de link te leggen met mogelijkheden binnen de verschillende organisaties als het gaat over maatschappelijk kwetsbare jongeren.

Evy, begeleidster POT

Binnen het kader van langer lopende projecten is het altijd fijn om te kunnen samenwerken met organisaties uit de buurt, die het zien zitten om onze jongeren een plek of een taak te geven binnen een groter concept. Door onze contacten met het ACW deden we al verschillende keren mee aan de organisatie van het wereldfestival Mano Mundo. Een deel van de jongeren deed actief mee aan de opbouw en met een ander deel van de jongeren stonden we een van de dagen van het festival zelf in de kindergrime-stand. Dat vroeg uiteraard de nodige voorbereiding, maar de motivatie van de jongeren groeide naarmate het festival dichterbij kwam. Als beloning waren de jongeren welkom op het Mano Mundo en kregen ze een medewerkers-t-shirt en drankbonnen. Niet dat het de hele tijd van een leien dakje liep, maar op dat vlak is juist de samenwerking met die organisatie fijn. Zij weten wie onze gasten zijn, weten hen aan te spreken in hun verantwoordelijkheidsgevoel, maar als de bom eens ontploft in de groep, volgen ze ons helemaal in onze aanpak dat we hier prioriteit aan geven. Dat is wel een voorwaarde in zo'n samenwerkingen om ontgoochelingen en misverstanden te vermijden...

Of een fototentoonstelling die we hielden in de grote hal van een kunstencentrum. Dat gaf ons fotoproject een stevige 'sérieux' waar we de jongeren ter plekke zagen groeien...

Gert, begeleider POT

De jeugdcel van de politie komt soms in aanraking met jongeren die ook bij ons in POT zitten. We werkten al samen rond enkele jongeren, vooral met hardnekkige spijbelaars. Onlangs nodigden we de jeugdcel uit op een projectgroep. Hier lichtten zij hun werking toe en zochten we naar raakvlakken in de visie op onze jongeren. Dit leidde zelfs tot een aantal afspraken. Bij ernstige problemen in de groep, zoals we eens hadden met drugbezit, kunnen we hen in de toekomst bellen met de vraag in burger naar de projectplaats te komen in plaats van in uniform, waardoor er iets ondernomen wordt zonder het stigmatiserende effect op de burens van een combi met zwaailichten en drie flikken. In 't bijzonder in de basisfase kan dit van belang zijn in de opbouw van een vertrouwensband. Zo'n afspraken zijn maar mogelijk als je als organisaties op de hoogte bent van elkaars werking en de goesting er is om op zoek te gaan naar een soort zelfde golflengte. Wat de politie betreft, was dat de investering echt wel waard en zitten we steeds meer op dezelfde golflengte of al in de goei richting, toch al zeker met de jeugdcel.

Dergelijk partnerschap is maar mogelijk als de organisaties op de hoogte zijn van elkaars werking. Daarop verder bouwend is het belangrijk om een gemeenschappelijk draagvlak te creëren, een gedeelde visie naar de jongeren met de bedoeling het effect van de ondernomen acties van de betrokken organisaties op onze jongeren te vergroten. Tot slot is het uitbouwen van dit hecht partnerschap een constant proces waarin blijvend geïnvesteerd moet worden.

Verklarende woordenlijst

Affectief-emotioneel

Affectie heeft betrekking op de positieve gevoelens die men ten aanzien van iemand heeft doordat men zijn eigen waarden erkent in het karakter van de ander, bijvoorbeeld in het geval van een relatie tussen ouders en kinderen of tussen geliefden. Een emotie is een innerlijke beleving of gevoel, zoals bijvoorbeeld vreugde, angst, boosheid, verdriet. Op affectief-emotioneel vlak betekent dus 'met betrekking tot alles wat te maken heeft met gevoelens en met positieve gevoelens van erkenning ten aanzien van andere personen'.

Comfortzone

Volgens de theorie van Andy Ryan en Dawna Markova kunnen we binnen leerprocessen drie zone's onderscheiden: de comfortzone, de stretchzone en de stresszone. Binnen de comfortzone voelt de jongere zich op zijn gemak. Hij doet dingen die voor hem geen uitdaging betekenen, maar dus ook geen leerkansen bieden. In de stretchzone, doet de jongere zaken die hem uitdagen. Hij treedt uit zijn comfortzone, voelt zich niet meer 100% zeker en ervaart spanning. Hier liggen leerkansen. Door te experimenteren, kan de jongere leren. In de stresszone ervaart de jongere echter zón spanning en stress dat hij hierdoor blokkeert. De uitdaging is zodanig groot, dat de jongere het gevoel krijgt ze niet aan te kunnen en dichtklapt. In deze zone slaat de paniek toe en kan hij niet meer leren.

Consistentie

Consistentie betekent samenhang. Het gaat over de mate waarin iemand vrij is van innerlijke tegenspraak. Als je er bijvoorbeeld enerzijds van overtuigd bent dat je een nietsnut bent en tot niets in staat bent, en anderzijds vaststelt dat je een opdracht tot een goed einde hebt gebracht, dan zijn dit twee ideeën die tegenovergesteld aan elkaar zijn. Je ideeën zijn dan niet meer consistent.

Contextuele en interactionistische kijk

Een contextuele en interactionistische kijk is een kijk die niet alleen rekening houdt met de individuele persoon, maar ook aandacht heeft voor de context van die persoon en de uitwisseling (interactie) met anderen. Het beeld dat we over onszelf hebben, wordt bijvoorbeeld niet alleen bepaald door wat wij over onszelf denken, maar ook over wat anderen over ons denken en zeggen.

Conventionele activiteiten

Conventioneel betekent 'volgens de gewoonte' of 'wat door het vaste gebruik bepaald is'. Conventionele activiteiten zijn dus activiteiten die in de maatschappij als 'normaal', 'gebruikelijk' en 'algemeen aanvaard' gezien worden. Criminele activiteiten zijn een voorbeeld van wat niet conventioneel is. Werken, naar de muziekschool gaan of een les aardrijkskunde bijwonen, zijn dan weer wel conventioneel.

Conventionele maatschappij

Conventioneel betekent 'volgens de gewoonte' of 'wat door het vaste gebruik bepaald is'. De conventionele maatschappij is dus de samenleving die 'gebruikelijk' en 'algemeen aanvaard' is door de meeste mensen. Dat wat de meeste mensen als de 'normale samenleving' beschouwen. Op straat wonen en overleven door te bedelen,

maakt bijvoorbeeld geen deel uit van de conventionele maatschappij, evenals je brood verdienen door drugs te dealen.

Criminologie

Criminologie is de wetenschap die crimineel gedrag en de reactie van de maatschappij hierop bestudeert.

Deficiënt

Deficiënt betekent 'onvoldoende', 'ontoereikend' of 'die tekort schiet'.

Dominante maatschappelijke cultuur

De dominante maatschappelijke cultuur is het geheel van waarden, normen en kenmerken dat door de meeste mensen binnen een samenleving wordt geaccepteerd en als 'normaal' wordt gezien. Deze normen en waarden worden vaak als 'superieur' gezien tegenover afwijkende waarden, normen en kenmerken.

Egocentrisme

Wie egocentrisch is, heeft een verminderd vermogen om zich in een ander of diens standpunten of gevoel te verplaatsen. Het gevolg is dat de persoon zijn eigen visie en belangen centraal stelt en er vaak van uitgaat dat zijn visie ook de visie van de meerderheid is.

Emanciperend

Emancipatie betekent de ontwikkeling van het zelfbewustzijn en het streven naar gelijke of gelijkwaardige rechten voor en door groepen die achtergesteld zijn binnen de maatschappij. Emanciperend betekent dus 'op een manier die emancipatie bevordert'.

Ervaringsleren

"Ervaringsgericht leren en begeleiden is een begeleidingsfilosofie die steunt op de veronderstelling dat de lerende zelf, het individu in en/of de groep, 'eigenaar' is van het onderkende 'leer-probleem' én van de oplossing ervoor. Situaties hebben nooit een inherente betekenis op zichzelf. De lerende zelf benadert en ervaart de situatie waarin hij terecht komt wél of niet als een probleemsituatie, vanuit zijn eigen onderliggende referentiekaders*. De referentiekaders bepalen hoe iemand de situatie percipieert en bepalen zijn gedragsmogelijkheden om met de situatie om te gaan" (Vermeylen 2006, p.1).

Gendermainstreaming

Gendermainstreaming betekent in het beleid of in een organisatie systematisch rekening houden met mogelijke specifieke situaties en noden van mannen en vrouwen. Het betekent ervoor zorgen dat deze specifieke situaties en noden geen aanleiding geven tot ongelijke kansen m.b.t. een beleid of een project, maar eveneens structurele veranderingen aanbrengen die bijdragen tot de gelijkheid van mannen en vrouwen.

Grensoverschrijdend gedrag⁶

Grensoverschrijdend of anti-sociaal gedrag op school is een vlag die vele ladingen dekt. Er zijn drie belangrijke vormen van grensoverschrijdend gedrag op school die we hier wensen te vernoemen, namelijk

- **Geweld op school:** met geweld bedoelen we alle negatieve verbale of non-verbale interacties tussen personen die in of rond de school actief zijn. Ze zijn slecht bedoeld en brengen psychische, lichamelijke of materiële schade of letsel toe aan personen of objecten in of rond de school. Daarbij worden formele of informele gedragsregels geschonden.
- **Pesten op school,** met inbegrip van cyberpesten: we spreken van pesten wanneer iemand langdurig en aanhoudend het slachtoffer is van gewelddadig gedrag van één of meer personen (fysiek, psychisch, sociaal, materieel).
- **Ongewenst seksueel gedrag op school:** ongewenst seksueel gedrag op school vindt plaats wanneer iemand tegen zijn/haar wil gedwongen wordt seksuele handelingen te ondergaan en/of in een schoolsituatie wordt geconfronteerd met woorden of daden op seksueel gebied waarvan hij/zij duidelijk laat blijken en/of de pleger redelijkerwijs moet begrijpen dat de betrokkene deze ongewenst vindt.

Groepsdynamica

Groepsdynamica is de studie van het gedrag van mensen in kleine groepen. De groep moet klein genoeg zijn opdat alle leden van de groep rechtstreeks met elkaar in contact en interactie kunnen komen. Groepsdynamica houdt zich bezig met de manier waarop groepen zich vormen, hoe ze functioneren en hoe ze weer uiteenvallen. Door een beter begrip van groepsdynamica kan je als begeleider, door je houding en activiteitenaanbod, inspelen op de evoluties die de groep doormaakt.

Herstelgericht GroepsOverleg (HERGO)

Het herstelgericht groepsoverleg is een vorm van bemiddeling na een incident. Hierbij komen alle betrokken partijen op vrijwillige basis bij elkaar met een onpartijdige moderator of bemiddelaar. Samen zoeken ze naar een manier om de (materiële en/of psychische) schade te herstellen, door middel van stappen of acties waarin alle partijen zich kunnen vinden.

Impulsiviteit

Impulsiviteit is de eigenschap om te handelen vanuit plotse opwallingen en niet volgens weloverwogen plannen. Jongeren die impulsief zijn, zullen eerst doen en dan pas nadenken.

Legitimatie

Legitimeren betekent 'als echt verklaren' of 'rechtvaardigen'. Iemand legitimatie geven betekent dus iemand erkennen, bevestiging geven in zijn rol. Een ouder die aan zijn kind zegt 'Kijk, dit is je nieuwe leraar en hij gaat je leren lezen en schrijven', legitimeert de leraar om zijn rol als deskundige op te nemen. Het kind zal de deskundigheid van de leraar aanvaarden, omdat het die als legitiem, gerechtvaardigd, ervaart.

6. Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming z.d.. De definities zijn afkomstig van Gie Deboutte (publicatie Pesten en geweld op school, Limits en Sensoa).

Loyaliteitsconflict

Loyaal zijn betekent het oprecht trouw zijn aan aangegane bindingen of relaties. Het begrip 'loyaliteitsconflict' wordt in de theorie van de psychiater Nagy gebruikt om de situatie aan te duiden waarin een jongere komt als hij, door trouw te zijn aan een begeleider en niet meer aan zijn eigen ouders. De jongere komt dus in een conflict tussen twee loyaliteiten: die naar zijn ouders toe en die naar zijn begeleider toe (voor meer info, zie: 3.2).

Maatschappelijke kwetsbaarheidstheorie

De maatschappelijke kwetsbaarheidstheorie werd ontwikkeld door Nicole Vettenburg. De essentie van deze theorie ligt in het feit dat de cultuur die binnen bepaalde gezinnen en milieus geldt door de maatschappelijke instellingen als deficiënt* wordt bestempeld. Hoe groter de afstand tussen de dominante cultuur en de cultuur die binnen een gezin en binnen een milieu geldt, hoe groter het risico dat deze bevolkingsgroep in haar contacten met de maatschappelijke instellingen vooral de negatieve effecten zal ondergaan en minder zal profiteren van het positieve aanbod van de maatschappij. Dit fenomeen wordt maatschappelijke kwetsbaarheid genoemd (voor meer info, zie: 2.3).

Multicomplexe problematiek

De term 'multicomplexe problematiek' duidt op het feit dat het gaat om een opeenstapeling van problemen of beperkingen. De moeilijkheden situeren zich op verschillende levensdomeinen, die met elkaar verweven zijn en die elkaar voortdurend beïnvloeden en versterken. Is een jongere bijvoorbeeld verslaafd, dan kan het zijn dat hij door zijn verslaving ook schulden heeft opgebouwd en moeilijkheden heeft om zich te concentreren op school. Om die schulden te kunnen inlossen, moet de jongere geld verdienen, en dit kan niet op school. De jongere wilt dus gaan werken. Maar om een goede job te vinden, heeft een jongere een diploma nodig...

Neurologie

Neurologie is een medische wetenschap die de ontwikkeling en de werking van de hersenen bestudeert. Ze heeft als doel het identificeren en behandelen van ziekten van de hersenen, het ruggenmerg en de zenuwen.

Peergroep

Een 'peergroep' is een groep mensen uit de samenleving, die een vergelijkbare leeftijd, status, belang of belangstelling hebben. Het is de groep mensen waar de jongere mee optrekt en die soms net zoveel invloed op zijn gedrag hebben als zijn ouders.

Peer influence

De (groeps-)druk die, gewild of ongewild, uitgeoefend wordt door peers (zie 'peer group') en die het gedrag van een jongere beïnvloedt.

Prefrontale cortex

De prefrontale cortex is een gebied in het voorste gedeelte van de hersenen. Dit is betrokken bij cognitieve en emotionele functies als beslissingen nemen, plannen, sociaal gedrag en impulsbeheersing.

Professionele nabijheid

Professionele nabijheid is de houding die een begeleider kan aannemen tegenover iemand. Door de jongere enerzijds te laten voelen dat hij zelf verantwoordelijk is, dat de begeleider zijn problemen niet zal oplossen, wordt afstand geschapen. Door tegelijkertijd wel aan te geven dat hij de jongere steunt en dat hij achter hem blijft staan, toont de begeleider tegelijkertijd zijn betrokkenheid. Door het aannemen van zo'n houding, voorkom je als begeleider dat je te sterk geraakt wordt door zijn verhaal en belevingen. Anderzijds voorkom je ook dat je de jongere in een loyaliteitsconflict brengt.

Psychologie

De psychologie is de wetenschap die het innerlijke leven van de mens (zijn gevoelens, kennis en ambities) en zijn gedrag bestudeert.

Psychosociale ontwikkeling

De psychosociale ontwikkeling is de ontwikkeling van de geestelijke vermogens en sociale vaardigheden die toelaten om goed te kunnen omgaan met mensen en met verschillende omstandigheden in het leven.

Referentiekader

Een referentiekader is een geheel van gewoonten, regels, normen waarnaar iemand zich richt. Iedere persoon ontwikkelt zijn referentiekader op basis van eigen ervaringen, zijn opvoeding, normen en waarden die in zijn peer group en in de ruimere maatschappij gelden,...

Repressie

Repressie betekent 'onderdrukking'. In dit geval gaat het over het onderdrukken, het neerslaan van ongewenst gedrag.

Self-fulfilling prophecy

Een self-fulfilling prophecy, of zelfbevestigende voorspelling, is een voorspelling die zichzelf, direct of indirect, waarmaakt. Door ze uit te spreken, wordt ze waargemaakt. Als je bijvoorbeeld tegen een kind zegt dat het niet in staat zal zijn om te slagen, kan het daardoor zodanig zijn zelfvertrouwen verliezen, of zodanig ontmoedigd zijn, dat het zich niet meer inzet en inderdaad niet slaagt. Zonder deze opmerking, zou het kind misschien echter wel geslaagd zijn.

Sociologie

Sociologie is de wetenschap die mensen bestudeert in relatie tot hun sociale omgeving, de samenleving. De sociologie gaat na hoe mensen zich gedragen binnen de maatschappij, hoe ze de samenleving beïnvloeden en tegelijkertijd ook door haar beïnvloed worden.

Stigma

Een stigma is een sterke sociale afkeur ten aanzien van een persoon op basis van een kenmerk dat hem onderscheidt van anderen in de maatschappij. Bijna alle stigma zijn gebaseerd op eigenschappen van personen die afwijken van de dominante sociale of culturele normen. In de Westerse samenlevingen kan het dragen van een hoofddoek, maar ook een piercing, bijvoorbeeld een stigma zijn.

Stigmatisering

Stigmatisering betekent het toekennen van een stigma (zie hierboven), een negatief etiket, aan een bepaalde groep (etikettering), wat tot sociale uitsluiting kan leiden.

Theorie van Hirschi

De theorie van Travis Hirschi is een belangrijke basistheorie uit de criminologie. Ze probeert te verklaren waarom sommige mensen grensoverschrijdend gedrag vertonen en anderen niet. Volgens Hirschi neigen mensen van nature uit naar asociaal gedrag, maar voorkomt hun binding met de maatschappij dat ze hieraan toegeven. Deze binding met de maatschappij situeert zich op vier vlakken: gehechtheid aan andere personen, betrokkenheid bij de samenleving door er actief aan bij te dragen, gebondenheid aan de maatschappij door tijd te besteden aan alledaagse maatschappelijke activiteiten en het delen van maatschappelijke overtuigingen en normen (voor meer info zie: 2.2).

Lijst van afkortingen

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (aandachtstekort/ hyperactiviteitstoornis)
BZW	Begeleid Zelfstandig Wonen
CAW	Centrum Algemeen Welzijnswerk
CBJ	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
CDO	Centrum voor Deeltijds Onderwijs
CDV	Centrum voor Deeltijdse Vorming
CLB	Centrum voor LeerlingenBegeleiding
CLW	Centrum voor Leren en Werken
CVS	ClientVolgSysteem (registratiesysteem bij VDAB)
CVS	Chronisch VermoeidheidsSyndroom
HERGO	HERstelgericht GroepsOverleg
IPOP	Innovatief en Inclusief Persoonlijk OntwikkelingsProces
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
POT	Persoonlijk OntwikkelingsTraject
VT	VoorTraject
VDAB	Vlaams Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VLOR	Vlaamse OnderwijsRaad

Linken en extra informatie

IPOP-project

JES Stadslabo nam in 2010 als promotor het initiatief voor het ESF-project IPOP (innovatief en inclusief persoonlijk ontwikkelingsproces). Arktos, CDV Aura, de Foyer, Groep INTRO en LEJO, allen aanbieders van Persoonlijke Ontwikkelingstrajecten en/of voortrajecten engageerden zich als partners. Het project werd vormgegeven door een werkgroep, waarin vormingswerkers van de bovenvermelde partners zetelen, en een stuurgroep, die voorgezeten werd door VDAB en waarin, naast coördinatoren en directies van bovenvermelde organisaties, ook SLN en DBO zetelden. Binnen het project werkten we aan een vormingspakket voor vormingswerkers en voor alle andere begeleiders die, binnen verschillende contexten, met jongeren werken die op een bepaald punt niet meer kunnen of willen ontplooiën. Vanuit onze ervaring dat het aanslaan van de begeleiding vaak heel weinig te maken heeft met de instrumenten die ingezet worden, maar veel meer met het ontstaan van een positieve band tussen een begeleider en een jongere, focussen we binnen het project op de allereerste fase van de begeleiding. Het is immers in die fase dat deze band en andere voorwaarden om een succesvol traject af te leggen, worden opgebouwd. Tijdens een uitgebreide interviewronde hebben we enerzijds jongeren bevraagd over wat voor hen gemaakt heeft dat ze naar POT of naar VT zijn blijven komen. Wat maakte het voor hen de moeite waard? Ten tweede hebben we ook begeleiders bevraagd over die basisfase in hun begeleiding: Wat probeer je als begeleider te bereiken? Welke houding neem je daartoe aan? Hoe pak je dit in de praktijk aan? Vervolgens hebben we de resultaten van deze bevragingen gekoppeld aan bevindingen uit de sociologie, de criminologie, de psychologie en de neurologie. Dit alles hebben we in een aantrekkelijk vormingsaanbod gegoten. Meer info vind je op <http://ipopinfo.wordpress.com/>.

Groepsdynamica

Groepsdynamica is de studie van het gedrag van mensen in kleine groepen. De groep moet klein genoeg zijn opdat alle leden van de groep rechtstreeks met elkaar in contact en interactie kunnen komen. Groepsdynamica houdt zich bezig met de manier waarop groepen zich vormen, hoe ze functioneren en hoe ze weer uiteenvallen. Door een beter begrip van groepsdynamica, kan je als begeleider, door je houding en activiteitsaanbod, inspelen op de evoluties die de groep doormaakt.

Verder raden we je volgende selectie van interessante boeken aan over groepsdynamica:

- Remmerswaal, J., 2008. *Handboek groepsdynamica. Een inleiding op theorie en praktijk*, Amsterdam: Uitgeverij Boom/Nelissen.
- Remmerswaal, J., 2006. *Begeleiden van groepen. Groepsdynamica in de praktijk*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Hoijtink, T.A.E., 2001. *De kracht van groepen. Normen en rollen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Ten slotte biedt JES vzw ook vorming aan over groepsdynamica. Meer info over het actuele vormingsaanbod vind je via www.jes.be > cursussen > specifieke vorming.

Ervaringsleren

“Ervaringsgericht leren en begeleiden is een begeleidingsfilosofie, die steunt op de veronderstelling dat de lerende zelf, het individu in en/of de groep, ‘eigenaar’ is van het onderkende ‘leer-probleem’ én van de oplossing ervoor. Situaties hebben nooit een inherente betekenis op zichzelf. De lerende zelf benadert en ervaart de situatie waarin hij terecht komt wél of niet als een probleemsituatie, vanuit zijn eigen onderliggende referentiekaders*. De referentiekaders bepalen hoe iemand de situatie percipieert en bepalen zijn gedragsmogelijkheden om met de situatie om te gaan” (Vermeylen 2006, p.1).

Outward Bound® België biedt vormingen aan over ervaringsleren en heeft ook talloze publicaties. Meer info vind je via www.outwardbound.be. Ook via www.ervaringsleren.be vind je heel wat boeiende teksten over ervaringsleren. Verder heb je via ‘Links’ toegang tot een hele reeks interessante internetsites over ervaringsleren. Via ‘Vormingen’ krijg je een overzicht van alle vormingen die er op stapel staan rond ervaringsleren.

Ten slotte nog wat literatuur rond ervaringsleren die we je kunnen aanbevelen:

- Nadler, R. & Luckner, J., 1997. *Processing the experience. Strategies to enhance and generalize learning*, Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt
- Oomkes, F. (2004). *Training als beroep. Sociale en interculturele vaardigheid. Trainingstheorie*. Boom: Lemma Uitgevers.
- Wollants, G., Missiaen, C. & Leys, C. (Reds.), 2004. *Ervaringsgerichte begeleiding van A tot Z*, Turnhout: Faculteit voor Mens en Samenleving.
- Hovelynck, J., 2000. *Praktijktheorieën van een experiëntiële begeleiding in Outward Bound: een onderzoeksrapport*, Leuven: doctoraatsproefschrift Departement Psychologie, Katholieke Universiteit Leuven.

Herstelgericht Groepsoverleg (HERGO)

Het herstelgericht groepsoverleg is een vorm van bemiddeling na een incident, waarbij alle betrokken partijen op vrijwillige basis bij elkaar komen met een onpartijdige moderator of bemiddelaar. Samen zoeken ze naar een manier om de (materiële en/of psychische) schade te herstellen, door middel van stappen of acties waarin alle partijen zich kunnen vinden.

Groep INTRO Brussel heeft een samenwerking met Alba vzw voor het uitvoeren van HERGO's. Voor meer info, zie www.alba.be en <http://www.onstehuis.net>.

- Ten slotte raden we je nog volgende inspirerende literatuur aan:
- Vandamme, W. Herstellend handelen in onderwijs: kans tot ontmoeting. In: Deklerck, J.(Red.), (2011). *Een veelkleurig verhaal. Preventie en aanpak van probleemgedrag in het onderwijs*, Leuven: Acco.
- Deklerck, J. Wat de natuur ons leren kan: als duurzaam en existentieel samenvallen in herstel na

delinquentie. In: Peeters, J. (Red.), 2010. *Een veerkrachtige samenleving. Sociaal werk en duurzame ontwikkeling*, Berchem: EPO.

Bibliografie

- Baumeister, R., 1993. *Self-esteem: the puzzle of low self-regard*, New York: Plenum.
- Van den Brink, G., 2001. *Geweld als uitdaging. De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*, Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.
- CANO, 2011. *Inspirerend verbinden in de bijzondere jeugdzorg, CANO en netwerking*, Centrum voor Actieve Netwerkontwikkeling en Omgevingsondersteuning.
- Crone, E., 2008. *Het puberende brein*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Deboutte, G., 2006. Verbondenheid als antwoord op "de-link-wentie". Pleidooi voor een positief en kansgericht omgaan met kwetsbare/gekwetste jongeren. In *Kwetsbare jongeren. Een uitdaging voor de samenleving en voor het salesiaans opvoedingsproject*. Don Boscovormingscentrum, pp. 65-91.
- van Duin, G.J.T., 2011. *Alles went, behalve de adolescent.*, Amsterdam: UvA-ILO.
- Ezinga, M., 2009. Afwijkend gedrag bij pubers is (niet meer dan) normaal. *Kennislink.nl*. Beschikbaar via: <http://www.kennislink.nl/publicaties/afwijkend-gedrag-bij-pubers-is-niet-meer-dan-normaal> [Bezocht 28 juli 2011].
- Groep INTRO, Regio Oost-Vlaanderen. *Projectfiche TRAVAK "voortraject deeltijds lerenden"*.
- Kummeling, J. (1995). *Afstandelijke betrokkenheid: contextuele hulpverlening aan affectief verwaarloosde jongeren*. Baarn: Uitgeverij H. Nelissen.
- Maes, J. (z.d.). *De hulpverlener: tussen afstand en nabijheid*. Sint-Niklaas: Kern vzw, centrum voor psychotherapie en relatievorming.
- Nadler, R. & Luckner, J., 1997. *Processing the experience. Strategies to enhance and generalize learning*, Iowa: Kendall/Hunt.
- Nelis, H. & van Sark, Y., *Puberbrein binnenstebuiten - Wat beweegt jongeren van 10 tot 25 jaar?*, Kosmos uitgevers.
- Van Regenmortel, T., 2009. *Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg*, Leuven: KULeuven.
- Roos, D., 2010. Hoe omgaan met pubers? In Koekelberg: KA Koekelberg & BOCO.
- Ruysenaars, A. & Ghesquire, P., 1999. *Neuropsychologische aspecten van problemen op school*.
- Sector Deeltijdse Vorming, 2011. *Visietekst Persoonlijke Ontwikkelingstrajecten (versie 09/09/2011)* [Intern document].
- Vermeylen, K., 2006. *Ervaringsleren: een theoretisch kader*. Leuven: Outward Bound® België.
- Vettenburg, N., 2005. "Maatschappelijke kwetsbaarheid" en "Preventie": relevante denkkaders voor eigen werking en samenwerkingsinitiatieven. *Welwijs*, 16(1).
- Vettenburg, N., 1988. *Schoolervaringen, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid*, Leuven: KULeuven onderzoeksgroep jeugdcriminologie.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d. Antisociaal gedrag op school. Onderwijs. Vlaanderen.be, *site van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming*. Beschikbaar via: <http://www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/wat/> [Bezocht 21 oktober 2011].
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2011. Decreet betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, goedgekeurd op 10 juli 2008. *Edulex, Wetgeving en omzendbrieven voor het*

Vlaamse onderwijs. Beschikbaar via: <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14032> [Bezocht 21 oktober 2011]

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs, 2011. *Visietekst 'Trajectbegeleiding in de systemen van Leren en Werken'*. Brussel: VLOR.

Walgraeve, L. & Goris, P., 2002. *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugdcriminologie.*, Leuven - Apeldoorn: Garant.

Bijlagen

Bijlage I: Knipperlichtenlijst POT ⁷

Schoolloopbaan

- Veelvuldige schoolveranderingen
- Meerdere opleidingsveranderingen
- Ernstige spijbelproblematiek
- Onderbroken schoolloopbaan
- Negatieve beleving van opleiding/school
- Verstoorde relatie met school/leerkrachten
- ...

Sociale situatie

- Psychosociale problemen
 - pesten (dader/slachtoffer)
 - agressie
 - moeilijk functioneren in groep
 - verslaving aan...
- ...

Probleemrelaties

- Complexe thuissituatie
- Opvoedingsonmacht van ouders
- Zelfstandig wonen
- Niet begeleide minderjarige
- ...

Medische antecedenten

- Veelvuldig medicatiegebruik
- Psychiatrische opnames
- Autisme, ADHD, CVS, Gilles de la Tourette
- ...

Hulpverleningshistoriek

- OCMW
- CAW
- Jeugdpsychiatrie

7. VLOR, 2011, p.11

- Politie
- CBJ
- Jeugdrechtbank
- ...

Leren&werken

- Groeimogelijkheden
- Motivatie
- Werkattitudes
- ...

Bijlage II: Knipperlichtenlijst VT⁸

De jongere is/heeft :

- bereid om naar een arbeidsperspectief te werken
- geschikt (fysiek, mentaal en wettelijk) om te werken rond werk (geen psychische en fysieke belemmeringen bv als gevolg van drug- of alcoholgebruik, niet te oud en tijdig ingeschreven in het alternerend leersysteem,...)
- aversie van de arbeidsmarkt door negatieve ervaringen
- te geringe (werk)motivatie
- (nog) niet arbeidsrijp
- (nog) geen beroepsoriëntatie kunnen maken
- (nog) onvoldoende arbeidsattitudes
- (nog) onvoldoende sociale vaardigheden
- (nog) onvoldoende realiteitszin, keuzebekwaamheid
- (nog) onvoldoende sollicitatievaardigheden
- (nog) onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal

8. Projectfiche TRAVAK "Voortraject deeltijds lerenden" Groep INTRO Regio Oost-Vlaanderen

IPOP is een project van: JES stadslabo vzw (promotor), Arktos, CDV Aura, Foyer, Groep Intro en LEJO (partners), VDAB (voorzitter stuurgroep), SLN en DBO (leden stuurgroep).

Meer info en vormingsaanbod: zie ipopinfo.wordpress.com

IPOP-logo en illustraties: Bart De Melker.

Wettelijk depotnummer: D/2012/12.737/2

Promotor

Partners

